

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ
I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

ZAGADNIENIA INFORMACJI NAUKOWEJ

2004 WARSZAWA, nr 2 (84)

**INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ
I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH**

ZAGADNIENIA INFORMACJI NAUKOWEJ

WARSZAWA 2004

NR 2 (84)

RADA REDAKCYJNA

Ewa BARTECZKO, Marcin DRZEWIECKI (przewodniczący), Henryk HOLLENDER,
Mieczysław MURASZKIEWICZ, Hanna POPOWSKA, Aleksander RADWAŃSKI,
Jadwiga SADOWSKA, Anna SITARSKA, Marta SKALSKA-ZLAT, Barbara SORDYŁOWA,
Henryk SZARSKI, Mieczysław SZYSZKO, Jan WOŁOSZ, Jadwiga WOŹNIAK,
Elżbieta Barbara ZYBERT

REDAKCJA

Bożenna BOJAR, redaktor naczelny
Zina JARMOSZUK (email: zj@nck.pl), sekretarz redakcji

Recenzent numeru
Wiesław Babik

Tłumaczenie tekstów
Małgorzata Kisilowska

Korekta
Jadwiga Kręzlewicz

PL ISSN 0324-8194

Dyrektor
Janusz Nowicki

Zawartość tego czasopisma jest dokumentowana m.in. w „Library and Information Science Abstracts” oraz „Knowledge Organization”.

Adres Wydawnictwa:
ul. Konopczyńskiego 5/7
00-335 Warszawa
tel. 827-52-96

PRENUMERATA I SPRZEDAŻ

Dział Promocji i Kolportażu SBP
Al. Niepodległości 213, 02-086 Warszawa, tel. 825-50-24

Wydawnictwo SBP - Warszawa 2004. Nakład 400 egz.

Ark. wyd. 8,5 Ark. druk. 8,0

Skład i łamanie: Krzysztof BRAWIŃSKI

Druk i oprawa: Z.P. Poligrafia

ul. Smulikowskiego 6/8, 00-389 Warszawa

I. ROZPRAWY, BADANIA, MATERIAŁY

ONTOLOGIE W SYSTEMACH INFORMACYJNYCH

Dr Marek Nahotko
Instytut Informacji Naukowej
i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński

*System informacyjny, ontologie, sztuczna
inteligencja*

Badania dotyczące ontologii są prowadzone od kilkunastu lat, początkowo przez informatyków, a ostatnio także przez specjalistów z innych dziedzin, coraz częściej z zakresu informacji naukowej. W przeszłości termin ten był używany w filozofii; obecnie także w sztucznej inteligencji, lingwistyce komputerowej, inżynierii lingwistycznej [Bateman, 1995], inżynierii wiedzy [Gruber, 1993], teorii baz danych i informacji naukowej, w badaniach nad reprezentacją wiedzy [Guarino, 1995], modelowaniem jakościowym, projektowaniem baz danych, modelowaniem informacji [Ashenurst, 1996], integracją informacji [Doerr, Hunter, Lagoze 2002; Maier i in. 2003], modelowaniem obiektywnym, wyszukiwaniem informacji [Benjamins, Fensel, Perez 1998], zarządzaniem wiedzą i jej organizacją [Maedche; Neumann; Staab 2001], projektowaniem systemów agentowych.

W wielu przypadkach termin „ontologia” jest tylko nową nazwą od dawna realizowanych działań, takich jak analiza konceptualna czy modelowanie domeny, prowadzonych przy użyciu sprawdzonych już metodologii, ale w wielu wypadkach tak zwane ontologie posiadają specyficzną metodologię i architekturę. Specyfiką tych ontologii, czerpiących głównie z lingwistyki i filozofii, jest interdyscyplinarne podejście do analizy na wysokim poziomie ogólności struktury określonej rzeczywistości oraz tworzenie słowników o jasnej i rygorystycznej strukturze. Zastosowanie tych ontologii w systemach informacyjnych (SI) może w przyszłości doprowadzić do powstawania systemów informacyjnych zarządzanych przez ontologie.

Guarino i Giaretta piszą o różnicy pomiędzy Ontologią (pisaną przez duże „O”) i ontologiami pisanymi przez małe „o” [Guarino; Giaretta 1995]. W pierwszym wypadku znaczenie terminu jest stosunkowo jasne i odnosi się do określonej dziedziny filozofii, w drugim termin ten rozumiany jest inaczej przez filozofów i specjalistów sztucznej inteligencji (i informatyki w ogóle).

Ontologia jako dziedzina filozofii jest nauką o rodzajach i strukturze obiektów, cech, wydarzeń, procesów i relacji w każdym obszarze rzeczywistości.

Termin często używany jest przez filozofów jako synonim metafizyki (dokładnie: to, co znajduje się poza fizyką). Terminem tym uczniowie Arystotelesa określali to, co sam Arystoteles nazywał „pierwszą filozofią”¹. Termin „ontologia” został powtórnie wykorzystany w XVII w. niezależnie przez dwóch filozofów, Rudolfa Göckela w jego *Lexicon philosophicum* i Jacoba Lorharda w *Theatrum philosophicum*. Z filozoficznego punktu widzenia możemy traktować ontologię jako określony system kategorii wybranych dla pewnej wizji świata, niezależny od konkretnego języka: ontologia Arystotelesa jest zawsze tym samym, bez względu na język, w którym się ją opisuje.

Ontologia w znaczeniu najczęściej używanym w dziedzinie sztucznej inteligencji odnosi się do wytworu inżynierii składającego się ze słownika, służącego do opisu określonej rzeczywistości, oraz zestawu reguł dotyczących intencjonalnego znaczenia terminów słownika. Reguły te przyjmują zazwyczaj formę wyrażenia teorii predykatów pierwszego rzędu, a terminy słownika występują jako nazwy predykatów ograniczających zakres znaczeniowy pojęć i relacji. W najprostszym przypadku ontologia opisuje hierarchię pojęć związanych różnego rodzaju relacjami; w bardziej skomplikowanych przypadkach dodawane są odpowiednie aksjomaty w celu wyrażania innych relacji pomiędzy pojęciami i uściślenia ich założonego znaczenia.

Oba znaczenia terminu „ontologia” (filozoficzne i informatyczne) mają pewien związek, ale dla potrzeb niniejszego artykułu termin „ontologia” zarezerwowano dla obszarów sztucznej inteligencji, używając terminu „konceptualizacja” w odniesieniu do znaczenia filozoficznego. Tak więc ontologii mogą różnić się co do słowników (np. zawierać polskie lub angielskie słownictwo), posiadając tę samą konceptualizację.

Taki opis konceptualizacji wymaga odpowiedniej formalizacji. Konceptualizację możemy zdefiniować jako parę $\langle D, R \rangle$, gdzie D jest domeną (dziedziną), a R jest zbiorem relewantnych relacji opisanych na D. Tego typu konceptualizację miał na myśli Tom Gruber, który twierdził, że „Ontologia jest formalną specyfikacją wspólnej konceptualizacji” [Gruber 1993]. „Konceptualizacja” w tej definicji oznacza abstrakcyjny model pewnych zjawisk w świecie, który identyfikuje relewantne pojęcia dotyczące tych zjawisk, „formalna” – fakt, że ontologia powinna być zrozumiała dla maszyny, „wspólna” – że ontologia jest efektem konsensusu, tzn. nie jest ograniczona do zapatrywań poszczególnych jednostek i jest akceptowana przez grupę osób będących autorytetami w danej dziedzinie.

Zakres ontologii

Należy dokonać rozróżnienia pomiędzy informacjami: ontologiczną a nie-ontologiczną oraz pomiędzy ontologiczną a quasi-ontologiczną, zarówno w stosunku do ontologii domeny, jak i ontologii ogólnych.

Jak twierdzi Poli [Poli 2003], informacja może być organizowana w co najmniej trzech wymiarach: semiotycznym, semantycznym i ontologicznym. Informacja semiotyczna i semantyczna są rodzajami informacji nieontologicznej.

Wymiar semiotyczny pozwala na analizę cech znaków używanych do przekazywania informacji. Wymiar semantyczny analizuje różnego rodzaju relacje,

¹ Czasem „ontologia” używana jest w szerszym znaczeniu, jako nauka o czystych możliwościach, podczas gdy metafizyka jest nauką o tym, co istnieje realnie. Zob. [Ingarden 1987].

w tym stanowiące podstawę różnych form klasyfikacji. Do tej grupy należą standardy i inne przyjęte zasady związane z klasyfikacjami. Tu również należą kategoryzacje kognitywne i społeczne. Wymiar ontologiczny pozwala na analizę określonego obiektu z punktu widzenia właściwych mu kategorii.

Oprócz rozróżnienia pomiędzy analizą semiotyczną, semantyczną i ontologiczną, niezbędne jest wprowadzenie rozróżnienia pomiędzy informacją ontologiczną i quasi-ontologiczną. Od ontologii wymaga się, aby była zdolna stwierdzić, że określony obiekt jest umieszczony w jakimś miejscu, lub że jakieś wydarzenie miało miejsce w określonym momencie. Nie ma jednak obowiązku posługiwania się przy tym kalendarzem gregoriańskim czy wybranym systemem współrzędnych przestrzennych. Wybieramy system miar dla każdej wielkości, ale to, który system zostanie wybrany, zależy wyłącznie od umowy.

To samo dotyczy wielu innych aspektów projektowania. W jakimś miejscu znajdzie się moduł, w którym ontologia jest dopasowywana do zastosowanego systemu miar oraz do innych całkowicie pragmatycznych aspektów, takich jak język interfejsu użytkownika. Natomiast to, która konkretnie wersja językowa jest używana, nie jest problemem ontologicznym.

Inną quasi-ontologiczną kategorią są metadane o ontologii. Zawierają one informacje o tym, kto utworzył ontologię, gdzie to się stało, kiedy, jak itp. Nie zawsze informacja taka jest niezbędna, jednak są takie zastosowania, w których ma zasadnicze znaczenie; np. w medycynie niezbędna jest wiedza o tym, kto postawił konkretną diagnozę.

Rodzaje ontologii

Według Poli'ego [Poli 2003] wyróżnić można ontologie opisowe, formalne i sformalizowane. Każda z nich posiada dwie odmiany: zależną i niezależną od domeny.

Ontologia opisowa obejmuje zasoby informacji dotyczących wielu różnych elementów tworzących w sumie cały świat lub tylko określoną domenę podawaną analizie. Można twierdzić, że jedność i różnorodność świata jest pochodną złożonych splotów zależności i braku zależności pomiędzy wieloma jego elementami. Rzeczy materialne, rośliny i zwierzęta, jak również produkty aktywności zwierząt i ludzi powstające dzięki ich zdolnościom, są elementami zaludniającymi świat. Innymi słowy, świat składa się nie tylko z rzeczy żywych i nieżywych, ale także z działań, procesów i produktów, które z nich powstają.

Ontologie formalne oczyszczają, filtrują, kodyfikują i organizują wyniki ontologii opisowej (zarówno w jej odmianie dziedzinowej, jak i globalnej). Formalny oznacza tu: dotyczący kategorii takich jak rzecz, proces, materia, forma, całość, część itp. (są to czyste kategorie, charakteryzujące aspekty lub typy rzeczywistości) i nie ma nic wspólnego z używaniem jakiegokolwiek formalizmu.

Formalne kodyfikacje sensu stricto przez Poli'ego nazywane są ontologiami sformalizowanymi.

Te trzy rodzaje ontologii, choć różne, nie stanowią całkowicie rozdzielnych klas.

Ontologie w systemach informacyjnych

Ontologie znajdują coraz szersze zastosowania w dziedzinach związanych z informatyką i informacją naukową. Każdemu filozofowi-ontologowi przyswie-

ca przynajmniej jeden cel: znalezienie prawdy o świecie realnym przez odpowiedź na pytanie, co naprawdę istnieje? Dla specjalistów informacji naukowej ontologia jest artefaktem, programem lub językiem formalnym, zaprojektowanym z myślą o konkretnym sposobie jego użycia i konkretnym środowisku obliczeniowym. Ontologia bywa więc zamawiana przez określonego klienta, ma pracować w określonej dziedzinie i spełniać określone wymagania co do zaspokajania praktycznych potrzeb i wymogów stawianych przez określone zasoby.

System informacyjny (SI) składa się z elementów trojakiemu rodzaju: programów aplikacyjnych, zasobów informacyjnych, takich jak np. bazy danych czy bazy wiedzy, oraz interfejsów użytkownika. System taki dokonuje transformacji danych wejściowych użytkownika (zapytanie wyszukiwawcze) na dane wyjściowe, przekazywane użytkownikowi jako wynik pracy programu aplikacyjnego na bazie danych [Bojar oprac. 2002]. Elementy SI integrowane są w sposób pozwalający na osiągnięcie postawionego celu. W dyskusji o możliwym wpływie ontologii na SI, można wyróżnić dwa punkty widzenia:

- „chronologiczny” – dotyczy tego, czy ontologia jest wykorzystywana podczas tworzenia, czy podczas pracy systemu (tzn. czy dla SI, czy w SI)
- „strukturalny” – dotyczy sposobu wpływania ontologii na główne elementy SI.

Jeśli ontologia wykorzystywana jest przez SI podczas jego funkcjonowania, mówi się o „SI sterowanym ontologią” (ang. *ontology-driven IS*); jeśli wykorzystywana jest podczas tworzenia systemu, mówi się o „tworzeniu SI sterowanym ontologią”.

Ontologie w czasie tworzenia SI wykorzystywane są na dwa sposoby:

– można dysponować gotowym zestawem ontologii zorganizowanym w bibliotekę ontologii (na tej samej zasadzie jak biblioteka oprogramowania), zawierającą ontologie domeny i realizowanego zadania,

– można dysponować tylko bardzo ogólną ontologią, przez co jej wykorzystanie w zastosowaniach szczegółowych jest ograniczone; ontologie takie zawierają na poziomie domen bardzo zgrubne rozwiązania, skupiając uwagę na ogólnych elementach świata i rozróżnieniach na metapoziomie dotyczących rodzajów klas i relacji.

W pierwszym przypadku treści semantyczne, wyrażone przez ontologię (lub ontologie) wybrane z biblioteki ontologii, po transformacji i tłumaczeniu stają się częścią SI, co pozwala na redukcję kosztów analizy conceptualnej oraz zapewnia odpowiedniość (adekwatność) ontologiczną SI. Jeżeli SI jest systemem tradycyjnym, treści te zostaną włączone do standardowych składników; jeżeli jest to system sterowany ontologią, to efekty tej fazy stworzą odrębną część, nazywaną ontologią aplikacji, która może być traktowana jako specjalizacją zarówno ontologii domeny, jak i ontologii zadania. Wykorzystanie ontologii na etapie tworzenia SI daje następujące korzyści:

- w porównaniu z tradycyjnym oprogramowaniem zwiększa możliwości wielokrotnego wykorzystania tych samych treści (wykorzystanie gotowej wiedzy),
- umożliwia twórcom SI wielokrotne wykorzystanie i rozpowszechnianie wiedzy domeny (przy użyciu wspólnych słowników) na różnych platformach programowych,

- pozwala twórcy na skupienie się na strukturze domeny, uwalniając go od dbania o szczegółowe problemy poszczególnych implementacji.

W drugim przypadku, w którym stosuje się ontologię ogólną, ilość dostępnej wiedzy ontologicznej może być niewielka, jednak istotna jest jej jakość, tzn. natura pewnych podstawowych ontologicznych rozróżnień, które mogą pomóc twórcy podczas analizy konceptualnej. Ontologia nie dostarcza tu gotowych do użycia bloków funkcjonalnych, ale tak jak każde inne narzędzie CASE² pozwala na poprawę jakości procesu analizy. W tym wypadku możemy więc utworzyć ontologię aplikacji przy pomocy stosunkowo małej ontologii najwyższego poziomu, bez potrzeby odwoływania się do gotowej ontologii domeny.

Ontologie w trakcie funkcjonowania SI umożliwiają komunikację pomiędzy agentami programowymi³. Agenci komunikują się między sobą poprzez komunikaty zawierające wyrażenia sformułowane zgodnie z zasadami ontologii (komunikacja zarządzana ontologią). Aby agent mógł rozumieć znaczenie tych wyrażań, musi posiadać dostęp do ontologii, na podstawie której wyrażenia są budowane.

Każdy z elementów SI – programy aplikacyjne, źródła danych i interfejsy użytkownika – może korzystać z ontologii w swój własny sposób. Poniżej przedstawiono role, jakie ontologie odgrywają w każdym z tych elementów, z podziałem na etap tworzenia i funkcjonowania systemu.

Wykorzystanie ontologii dla baz danych jest jednym z najbardziej oczywistych ich zastosowań. Ontologie mogą być porównywane ze schematem bazy danych.

W fazie tworzenia SI ontologia może odgrywać ważną rolę w zakresie analizy wymagań i modelowania konceptualnego, szczególnie, gdy jest zintegrowana ze źródłami leksykalnymi typu WordNet (<http://www.cogsci.princeton.edu/~wn/>) dla języka angielskiego (ułatwia analizę wyrażań języka naturalnego). Model konceptualny będący wynikiem tych prac może być reprezentowany jako ontologia przetwarzalna komputerowo, którą można następnie przenieść na określoną platformę docelową.

Podczas funkcjonowania SI ontologie mogą współpracować z bazami danych w różny sposób. Dostępność ontologii dla zasobów informacyjnych ma zasadnicze znaczenie dla integracji informacji. Ontologie mogą wspomagać przetwarzanie pytań dotyczących treści konkretnej bazy danych lub też dynamiczną obsługę zapytań dotyczących wielu baz danych.

Może nie tak oczywiste, ale równie istotne jest wykorzystanie ontologii w **interfejsie użytkownika**. Jako że ontologie zawierają informację semantyczną dotyczącą ograniczeń narzuconych na klasy i relacje użyte do modelowania danej domeny i zadania, zostały z powodzeniem zastosowane, np.

² CASE (ang. *Computer Aided Software Engineering, Computer Aided System Engineering*) Komputerowe wspomaganie inżynierii oprogramowania, komputerowe wspomaganie inżynierii systemów. Określenie systemu wspomagającego analizę i projektowanie systemów informatycznych, w tym opartych o technologie obiektowe. CASE jest również często wymienianą dziedziną potencjalnych zastosowań technologii obiektowych.

³ Agent to specjalny program działający w sieci komputerowej służący m.in. do jej wspomaganie i nadzorowania.

w projekcie Protégé (<http://protege.stanford.edu/>), do tworzenia interfejsów kontrolujących naruszanie przyjętych ograniczeń.

W trakcie funkcjonowania systemu główną rolą ontologii w interfejsie użytkownika jest umożliwienie mu dostępu w celu prowadzenia sesji zapytań i wyszukiwania. W tym wypadku użytkownik jest świadomy istnienia ontologii, która jest przez niego wykorzystywana (podczas zadawania zapytań) jako standardowy element SI. Użytkownik może przeglądać ontologię w celu lepszego zrozumienia słownika wykorzystywanego w SI, co pozwala formułować zapytania na wymaganym poziomie szczegółowości. Przy wykorzystaniu dostatecznie dużych ontologii, jak np. ontologie lingwistyczne najwyższego poziomu (takie jak wspomniany WordNet czy Mikrokosmos – [Mahesh 1996]), stosuje się inną przydatną możliwość uwolnienia użytkownika od potrzeby stosowania obcego dla niego słownika SI: użytkownik może dowolnie adaptować własne terminy języka naturalnego, które automatycznie konwertowane są do słownika SI.

Ontologie wykorzystywane są też przez **programy aplikacyjne**, które są ważną częścią wielu SI. Zazwyczaj zawierają wiele wiedzy dotyczącej domeny, która, z różnych powodów, nie jest przechowywana w bazie danych – część tej wiedzy jest zakodowana w statycznej części programów w formie deklaracji formy lub typu, inne części (np. zasady biznesowe) są zapisane w części proceduralnej programu.

W trakcie tworzenia SI przy pomocy ontologii można tworzyć statyczną część programu. Ontologie zintegrowane z zasobami lingwistycznymi można wykorzystać do tworzenia oprogramowania obiektowego, podobnie jak w przypadku baz danych.

W trakcie funkcjonowania SI możemy zdecydować o reprezentowaniu całej wiedzy domeny zakodowanej w programie aplikacji, zmieniającej program w system wiedzy, co z punktu widzenia łatwości zarządzania, rozszerzalności i elastyczności daje wiele korzyści. W takim przypadku baza wiedzy może być tworzona przez podstawową bazę wiedzy wraz z ontologią.

Projekty mające na celu stworzenie jednej wielkiej ontologii wysokiego poziomu, która przy tym miała być nietrywialna i łatwo adaptowalna w wielu SI, zostały zarzucone (oprócz projektu CYC <http://www.cyc.com/>). Przyczyna tego jest oczywista. Budowa takiej ontologii stwarza znacznie więcej trudności, niż początkowo się spodziewano, a SI podlegają szybkim zmianom wymuszonym przez rynki komercyjne. Wymagania stawiane SI zmieniają się bardzo gwałtownie, a prace teoretyczne nad ontologiami, które służyć mają do translacji danych między systemami, nie mogą za tymi zmianami nadążyć.

Mimo to prace nad ontologiami w SI rozwijają się bardzo szybko, głównie dlatego, że skupiają one uwagę na klasyfikacji i kryteriach tworzenia taksonomii i definicji, które okazały się o wiele bardziej przydatne, niż wcześniej zakładano. Automatyzacja wymaga większego stopnia dokładności w opisywaniu procedur, a ontologia jest mechanizmem to ułatwiającym. Nawet jeżeli pierwotny zamiar stworzenia wspólnej dla różnych domen ontologii został porzucony, to w takich domenach jak medycyna czy kontrola ruchu lotniczego pilnie potrzebne są standardy terminologiczne specyfikujące znaczenia terminów.

Ontologie są znane także pod innymi nazwami, gdyż tworzenie ontologii ma wiele wspólnego z pracami nad „schematami konceptualnymi” podczas projektowania baz danych lub nad „modelami domen aplikacyjnych” w inżynierii oprogramowania, lub też nad „modelami klas” w programowaniu obiektowym. Projektanci dużych baz danych coraz częściej korzystają z metod ontologicznych, co pomaga narzucić pewne rygory na heterogeniczne dane, tak aby dane pobierane z różnych źródeł były od początku kompatybilne. Metody ontologiczne stosowane są także w trakcie formalizacji standardów na poziomie metadanych, co ma na celu systematyczne dostarczanie informacji o danych służącej określonymu zadaniu – np. kontroli jakości, pochodzenia, zasad dostępu itp.

Metody ontologiczne stosowane są do wspomagania procesu wyszukiwania informacji z wielkich zasobów literatury naukowej oraz nawigacji w Internecie, w tym głównie w sieci semantycznej (ang. *Semantic Web*). Mają też pomóc w ograniczeniu niezwyklej różnorodności źródeł, które składają się na zawartość Internetu. W tym przypadku nawet niewielkie zdyscyplinowanie w zakresie konceptualizacji może przynieść znaczące efekty zarówno dla producentów, jak i użytkowników informacji udostępnianej online.

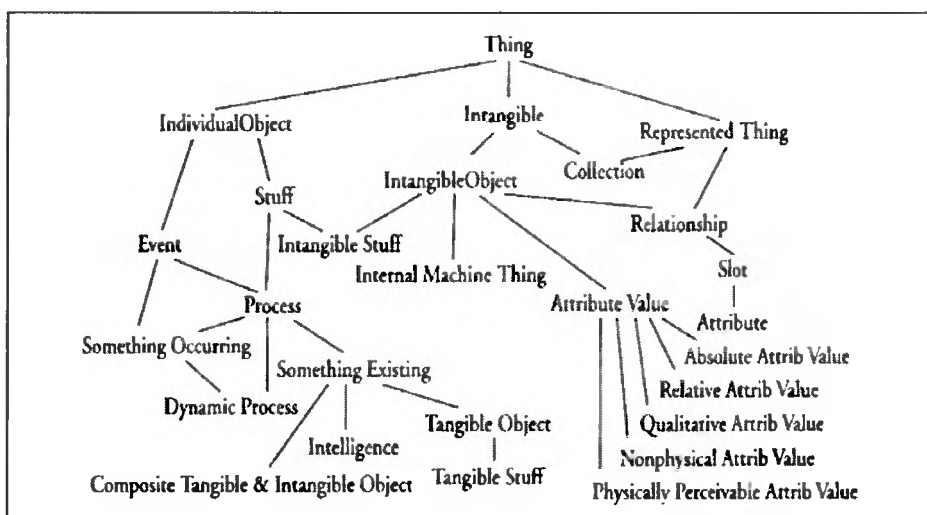
Ontologie znajdują zastosowanie przy automatycznym tłumaczeniu tekstów języka naturalnego, gdzie mogą służyć jako pomoc w rozbiórce gramatycznym zdania i usuwaniu wieloznaczności. Jako podstawa automatycznego przetwarzania języka naturalnego postulowana jest metodologia, zwana „semantyką ontologiczną”, gdzie ontologia – pomyślana jako ‘skonstruowany model świata’ – stworzy zasady dla unifikacji niezbędnej wiedzy w obrębie systemu pojmowania [Nirenburg, Raskin 2001].

Intensywnie prowadzone prace nad ontologiami w SI mają przygotować metodę automatycznego tworzenia ontologii. Automatyczna integracja różnorodnych, ale standaryzowanych słowników lub struktur danych określonej domeny (np. przy pomocy lingwistycznych metod statystycznych) stworzy pojedynczą bazę danych lub słownik, które następnie mogą być transformowane w ontologie.

Przykład ontologii ogólnej – projekt CYC

Projektem, który w istotny sposób wpłynął na rozwój ontologii w systemach informacyjnych, jest CYC [Sowa 1995]. Prace badawcze nad projektem rozpoczęto na początku lat 80. W 1995 r. powstała firma Cycorp, która zajęła się dalszym rozwojem tej aplikacji i jej zastosowaniami. Zamiarem autorów CYC było stworzenie encyklopedycznego zasobu całej wiedzy ludzkiej (CYC pochodzi od słowa en-CYC-lopedia). Ich celem było stworzenie medium służącego reprezentacji faktów i zapisaniu zasad dotyczących wszystkich rzeczy, istniejących i wymyślonych.

Ontologia CYC przyjmuje formę bardzo rozbudowanego drzewa hierarchicznego. Na rys. 1. przedstawiono kilkadziesiąt najbardziej ogólnych kategorii najwyższego poziomu hierarchii CYC. Poniżej najwyższego poziomu znajdują się wszystkie grupy pojęć, pochodzące z bazy wiedzy CYC. Rysunek ten [Sowa 2000, s. 54] przedstawia wczesny etap rozwoju bazy wiedzy CYC. Później hierarchia CYC powiększona została do ponad 100 000 grup pojęć.

Rys. 1. Kategorie najwyższego poziomu ontologii CYC (wersja wczesna).

Główny węzeł hierarchii nazwany został *Rzeczy*, na niższych poziomach znajdują się przecinające się nawzajem działy, ułożone w przeciwstawne pary, takie jak *Indywidualne obiekty* – *Kolekcje*, *Obiekty materialne* – *Obiekty niematerialne* – *Złożone obiekty materialne i niematerialne*. Przykładem obiektów niematerialnych są *Zbiory* i *Liczby*. W ontologii tej *Osoba* jest obiektem złożonym, składającym się z materialnego *Ciała* i niematerialnego *Umysłu*.

Ontologia CYC składa się z indywidualnych obiektów i obiektów grupowych. Te ostatnie dzielą się na zestawy i tzw. kolekcje. Indywidualne obiekty to m.in. ludzie, kraje, programy komputerowe itp. Funkcjonuje tam także bogaty zestaw relacji czasowych.

Ponad wszystkimi kategoriami obiektów znajduje się kolekcja *Rzeczy*. Wszystko jest *Rzecz* (w sensie relacji ISA⁴), w tym same *Rzeczy* również. Oprócz relacji typu ISA pomiędzy *Rzecz*ami najważniejszą relacją jest uogólnienie (ang. *generalization*). Występuje ono pomiędzy dwiema kolekcjami K_1 oraz K_2 w przypadku, gdy wszystkie wystąpienia K_1 są wystąpieniami K_2 .

Obiekty indywidualne to te obiekty, które posiadają części, ale nie posiadają elementów. Obiekty nie-indywidualne są zestawami lub kolekcjami. Różnica pomiędzy zestawami i kolekcjami jest zasadnicza i odnosi się do dwóch sposobów opisywania zestawów: przez wymienienie ich elementów lub przez określenie kryterium przynależności do zestawu.

Kolekcje są tworzone zazwyczaj na podstawie kryteriów ustalanych arbitralnie. Załóżmy, że dwie osoby, A i B otrzymywały te same obiekty w ciągu jakiegoś okresu. Istnieją więc dwie kolekcje obiektów: kolekcja obiektów widzianych przez A i kolekcja obiektów widzianych przez B. Kolekcje te są różne, chociaż współistniejące. Można powiedzieć, że każda kolekcja jest

⁴ Hierarchia często jest określana mianem struktury ISA (jest rodzajem), co podkreśla jej generyczny charakter. Książka jest (rodzajem) dokumentu, samochód jest (rodzajem) pojazdu. Struktura ISA często tworzy złożone, wielopoziomowe hierarchie, począwszy od maksymalnie abstrakcyjnych i ogólnych klas, takich jak „obiekty fizyczne” i „zwierzęta”, przechodząc na kolejne poziomy szczegółowości, aż do najbardziej szczegółowych.

uogólnieniem drugiej. Co więcej istnieje także trzecia kolekcja, będąca kolekcją obiektów, które widzieli zarówno A jak i B. Jeżeli C jest kolejną osobą, która nie widziała żadnego spośród wspomnianych obiektów, to istnieje jeszcze inna kolekcja obiektów, które widzieli A i B, ale C ich nie widział. Zauważmy, że chociaż w definicji kolekcji CYC odwołuje się do wspólnych cech, które elementy kolekcji muszą posiadać, to niewyrażone pozostają warunki, które te cechy muszą spełniać.

Wnioski

Jeżeli chcemy, aby ontologie spełniły pokładane w nich nadzieje, niezbędną jest zaangażowanie w ich tworzenie przedstawicieli wszystkich dziedzin nauki. Wydaje się, że różnorodne środowiska badawcze – filozofów, językoznawców, psychologów, inżynierów i informatologów – nie znalazły jeszcze właściwego sposobu na systematyczną współpracę niezbędną dla dalszego rozwoju badań nad ontologiami jako zasadniczym problemem sztucznej inteligencji, badającej sposoby ogólnie akceptowanej reprezentacji rzeczywistości.

W najbliższej przyszłości można oczekiwać wzrostu nacisku na tworzenie narzędzi zdolnych do modelowania fragmentów rzeczywistości na odpowiednich i efektywnych zasadach. Można jednak znaleźć opinie mówiące, że wszyscy tu popełniają błędy, gdyż specjaliści z zakresu sztucznej inteligencji w mniejszym stopniu zajmują się teoretycznymi problemami reprezentacji wiedzy, natomiast badania teoretyków tracą czasem związek z praktycznymi zastosowaniami.

Bardziej realistyczne podejście do zarządzania wiedzą na podstawie ontologii może doprowadzić do zaakceptowania ontologii jako narzędzia, które co prawda nie jest lekarstwem na wszystkie istniejące problemy, ale może znacznie poprawić jakość przetwarzania wiedzy, jeśli zostanie właściwie zastosowane.

Bibliografia

1. Ashenurst, R. [1996]. *Ontological Aspects of Information Modelling*. Minds and Machines Nr 6, s. 287-394
2. Bateman J. A. [1995]. *On the relationship Between Ontology Construction and Natural Language: a Socio-Semiotic View*. International Journal of Human-Computer Studies Vol. 43, s. 929-944
3. Benjamins R.; Fensel D.; Perez A. [1998]. *Knowledge Management through Ontologies*. Proc. Of PAKM'98 s. 5.1-5.12
4. Bojar Bożenna (oprac.) [2002]. *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*. Warszawa: Wydaw. SBP, 363 ss.
5. Doerr M.; Hunter J.; Lagoze C. [2002]. *Towards a Core Ontology for Information Integration*. JoDI Vol. 4 Nr 1
6. Gruber T. R. [1993]. *A translation approach to portable ontology specifications*. Knowledge Acquisition Nr 5, s. 199-220
7. Guarino N. [1995]. *Formal ontology, Conceptual Analysis and Knowledge Representation*. International Journal of Human-Computer Studies, Vol. 43, Nr 5/6, s. 625-640

8. Guarino N.; Giaretta P. [1995]. *Ontologies and Knowledge Bases: Towards a Terminological Clarification*. W: N. Mars [red.] *Towards Very Large Knowledge Basas: Knowledge Building and Knowledge Sharing*. Amsterdam: IOS Press, s. 25-32
9. Ingarden R. [1987]. *Spór o istnienie świata*. T. 1. *Ontologia egzystencjalna*. Warszawa: PWN
10. Maedche A.; Neumann G.; Staab S. [2001]. *Bootstrapping an Ontology-based Information Extraction System*.
11. Mahesh, K. [1996]. *Ontology Development for Machine Translation: Ideology and Methodology*. MCCS-96-296 Project. Computing Research Laboratory, New Mexico State University, 87 s.
12. Maier A. i in. [2003]. *Integration with Ontologies*. Workshop Ontologie-basiertes Wissensmanagement, Luzern, Swiss.
13. Nirenburg S.; Raskin V. [2001]. *Ontological Semantics, formal ontology and ambiguity*. W: *Proc. Of the Second International Conference FOIS'01, October 17-19, Ogunquit, Maine*. New York: ACM Press, s. 151-161
14. Poli R. [2003]. *Descriptive, Formal and Formalized Ontology*. W: D. Fisetta *Husserl's Logical Investigations Reconsidered*. Dordrecht: Kluwer, s. 183-210
15. Sowa J. [1995]. *Top-level ontological categories*. *International Journal on Human-Computer Studies* Vol. 43, s. 669-685
16. Sowa J. [2000]. *Knowledge representation. Logical, philosophical and computational foundations*. Pacific Grove: Brooks/Cole, 594 s.

Summary

The article presents problems of research and design of ontologies in domain of an artificial intelligence. The term "ontology" comes from philosophy. In information science it is defined as formal specification of common conceptualisation. The scope and types of ontologies are described, and their application in information systems, regarding different stages of its usage. The CYC ontology was presented as the example.

ARCHITEKTURA INFORMACJI W SERWISACH HIPERTEKSTOWYCH

Marcin Roszkowski
Akademia Świętokrzyska
im. J. Kochanowskiego
Filia w Piotrkowie Trybunalskim

*Architektura informacji, serwisy informacyjne,
system informacji, system hipertekstowy*

Problemem, przed którym często stają projektanci hipertekstowych serwisów informacyjnych, jest efektywna organizacja informacji wewnątrz systemu oraz przejrzysta i logiczna dla użytkowników struktura. Cechy te są na tyle istotne, że mogą zaważyć na „być albo nie być” danego serwisu. Kto bowiem chciałby przeszukiwać serwis informacyjny, który nie ma wyszukiwarki, a jego systemy nawigacyjne nie odzwierciedlają zawartości merytorycznej. Komerccjalizacja Internetu doprowadziła do sytuacji, w której informacja stała się produktem podlegającym prawom rynku, które determinują metody prezentacji produktów, w tym także informacji. Informacja w serwisach komercyjnych musi być łatwo wyszukiwalna, zwięzła oraz podana w jak najprostszy sposób. Zadaniem projektantów komercyjnych serwisów informacyjnych jest stworzenie kompletnego serwisu, który jest skierowany do konkretnej grupy użytkowników i który ma nie tyle zaspokajać potrzeby informacyjne jego użytkowników, co osiągać założone cele strategiczne. Wśród serwisów komercyjnych istnieją również i takie, które z założenia mają spełniać inne funkcje niż przynoszenie zysków finansowych (np. serwisy o charakterze informacyjnym dotyczące grup wyznaniowych czy politycznych) w praktyce jednak reguły projektowania wszystkich serwisów są takie same.

Podstawowym problemem jest określenie zbioru informacyjnego, dla którego należy skonstruować strukturę odzwierciedlającą relacje semantyczne zachodzące pomiędzy jego elementami oraz organizacja przestrzeni informacyjnej, w której zachodzić będzie interakcja użytkownika z systemem. W teorii projektowania hipertekstowych systemów informacyjnych proces organizowania przestrzeni informacyjnej nosi miano architektury informacji. Celem bezpośrednim tego procesu jest zaspokojenie potrzeb informacyjnych użytkowników, natomiast cele pośrednie warunkowane są strategiami, które towarzyszą powstawaniu danych systemów informacyjnych. Może to być pozyskanie nowej grupy odbiorców oferowanych produktów i usług lub wprowadzenie ich do oferty, jak w przypadku serwisów komercyjnych, lub pozyskanie jak największej liczby zwolenników propagowanych w danym serwisie idei.

Nim omówimy architekturę informacji w serwisach hipertekstowych, zdefiniujemy istotne dla tego zagadnienia pojęcia przestrzeni informacyjnej oraz systemu hipertekstowego. Przestrzeń informacyjna (ang. *information space*) ma związek z innym pojęciem – cyberprzestrzeni i przez niektórych badaczy identyfikowana jest jako jej podzbiór [Shiode 1999]. Ważne, z punktu widzenia

spójności terminologicznej, wydaje się wskazanie, co specjaliści rozumieją pod pojęciem przestrzeni informacyjnej w kontekście systemów informacyjnych funkcjonujących w Internecie. Przestrzeń informacyjna definiowana jest jako zbiór pojęć i relacji zachodzących pomiędzy nimi, przechowywanych przez system informacyjny. Porównywana jest z przestrzenią kognitywną, rozumianą jako zbiór pojęć i relacji zachodzących pomiędzy nimi, przechowywany w umyśle człowieka [Newby 2002]. Dla efektywnego funkcjonowania systemu informacyjnego, a więc komunikacji pomiędzy systemem a użytkownikiem, konieczne jest współdziałanie przestrzeni informacyjnej systemu z przestrzenią kognitywną użytkownika. W ujęciu infologicznym, prezentowanym przez Stefanowicza [Stefanowicz 2004], przestrzeń informacyjna rozumiana jest jako zbiór informacji jednostkowych dostarczanych przez komunikaty opisujące dany fragment rzeczywistości. W przypadku systemu informacyjnego można założyć, że:

- fragment opisywanej rzeczywistości ograniczony jest zakresem zbioru informacyjnego,

- nośnikiem komunikatów są dokumenty oraz obiekty informacyjne.

Zatem przez przestrzeń informacyjną systemu będziemy rozumieć model informacyjny rzeczywistości reprezentowanej w jego zbiorze informacyjnym.

Kolejnym pojęciem, istotnym dla rozważań nad architekturą informacji, jest system hipertekstowy (ang. *hypertext system*), rozumiany jako zbiór powiązanych ze sobą dokumentów hipertekstowych, składający się z dwóch elementów:

- węzłów, zwanych także dokumentami lub ramkami (ang. *node, document, frame*), zawierających zwykle tekstową porcję informacji,

- odsyłaczy, połączeń, linków (ang. *link*) tworzących powiązania między poszczególnymi dokumentami lub nawet między częściami tego samego węzła [Kazienko 1998].

Zagadnieniom hipertekstu poświęcono wiele prac z zakresu informatyki, teorii komunikacji jak i informacji naukowej, natomiast badania nad systemem hipertekstowym i wbudowanym w niego narzędziem organizacji informacji nie doczekały się szczegółowych analiz. Dlatego mój artykuł przedstawia elementy architektury informacji w hipertekstowych systemach informacyjnych, problemy związane z organizowaniem informacji w środowisku internetowym oraz stosowane rozwiązania.

1. POJĘCIE ARCHITEKTURY INFORMACJI

Termin architektura informacji pojawił się w literaturze naukowej w 1976 roku i został użyty do charakteryzowania umiejętności związanych z konstrukcją przekazów informacyjnych [Dillon 2002], ale dynamiczny rozwój Internetu oraz hipertekstowego protokołu przesyłania danych sprawił, iż termin ten zaadaptowano na potrzeby projektowania internetowych serwisów informacyjnych. Definiowanie architektury informacji jako procesu organizowania przestrzeni informacyjnej niebezpiecznie kładzie nacisk na proces organizacji. Sam termin architektura interpretowany jest jako „sztuka tworzenia ładu w otoczeniu w celu dostosowania go do zaspokojenia fizycznych, materialnych i kulturowych potrzeb ludzkich (...)” (*Wielka Encyklopedia* 2001, s. 213) analogicznie więc celem architektury informacji jest tworzenie ładu w systemach informacyjnych poprzez organizację przestrzeni informacyjnej. Taki sposób

postrzegania zasobów informacyjnych Internetu oraz coraz szerzej wykorzystywanych intranetów pojawił się stosunkowo niedawno. Na początku lat dziewięćdziesiątych projektanci dużych serwisów informacyjnych upatrywali w tym podejściu rozwiązanie wielu problemów związanych z chaosem, jaki zapanował w ciągle przyrastających zbiorach informacyjnych Internetu. Dopiero pod koniec ubiegłego stulecia nastąpiło żywe zainteresowanie architekturą informacji ze strony specjalistów zajmujących się wyszukiwaniem informacji oraz organizacją wiedzy. Przyczyniła się do tego inicjatywa American Society for Information Science & Technology (ASIST), które postanowiło objąć swym patronatem coroczne konferencje poświęcone stymulowaniu badań nad tym zagadnieniem. Spowodowało to wzrost liczby publikacji na ten temat w czasopismach związanych z handlem elektronicznym, zarządzaniem wiedzą czy informacją naukową (m.in. w *Journal of the American Society for Information Science & Technology, Information Processing & Management*). Naukowe podejście przyniosło próby definicji tego terminu i zarazem określenia pola badawczego architektury informacji. Najczęściej cytowane definicje określają architekturę informacji jako (Skórka 2002):

1. Proces organizowania nazewnictwa, projektowania nawigacji i systemów wyszukiwawczych pomocnych w odnajdywaniu i zarządzaniu informacją.

2. Projektowanie strukturalne udostępnianych w sieci środowisk informacyjnych.

3. Sztukę oraz naukę organizowania informacji w celu ułatwienia ludziom efektywnego zaspokojenia ich potrzeb informacyjnych.

4. Sztukę, naukę i działalność polegająca na organizowaniu informacji w taki sposób, aby miała ona sens dla jej odbiorców.

Pojawienie się w kilku zacytowanych tu definicjach terminu sztuka jest rezultatem współczesnego anglosaskiego interpretowania architektury jako jednocześnie nauki i sztuki. Ma także swoje źródło w starożytności, gdzie od architektów oczekiwano nie tylko umiejętności wznoszenia budynków, lecz także konstruowania maszyn.

2. ELEMENTY SKŁADOWE ARCHITEKTURY INFORMACJI

Architektura informacji to proces organizowania przestrzeni informacyjnej poprzez konstrukcję narzędzi służących do tego celu. Na architekturę informacji składają się (Morville 2003):

- systemy organizacyjne,
- systemy etykietowania,
- systemy nawigacji,
- systemy wyszukiwawcze.

2.1. SYSTEMY ORGANIZACYJNE

Systemy organizacji informacji stanowią podstawowy zrab architektury informacji w systemach hipertekstowych. Określenie metod organizacji informacji poprzedza projektowanie następnych systemów tworzących architekturę informacji. Projektowanie systemu organizacji zawartości ma na celu stworzenie spójnej i logicznej struktury, która będzie odzwierciedlać relacje semantyczne zachodzące pomiędzy jej elementami. Trzeba więc określić co będzie jednostką, która poddana zostanie procesowi organizacji. W doku-

mentacyjnych systemach informacyjno-wyszukiwawczych jest to dokument, a właściwie jego reprezentacja w postaci charakterystyki wyszukiwawczej, w systemach hipertekstowych nie jest to takie oczywiste. Bo czy można uznać za dokument jego fizyczną postać w postaci pliku, czy też należy odejść od tradycyjnego rozumienia dokumentu na rzecz pojęcia obiektu informacyjnego czy też elementarnej jednostki opisu? (Sosińska-Kalata 2004, s. 80). Klasyczna reprezentacja wiedzy nie sprawdza się w odniesieniu do Internetu praktycznie, ani ekonomicznie (Brooks 2001). Od początku lat dziewięćdziesiątych język opisu dokumentu HTML stał się głównym narzędziem prezentacji informacji w środowisku internetowym. Od tego czasu formy prezentacji informacji w Internecie uległy zmianom. Statyczny sposób dostarczania informacji użytkownikowi w postaci wyświetlania fizycznie istniejących plików zastąpiły obiekty dokumento-podobne (ang. *document-like object*) (Brooks 2001), dynamicznie konstruowane przez skrypty lub programy zarządzania bazami danych. Tak powstały obiekt jest wynikiem zastosowania narzędzi wizualizacji (np. w postaci kaskadowych arkuszy stylu CSS) oraz semantycznego przetwarzania informacji. Pojęcie obiektu informacyjnego, chociaż często stosowane w kontekście hipertekstowych systemów informacyjnych, nie doczekało się definicji, która jasno określałaby jego zakres i konotację. Zazwyczaj termin ten rozumiany jest intuicyjnie, w odniesieniu do tradycyjnych dokumentów bez względu na ich fizyczną lokalizację.

Podstawą architektury informacji serwisu hipertekstowego jest dobrze zaprojektowana struktura hierarchiczna odzwierciedlająca relacje semantyczne, a więc struktura powstała w wyniku kategoryzacji informacji (kategoria to „klasa obiektów charakteryzujących się wspólnymi właściwościami wziętymi za podstawę kategoryzacji”, a kategoryzacja to „proces wyodrębniania obiektów traktowanych z pewnego punktu widzenia jako jednorodne, czyli jako proces ustanawiania kategorii, albo proces przypisywania okazów (przedmiotów) do już istniejących kategorii”, (Woźniak 2000, s. 65). Pierwszym zadaniem jest więc analiza zbioru informacyjnego oraz wyodrębnienie na jej podstawie terminów, które spełniać będą rolę nazw kategorii najwyższego poziomu. Często bywa tak, że kategorie najwyższego poziomu mają charakter funkcjonalny i służą na przykład podziałowi zawartości według grup potencjalnych użytkowników lub rodzin produktów. Podział taki zastosowano w serwisie firmy Hewlett-Packard (www.hp.com) wyodrębniając pięć kategorii najwyższego poziomu według przeznaczenia produktów (dla domu i domowego biura, dla małych firm, dla dużych konsorcjów, dla instytucji rządowych i edukacyjnych oraz dla partnerów i inwestorów).

Istotą kategoryzacji w systemach hipertekstowych jest porządkowanie wyodrębnionego fragmentu rzeczywistości według cech dobranych na podstawie różnorodnych kryteriów (Woźniak 2000). Najczęściej są to: przedmiot, zadanie oraz odbiorca (Morville 2003, s. 81).

Przedmiotowa organizacja treści jest najbardziej efektywnym sposobem udostępniania informacji, ale ze względu na trudności, jakie się z nią wiążą, większość serwisów zawiera tylko niektóre elementy przedmiotowego uporządkowania. Tak jest w serwisach komercyjnych, gdzie informacje o produktach i usługach najczęściej grupowane są tematycznie. Rys. 1 przedstawia fragment mapy serwisu Money.pl, gdzie wyodrębniono podstawowe kategorie stanowiące przedmiotową charakterystykę zawartości.

GIEŁDY

- **NOTOWANIA GPW**
 - Indeksy
 - Mój portfel
 - Notowania ciągłe
 - Akcje
 - Prawa do akcji
 - Prawa poboru
 - SiTech
 - Akcje NFI
 - Obligacje
 - Kontrakty terminowe
 - Warranty
 - Certyfikaty inwestycyjne
 - Notowania jednolite dwukrotne
 - Akcje
 - Statystyka rynków
 - Stopy zwrotu
- **Archiwum GPW**
 - wg wybranej spółki
 - wg indeksów
 - wg wybranej sesji
- **Notowania CeTO**
 - Indeksy
 - Akcje
 - Notowania
 - Charakterystyka

PENIAŹE

- **Notowania NBP**
 - kursy średnie NBP
 - kursy kupna/sprzedaży
 - Kursy celne
 - Kursy walut niewymienialnych
- **Archiwum NBP**
 - Kursy średnie NBP
 - Porównaj kursy na wykresach
 - Kursy kupna/sprzedaży
 - Kursy celne
 - Kursy walut niewymienialnych
- **Notowania banków**
 - Bank Handlowy
 - BGŻ
 - Bank BPH
 - BZWBK
 - Fortis
 - ING BSK
 - Bank Millennium
 - PKO BP
 - PEAKO SA
- **Notowania kantorów**
 - Kursy EUR, USD
 - Kursy GBP, CHF
 - Kursy SKK, CZK
- **Depozyty międzybankowe**

Rys. 1. Przedmiotowa organizacja informacji w serwisie www.money.pl

„Zadaniowo zorientowane schematy organizują zawartość i aplikacje w zbiory procesów, funkcji i zadań. Jest to rozwiązanie właściwe, jeżeli spośród zadań, które będą wykonywali użytkownicy, można wybrać ograniczoną liczbę tych, którym należy nadać wysoki priorytet” (Morville 2003, s. 81). Cechy funkcjonalne, jako kryterium podziału są często wykorzystywane w serwisach udostępniających opcje handlu elektronicznego, gdzie kładzie się duży nacisk na interakcję systemu z użytkownikiem. Tego typu schematy organizacyjne zazwyczaj są zintegrowane w hybrydowych (zadaniowo/tematycznych) systemach nawigacyjnych (Morville 2003, s. 82).

– Kryterium grupowania zawartości serwisu według jego odbiorców wymaga identyfikacji grup jego potencjalnych użytkowników oraz dostosowania zawartości do ich potrzeb informacyjnych, co pozwala na odmienne formy prezentacji i organizacji informacji dla poszczególnych grup użytkowników. Taki podział kategorialny powinien być wyczerpujący, rozłączny, aby użytkownik mógł określić swoją przynależność do jednej z kategorii (podział kategorialny musi więc spełniać zasady podziału logicznego).

W niektórych serwisach do organizacji informacji posłużyły istniejące schematy klasyfikacyjne. Projekt DESIRE : Development of the European Service for Information on Research and Education, realizowany przez Traugott Koch z Uniwersytetu w Lund, analizował wykorzystanie do organizacji informacji w istniejących systemach hipertekstowych w Internecie, języków informacyjno-wyszukiwawczych. (Koch 1997). Analiza wykazała duże zainteresowanie

przede wszystkim Uniwersalną Klasyfikacją Dziesiątą, Klasyfikacją Dziesiątą Dewey'a oraz Klasyfikacją Biblioteki Kongresu, które stały się efektywnymi narzędziami organizacji informacji w systemach hipertekstowych udostępniających informację naukową. Są to m.in. systemy (Koch 1997):

Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiątą:

- BUBL (<http://www.bubl.ac.uk/>)
- SOSIG The Social science Information Gateway (<http://sosig.ac.uk/>)
- GERHARD German Harvest Automated Retrieval and Directory (<http://gerhard.bis.uni-oldenburg.de/>)
- NISS Directory of Networked Resources (URL:<http://www.niss.ac.uk/subject/index.html>)
- OMNI (Organising Medical Networked Information) (<http://www.omni.ac.uk/>)

Klasyfikacja Dziesiątą Dewey'a:

- Canadian Information by Subject. Ottawa: National Library of Canada. URL: (<http://www.nlcbnc.ca/caninfo/esub.htm>)
- CyberDewey: a Catalogue for the World Wide Web. David A Mundie (Pittsburgh, Penn.) (<http://www.ivory.lm.com/~mundie/DDHC/CyberDewey.html>)
- GNOSIS (*Global Network Of Silicon Information Services*). Patrick W. Clancey (Sun Microsystems). (<http://www.aimnet.com/~clancey/gnosis>)
- *The Internet Resource*. Edinburgh: Napier University Library. (<http://www.napier.ac.uk/depts/library/intres/ir000999.html>)
- *Internet Resources in Dewey Decimal Order with DDC Subjects*. Independence, Mo.: Mid-Continent Public Library (<http://www.mcpl.lib.mo.us/dewey.htm>)

Klasyfikacja Biblioteki Kongresu:

- CyberStacks (<http://www.public.iastate.edu/~CYBERSTACKS/>)
- The WWW Virtual Library (<http://www.w3.org/pub/DataSources/bySubject/LibraryOfCongress.html>)
- Seattle Pacific University Library- Subject Oriented Resources (<http://www.spu.edu:80/depts/library/second/>)
- Cardinal Stritch College Library (<http://www.stritch.edu/~Idiodato/cscindex.html>)

Klasyfikacje specjalistyczne wykorzystywane są w serwisach informacyjnych udostępniających informacje z wąskiej dziedziny wiedzy czy gałęzi przemysłu. W małych serwisach takie metody organizacji są nieefektywne, a podział kategorialny w nich stosowany oparty jest o kryterium funkcjonalności.

Metody organizacji informacji mają bezpośredni wpływ na konstrukcję i funkcjonowanie innych elementów, a więc systemów nawigacyjnych, systemów etykietowania (oznaczania), systemów wyszukiwania. Prawidłowe określenie kryteriów kategoryzowania oraz konsekwencja w ich stosowaniu ułatwiają użytkownikowi pozyskiwanie informacji z serwisu i tym samym wpływają na jego efektywność.

2.2. SYSTEMY ETYKIETOWANIA (OZNACZANIA)

Systemy etykietowania (ang. *labelling systems*) to w architekturze informacji, metodyka doboru terminów preferowanych dla zbioru informacyjnego służącego do oznaczania zawartości oraz jej wyszukiwania przez systemy nawigacyjne i wyszukiwawcze serwisu (Fast K., Steckel M. 2002). Wykorzystuje się

tu lub tworzy na potrzeby serwisu tzw. słownictwo kontrolowane (ang. *controlled vocabulary*), w postaci listy słów, fraz bądź systemu notacyjnego używanej przy tworzeniu etykiet, czyli wyrażień pełniących funkcje adresu względem zestawu danych, umożliwiających jego identyfikację (Bojar 2002, s. 58). W systemach hipertekstowych mamy dwa rodzaje etykiet: tekstowe i obrazkowe. Najczęściej stosowane są etykiety tekstowe w postaci (Morville, Rosenfeld 2003, s. 103):

- łączy kontekstowych,
- nagłówków,
- elementów systemów nawigacyjnych,
- metadanych.

Łączy nawigacji kontekstowej cechuje subiektywizm i chociaż są podstawą funkcjonowania języka HTML przysparzają wielu problemów w ich racjonalnym wykorzystaniu. „Są one bardziej reprezentatywne dla zawartości, do której prowadzą, jeżeli więcej informacji wynika z ich naturalnego kontekstu” (Morville, Rosenfeld 2003, s. 104). Istotna jest zatem nie tylko etykieta, ale również kontekst, w jakim została użyta.

Etykiety jako nagłówki charakteryzują obiekty informacyjne lub fragmenty tekstu. Tak jak w tekście drukowanym, tak i w serwisach hipertekstowych aby uzyskać przejrzysty obraz danego fragmentu stosuje się wizualne metody prezentacji nagłówków oraz ich hierarchicznych zależności. Często wykorzystuje się liczby, które poprzedzają daną etykietę i ułatwiają użytkownikowi określenie kolejności działań, które powinien wykonać, aby otrzymać potrzebne mu informacje. Stosuje się również frazy lub równoważniki zdań, ułatwiające werbalizację potrzeby informacyjnej.

Etykiety w systemach nawigacyjnych powinny być stosowane konsekwentnie i na każdym poziomie serwisu muszą przybierać taką samą formę. Nieprzestrzeganie tej zasady powoduje dezorientację użytkownika oraz dezorganizuje cały serwis. Etykiety, których forma może sprawiać trudności w określeniu pola, do którego się odnoszą, opatruje się wyrażeniami wyjaśniającymi (tzw. *scope note*, Morville, Rosenfeld 2003, s. 111).

Prawidłowe wykorzystanie metadanych ma duży wpływ na wyszukiwanie informacji znajdujących się w zbiorze informacyjnym. W systemach hipertekstowych metadane mogą być jawne lub ukryte. Metadane w formie jawnej najczęściej mają postać indeksu lub mapy serwisu. Umieszczenie ich w kodzie dokumentu, w polach i znacznikach do tego przeznaczonych lub w rekordach baz danych powoduje, że nie są wyświetlane na ekranie, są więc ukryte przed użytkownikami serwisu. Często twórcy serwisów pomijają także metadane, w przeświadczeniu, że wyszukiwarki nie korzystają z tego typu metainformacji. Cennym źródłem terminów wykorzystywanych jako etykiety są tezauryusy w formie papierowej lub elektronicznej. W projektowaniu systemów etykietowania wykorzystuje się metodę wizualizacji słownictwa (ang. *visual vocabulary*) w postaci diagramów ukazujących relacje pomiędzy terminami oraz miejsce terminu w strukturze pojęć wykorzystywanej w systemie (Garret 2002).

2.3. SYSTEMY NAWIGACYJNE

Systemy nawigacyjne to struktury łączy umożliwiających użytkownikowi dostęp do obiektów informacyjnych lub obszarów zawartości. Składają się z kilku podsystemów. Są to zintegrowane ze stronami WWW systemy nawigacji globalnej, lokalnej i kontekstowej (Morville, Rosenfeld 2003, s. 132), a także

system nawigacji pomocniczej, który tworzą mapy serwisów, indeksy oraz przewodniki.

Nawigacja globalna jest systemem całego serwisu. Główny jej zrąb tworzą linki graficzne umieszczone zazwyczaj w górnej części ekranu, choć jako linki tekstowe mogą się one pojawiać w różnych miejscach serwisu, często w dolnej części strony, co ułatwia dostęp do zawartości serwisu. Elementy dodatkowe to panel logowania użytkowników, link do modułu pomocy i ewentualnie elementy nawigacji pomocniczej. Nawigacja globalna określa zakres serwisu – czyni to poprzez system kategorii odzwierciedlających zakres przedmiotowy zawartości serwisu. Rys. 2 przedstawia schemat nawigacji globalnej serwisu cnn.com.

Rys. 2. Schemat nawigacji globalnej serwisu <http://cnn.com>

Jak widać kategorie, z wyjątkiem *Home Page*, reprezentują zakres tematyczny serwisu. Podział kategorialny nie tworzy klas rozłącznych.

Organizacja informacji we współczesnych serwisach informacyjnych wykorzystuje struktury monohierarchiczne. Zadaniem nawigacji globalnej jest określenie zakresu tematycznego poprzez kategorie semantyczne najwyższego poziomu oraz umożliwienie użytkownikowi dostępu do narzędzi pomocniczych. Nawigacja taka jest stałym elementem wszystkich stron serwisu, ale jej forma może ulegać modyfikacjom. Gdy użytkownik porusza się po wybranych kategoriach i podkategoriach, system pokazuje miejsce w hierarchii serwisu, w którym aktualnie się znajduje.

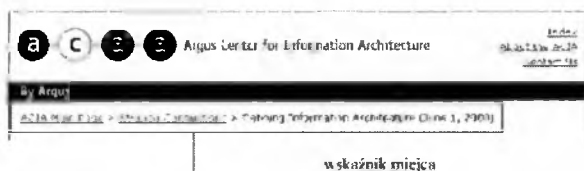
Nawigacja globalna może również w podziale kategorialnym nie odwzorowywać treści serwisu, lecz identyfikować obszary, do których użytkownik ma dostęp (Rys. 3).

Rys.3. Nawigacja globalna w serwisie czasopisma elektronicznego
www.boxesandarrows.com

Struktura tego typu nawigacji zależy od celu serwisu, jego zawartości oraz grupy użytkowników dla której jest przeznaczony.

Ważnym elementem nawigacji globalnej są wskaźniki miejsca (ang. *position indicators*), pokazujące ścieżkę, którą podążał użytkownik, aby dotrzeć do danej jednostki informacyjnej. Rys. 4 przedstawia wykorzystanie wskaźników miejsca w serwisie *Argus Center for Information Architecture* (www.acia.com)

Rys. 4. Wskaźnik miejsca w serwisie www.acia.com

Ten typ nawigacji stanowi graficzny obraz łańcucha kategorii prowadzącego od kategorii pierwszego rzędu poprzez podkategorie prowadzące do danego obiektu informacyjnego. Nawigacja globalna ma umożliwić użytkownikowi odpowiedź na pytania:

- gdzie jestem?
- dokąd mogę pójść? (Morville, Rosenfeld 2003, s. 132).

Nawigacja lokalna jest konsekwencją podziału kategorialnego zastosowanego w nawigacji globalnej. Dla danego terminu, przyjętego za jedną z kategorii najwyższego poziomu, konstruowane jest pole semantyczne obejmujące terminy powiązane. Podstawowym zadaniem tego typu nawigacji jest umożliwienie użytkownikowi eksploracji bezpośredniego otoczenia. W przypadku dużych serwisów, ze zbiorem informacyjnym reprezentującym rozległe obszary rzeczywistości pozajęzykowej, systemy nawigacji lokalnej mogą mieć postać podserwisów WWW. Dzieje się tak wtedy, gdy pewne obszary zawartości, ze względu na odmienność merytoryczną, wymagają innej organizacji informacji. W wypadku serwisów komercyjnych rzadko mamy do czynienia z kategoriami logicznymi (klasycznymi), zazwyczaj są to kategorie naturalne, których struktura odzwierciedla nienaukowe porządkowanie rzeczywistości, na zasadzie podobieństwa do stereotypowych przykładów i kontrprzykładów (Woźniak 2000, s. 67). Powstałe w ten sposób struktury hierarchiczne, zwane ontologiami mają charakter klasyfikacji tematycznych, których zadaniem jest pomóc użytkownikowi w orientacji w przestrzeni informacyjnej, w której się porusza. Rys. 5 przedstawia wykaz kategorii dla rodziny produktów firmy Hewlett-Packard.

» **Home & Home Office**

- » [Browse products](#)
- » [Shop](#)
[hpshopping.com](#)
- » [Offers & Promotions](#)
- » [My HP Club](#)

- » [Get Support & Troubleshooting](#)
- » [Software & Drivers](#)
[Downloads](#)
- » [Register your product](#)

- » [Tips & Tricks](#)
[straight to your inbox](#)
- » [Learn about HP products](#)
- » [Creative ideas & projects](#)
- » [Digital Photography center](#)

Rys. 5. Nawigacja lokalna w serwisie [www.hp.com](#). dla kategorii *Home & Home Office*

Jak widać, w tej kategoryzacji brane są pod uwagę względy funkcjonalne, które determinują cechy dystyngtywne obiektów informacyjnych przynależących do danej kategorii. Użytkownik, który znalazł się w tym miejscu struktury serwisu, ma do dyspozycji trzy grupy opcji, które zostały graficznie oddzielone od siebie. Kategorie zgromadzone w pierwszej z nich odsyłają użytkownika do informacji związanych z produktami lub możliwościami ich pozyskania. Może on przeglądać produkty w ofercie (*Browse Products*), ma możliwość dokonania ich zakupu (*Shop*), skorzystania z promocji (*Offers & Promotions*) oraz wstąpienia do klubu użytkowników (*My HP Club*). Druga grupa kategorii związana jest z eksploatacją produktów i umożliwia dostęp do informacji związanych z problemami w obsłudze i ich rozwiązaniami (*Get Support & Troubleshooting*), oprogramowaniem (*Software & Driver Downloads*) oraz rejestracją zakupionych produktów (*Register Your Product*). Trzecia grupa opcji umożliwia użytkownikom dostęp do dodatkowych informacji. Wątpliwe pod względem funkcjonalnym wydaje się przyporządkowanie kategorii *Tips & Tricks straight into your inbox* do trzeciej grupy, która dotyczy eksploatacji produktów oraz stworzenie nieostrej kategorii *Creative Ideas & Projects*, gdzie znalazły się informacje o możliwościach wykorzystania produktów.

Innym przykładem zastosowania nawigacji lokalnej jest serwis informacyjny <http://publ.ac.uk> (Rys. 6).

Library and Information Science Journals

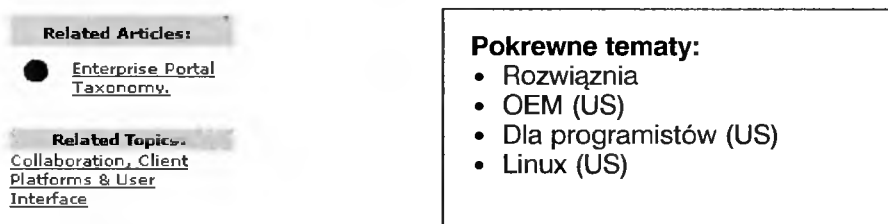
- General Librarianship and Information Management
- Information Science and Research
- Acquisitions
- Cataloguing and Indexing
- Computing and Information Technology
- Document Management and Supply
- Electronic Information and the Internet
- Library Systems and Technology
- Libraries in Schools and Colleges
- National and Regional Libraries

Rys. 6. Nawigacja lokalna w serwisie [publ.ac.uk](#)

W tym serwisie dla kategorii *Czasopisma z dziedziny bibliotekoznawstwa i informacji naukowej* stworzono 12 rozłącznych podkategorii. Powstała w ten sposób struktura odzwierciedlająca cechy semantyczne obiektów umożliwia użytkownikowi identyfikację odpowiedniego fragmentu rzeczywistości pozajęzykowej.

Struktura nawigacji lokalnej ściśle wiąże się z metodami organizacji informacji w danym serwisie. Czasami relacje semantyczne pomiędzy elementami zawartości serwisu nie dają się dopasować do przyjętego podziału na kategorie bez burzenia ich spójności. Stąd wzięła się potrzeba tworzenia łączy nawigacji kontekstowej, przystosowanych do danej strony, dokumentu bądź obiektu. W internetowych serwisach handlowych łączy z etykietami *Zobacz także* mogą

prowadzić do stron z podobnymi produktami i usługami. W serwisach edukacyjnych mogą to być odwołania do artykułów omawiających pokrewne tematy (Morville, Rosenfeld 2003, s. 142). Istotą tego typu nawigacji jest wykorzystywanie relacji asocjacyjnych co umożliwi nieliniowy sposób pozyskiwania informacji przez użytkownika. Łącza tego typu mogą mieć różne formy. Najczęściej tworzy się je bezpośrednio w miejscu, w którym dany termin wystąpił w tekście dokumentu. Użytkownicy, którzy szybko przeglądają tekst, zwykle pomijają łącza niewyróżnione graficznie, stąd tendencja do umieszczania nawigacji kontekstowej w wydzielonym obszarze wyświetlanego użytkownikowi dokumentu (Rys. 7).

Rys. 7. Łącza nawigacji kontekstowej w serwisach www.metagroup.com oraz www.ibm.com.pl

Najważniejszą zasadą przy tworzeniu tego typu łączy jest umiar. Odpowiednio wybrane terminy, dla których tworzone są odsyłacze do treści powiązanych relacjami asocjacyjnymi, mogą zwiększać elastyczność systemów już istniejących, ale przesada może doprowadzić do redundancji informacji. W serwisach internetowych prowadzących działalność e-commerce łącza prowadzą do wzrostu liczby zamówień (ang. *up-sell*) oraz poszerzenia zakresu zamawianych produktów (*cross-sell*) (Morville, Rosenfeld 2003, s. 144).

Uzupełnieniem tych trzech systemów nawigacji są tzw. pomocnicze systemy nawigacyjne, pozostające poza podstawową hierarchią serwisu WWW i zapewniające dodatkowe możliwości znajdowania informacji. Należą do nich mapy serwisów, indeksy i przewodniki.

Mapa serwisu ma charakter „spisu treści” serwisu informacyjnego i polega na prezentacji kategorii najwyższego poziomu oraz podkategorii, które zostały im przyporządkowane (Rys. 8).

Site Index

Research & Analysis

Focus Areas

- [E-Business Services](#)
- [Customer Relationship Management](#)
- [Strategic Sourcing](#)
- [Enterprise and Supply Chain Management](#)
- [Mobile Business](#)
- [Telecom Marketplace](#)
- [Government](#)

Business & Technology Issues

For User of IT

- [Products](#)
- [Methodology](#)
- [Areas of Coverage](#)

Rys. 8. Fragment mapy serwisu www.gartner.com

Mapa serwisu jest efektywnym narzędziem wyszukiwania informacji pod warunkiem, że nie posiada nazbyt rozbudowanej struktury hierarchicznej i że terminy stanowiące określone kategorie mają taką samą formę w całym serwisie. Terminy skupione wokół kategorii najwyższego poziomu mają nie tyle odzwierciedlać strukturę serwisu, co identyfikować podstawowe obszary jego zawartości. Mapy serwisów przeznaczone są dla użytkowników o niesprecyzowanej potrzebie informacyjnej i umożliwiają przeglądanie kategorii reprezentujących poszczególne obszary zawartości serwisu.

Indeksy przeznaczone są dla użytkowników o jasno określonej potrzebie informacyjnej. Mają postać uporządkowanego alfabetycznie wykazu słów kluczowych i umożliwiają użytkownikowi szybkie przeniesienie się do dokumentu lub grupy treści, które dany termin reprezentuje. W indeksach wykorzystuje się odsyłacze do terminów preferowanych lub do terminów pokrewnych. Często w celu polepszenia wyszukiwalności stosuje się indeksy permutacyjne, gdzie dokonuje się selekcji haseł z rotacją terminów, co pozwala na uniknięcie nadmiernej rozbudowy indeksu.

Ważnym elementem nawigacji pomocniczej w serwisach są przewodniki dla mało doświadczonych użytkowników. Zadaniem ich jest informowanie o zawartości i funkcjach serwisów (Morville, Rosenfeld 2003, s. 152) oraz pokazanie podstawowych zasad funkcjonowania systemów nawigacyjnych i wyszukiwawczych. Każdy przewodnik powinien być wyposażony we własny prosty system nawigacyjny pozwalający użytkownikowi na cofnięcie się do poprzedniej strony, powrót do strony głównej przewodnika oraz przejście do kolejnej strony. Istotne z punktu widzenia funkcjonalności jest umieszczanie łączy kontekstowych do terminów, dla których powinny być przygotowane definicje bądź charakterystyka kontekstu w którym zostały użyte.

Wszystkie opisane rodzaje nawigacji globalnej, lokalnej, kontekstowej oraz pomocniczej powinny tworzyć jeden spójny system nawigacji. Ciekawym, ale osobnym zagadnieniem jest personalizacja systemów nawigacyjnych.

2.4. SYSTEMY WYSZUKIWAWCZE

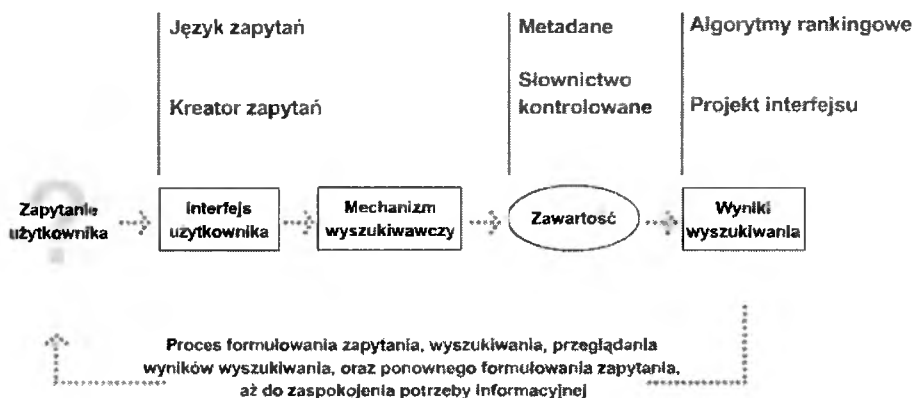
Systemy wyszukiwawcze umożliwiają użytkownikom przeprowadzenie procesu wyszukiwania informacji wewnątrz serwisu. Pierwszym problemem, przed którym stają architekci informacji systemów hipertekstowych jest pytanie, czy takie mechanizmy są w systemie potrzebne. Odpowiedź na to pytanie wymaga analizy zbioru informacyjnego oraz potrzeb informacyjnych jego potencjalnych użytkowników. Jeżeli zbiór informacyjny ma szeroki zasięg oraz wykazuje duże zróżnicowanie w strukturze, wtedy konieczna wydaje się implementacja systemu wyszukiwawczego, co wymaga odpowiedniej wiedzy informatycznej i wiąże się z niemałymi nakładami finansowymi. W wypadku serwisów, które charakteryzują się dynamicznym przyrostem oraz zmianami zawartości (np. czasopisma internetowe lub serwisy udostępniające informacje biznesowe) jest to konieczne dla efektywnego funkcjonowania i tym samym wpływa na ich użyteczność. Pojawiający się tutaj problem codziennej aktualizacji indeksów, mapy serwisu czy katalogu może być rozwiązany przez automatyczne indeksowanie dokumentów za pomocą mechanizmu indeksującego wyszukiwarki. Mechanizmy wyszukiwawcze mogą zostać efektywnie zastąpione przez poprawnie skonstruowane systemy nawigacyjne, w szczególności przez elementy nawigacji pomocniczej, jak indeksy czy mapy serwisów. Systemy wyszukiwawcze należą do obszaru badawczego architektury

informacji, ale tylko z perspektywy projektowania interfejsów oraz prezentacji wyników wyszukiwania. Na potrzeby artykułu przedstawiony zostanie ogólny schemat funkcjonowania wyszukiwarki, z pominięciem jej szczegółowej budowy. Istotne wydaje się przedstawienie samego procesu wyszukiwania, który polega na „identyfikacji podzbioru zbioru dokumentów, zawierających poszukiwane informacje lub mających pożądane cechy” (Kłopotek 2001, s 36).

Proces wyszukiwania informacji z wykorzystaniem systemów wyszukiwawczych składa się zazwyczaj z następujących etapów:

- pobranie od użytkownika słów z kwerendy,
- wyszukiwanie tematów tym samym algorytmem co na etapie indeksowania dokumentów,
- zastąpienie tematów numerami terminów indeksujących,
- obliczenie wag dla wszystkich terminów z zapytania,
- tworzenie wektora zapytania (lub innej formy reprezentacji kwerendy, zależnie od modelu wyszukiwania),
- obliczenie stopnia podobieństwa między kwerendą a opisami dokumentów,
- zwrócenie listy dokumentów z podaniem rankingów (Kłopotek 2001).

Rys. 9 przedstawia zasadę funkcjonowania systemów wyszukiwania. Wizualizacja procesu wyszukiwania informacji w systemach hipertekstowych ułatwia projektowanie systemów odpowiedzialnych za to zadanie.

Rys. 9. Anatomia systemu wyszukiwania (Źródło: Morivlle 2001, s. 163)

Istotnym elementem interfejsu użytkownika jest umożliwienie mu zawężenia wyników wyszukiwania poprzez określenie stref wyszukiwania (Rys. 10 i 11). Stanowią one podzbiór elementów zawartości serwisu i są konsekwencją przyjętego podziału kategorialnego. Strefy wyszukiwawcze są odpowiednikami indeksów w bibliotecznych systemach informacyjno-wyszukiwawczych, według których istnieje możliwość wyszukiwania informacji. Są one predefiniowane przez twórców na etapie projektowania organizacji informacji w serwisie.

Search

Search Dell USA [Search Tips](#)

Step 1: Choose An Area to Search [Need help choosing?](#)

All Dell.com

- Home & Home Office
- State & Local Government
- K-12 Institutions
- Small Business
- Federal Government
- Higher Education Institutions
- Medium & Large Business
- Healthcare
- Member Purchase Program

Step 2: Please enter a keyword or a part number

Step 3: Search Within:

- All Categories
- All Categories
- Software & Peripherals
- Systems
- Services
- Technical Support
- About Dell

[BACK TO US](#) customers of the 50 United States and the District of Columbia
[Terms of Sale](#) | [Privacy Policy](#) | [About Dell](#) | [Contact Us](#)

Rys. 10. Strefy wyszukiwania w serwisie www.dell.com

Product Search

Quick Search

Power Search

- Any Winery/Manufacturer
- Australian Wineries
- Californian Wineries
- Canadian Wineries
- French Wineries
- German Wineries
- Greek Wineries
- Italian Wineries
- New Zealand Wineries
- Oregon Wineries
- Portuguese Wineries

Rys. 11. Strefy wyszukiwania w serwisie www.wine.com

Taka możliwość zawężania wyników wyszukiwania korzystnie wpływa na efektywność wyszukiwania informacji. Fasetowa organizacja informacji w serwisie www.wine.com umożliwia użytkownikom przeszukiwanie według kryterium *popularności*, *gatunku*, *ceny* oraz *pochodzenia* win. W czasopismach elektronicznych popularne jest zawężanie wyników wyszukiwania do przedziałów czasowych, w których pojawiły się publikacje, lub do konkretnych

woluminów. Serwisy komercyjne często wykorzystują jako strefy wyszukiwania kategorie odpowiadające grupom użytkowników serwisu, co zapewnia danej grupie możliwość wyszukiwania informacji skierowanej właśnie do niej (Rys. 10). Funkcjonowanie stref wyszukiwania ma bezpośredni związek z metodami indeksowania dokumentów. Określenie pól indeksowanych, uwzględniających zarówno cechy formalne jak i cechy semantyczne dokumentów, poprzedza konstrukcję stref wyszukiwania. Możliwości języka opisu dokumentu, jakim jest HTML czy coraz szerzej wykorzystywany XML, są tu duże ale zawsze należy brać pod uwagę funkcjonalność metod zawężania wyników wyszukiwania. Ich nadmiar niekoniecznie wpłynie korzystnie na efektywność wyszukiwania, może bowiem doprowadzić do dezorientacji użytkownika.

Rezultatem wysłania kwerendy do systemu wyszukiwawczego jest otrzymanie listy dokumentów spełniających kryteria relewancji. Współczesne tendencje w prezentowaniu wyników wyszukiwania w systemach hipertekstowych zakładają wyświetlanie kilku stref opisu dokumentu. Są to najczęściej informacje o dokumencie dotyczące (Kłopotek 2001):

- adresu URL,
- tytułu,
- daty utworzenia/ostatniej modyfikacji,
- rozmiaru w bajtach,
- języka,
- streszczenia,
- opisu,
- listy słów kluczowych,
- rankingu.

Problem wyboru stref opisu, które będą wyświetlane, jest kwestią otwartą i tak, jak w większości przypadków powinna tu decydować funkcjonalność. Pomocna jest tu wiedza o użytkowniku oraz o jego potrzebach informacyjnych, a także umiejętnościach wyszukiwania z wykorzystaniem systemów wyszukiwawczych. Użytkownikom o sprecyzowanej potrzebie informacyjnej nie wystarczą elementy opisu formalnego dokumentu (np. autor oraz tytuł), a użytkownikom, którzy *nie wiedzą* czego szukają nie są potrzebne streszczenia czy abstrakty dokumentów (por. Morville, Rosenfeld 2003, s. 178). Najlepszym rozwiązaniem jest możliwość modyfikacji formy prezentacji wyników wyszukiwania poprzez wybór stref opisu dokumentu, które mają być wyświetlane. Innymi problemami prezentacji wyników wyszukiwania, takimi jak wielkość listy wyświetlanych wyników wyszukiwania oraz możliwość i kryteria sortowania listy wyników nie będziemy się zajmowali. Problemy związane z projektowaniem systemów wyszukiwawczych dla serwisów hipertekstowych są istotne z punktu widzenia użyteczności i funkcjonalności serwisu. Dobrze zaprojektowane dostarczają użytkownikowi narzędzi umożliwiających mu zaspokojenie potrzeby informacyjnej. Ich funkcjonalność, a przede wszystkim efektywność (Choroś 2002; Indyka-Piasecka 2000) ma bezpośredni wpływ na ocenę systemu przez użytkownika, a w przypadku serwisów komercyjnych na pozyskanie lub utratę potencjalnego klienta.

PODSUMOWANIE

Zasadnicze znaczenie dla organizacji informacji w systemach hipertekstowych ma kategoryzacja informacji. Dlatego istnieje potrzeba badań w tym

zakresie, a także przeprowadzenia odpowiednich doświadczeń. Zbadania wymaga również wykorzystanie ontologii (Taylor 1999) jako narzędzi porządkowania słownictwa oraz formalizowania relacji semantycznych zachodzących między terminami. Ciekawym problemem badawczym wydaje się być wykorzystanie języków informacyjnych jako narzędzi organizacji informacji w systemie. Pole badawcze architektury informacji jest szerokie i obejmuje nie tylko badania nad organizacją informacji, lecz również nad jej wizualizacją, wyszukiwaniem oraz prezentacją wyników tego procesu. Wiedzę o tych problemach powinna objąć nowa dziedzina, metodologia architektury informacji.

BIBLIOGRAFIA

1. Brooks, Terrence A. (2001) *Where is meaning when form is gone? Knowledge representation on the Web*. Information Research, Vol. 6(2)
URL: <http://InformationR.net/ir/6-2/paper93.html>
10-02-2004
2. Bojar B., oprac. (2002): *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
3. Choroś K. (2002). *Efektywność wyszukiwarek internetowych*. W: *Multimedialne i Sieciowe Systemy Informacyjne*. Wrocław: Wydaw. Politechniki Wrocławskiej.
4. Dillon A. (2002). *Information Architecture in JASIST. Just Where Did We Come From?*. The Journal of the Society for Information Science and Technology, no 10, p. 821-823.
5. Dillon A., Vaughan M. (1997). *It's the journey and destination: shape and the emergent property of genre in evaluating digital documents*. New Review of Multimedia and Hypermedia, no 3, p. 91-106.
6. Fast K., Steckel M. (2002). *What is controlled vocabulary?*
URL: http://www.bboxesandarrows.com/archives/what_is_a_controlled_vocabulary.php
11-04-2004.
7. Fox Ch., Instone K. (2001). *Analyzing the analysts : an information architecture analysis of top business analysts web sites*.
URL: <http://argus.acia.com/whitepapers/anallysts.pdf>
02-02-2004
8. Garret J.J. (2002). *A visual vocabulary for describing information architecture and interaction design*.
URL: <http://www.jjg.net/ia/visvocab/>
02-01-2004.
9. Indexing Resources On The WWW (2004).
URL: <http://www.slais.ubc.ca/resources/indexing/database1.htm>
02-05-2004.
10. Indyka-Piasecka A. (2000). *Możliwości zastosowania tradycyjnych metod wyszukiwania informacji w sieci WWW*. W: *Multimedialne i Sieciowe Systemy Informacyjne*. Wrocław: Wydaw. Politechniki Wrocławskiej.
11. Kazienko P. (1998). *Struktura hipertekstu a struktura systemu WWW*. Zagadnienia Informacji Naukowej nr 2, s. 36-56.
12. Kłopotek A. (2001). *Inteligentne wyszukiwarki internetowe*, Warszawa: Akademicka Oficyna Wydawnicza EXIT.

13. Koch T., (1999). *The role of classification schemes in Internet resource description and discovery*.
URL: http://www.ub.lu.se/desire/radar/reports/D3.2.3/class_v10.html
10-02-2004
14. Morville P. (2001). *In defense of search*.
URL: <http://www.semanticstudios.com/publications/semantics/000004.php>
11-05-2004.
15. Morville P., Rosenfeld L. (2003). *Architektura informacji w serwisach internetowych*. Warszawa: Helion.
16. Newby, G. (2002). *The necessity for information space mapping for information retrieval on the semantic web*. Information Research vol.7, no 4.
URL: <http://InformationR.net/ir/7-4/paper137.html>
20-09-2004.
17. Shiode, N. (1999). *Geographic Analysys of Information Space*.
URL: <http://www.geog.ucl.ac.uk/casa/naru/>
28-09-2004.
18. Skórka S. (2002). *Architektura informacji. Nowy kierunek rozwoju informacji naukowej*. EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy Nr 11/40.
URL: <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/skorca.php>
02-12-2002.
19. Sosińska-Kalata B. (2002). *Klasyfikacja: struktury organizacji wiedzy, piśmiennictwa i zasobów informacyjnych*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
20. Sosińska-Kalata B. (2004). *Języki informacyjno-wyszukiwawcze. Współczesne tendencje w badaniu i zastosowaniu*. W: *Spółeczeństwo informacyjne i jego technologie*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, s. 80
21. Stefanowicz B. (2004). *Informacja*. Warszawa: SGH – Oficyna Wydawnicza, s. 51
22. Taylor A. (1999). *The Organization of Information*. Colorado Libraries Limited, Inc.
23. Woźniak J. (2000). *Kategoryzacja : studium z teorii języków informacyjno-wyszukiwawczych*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.

Summary

The process of organising information space is defined as "an information architecture" in the theory of hypertext information systems' design. The direct aim of this process is answering information needs of the users, and indirect goals are closely related to the strategies accompanying development of given information systems. The author presents process of organising an information space and the tools used, as well as the description of such elements of an architecture of information like: organisational systems, labelling systems, navigation systems, retrieval systems.

WYBRANE ASPEKTY POLSKIEGO RYNKU WYDAWNICZEGO PO 1989 ROKU W ŚWIETLE STATYSTYKI

Jadwiga Sadowska
Biblioteka Narodowa

*Biblioteka Narodowa, wydawcy, produkcja
wydawnicza, rynek wydawniczy, statystyka*

Rok 1990 przyjmujemy jako cezurę istotnych zmian na polskim rynku wydawniczym spowodowanych trzema istotnymi czynnikami.

Po pierwsze, w 1989 roku wprowadzono w Polsce pewne zmiany polityczne, prawne, finansowe i organizacyjne dające początek gospodarce rynkowej. Efektem były powstające masowo w następnych latach firmy oraz swobodny eksport-import.

Po drugie, w 1989 roku państwa zachodnie i Stany Zjednoczone zniósł embargo na eksport do Polski wysokich technologii. Miało to istotny wpływ (w powiązaniu ze zmianą kursów walutowych) na zakup nowoczesnych urządzeń komputerowych, oprogramowania, w tym także wyposażenia poligraficznego.

Po trzecie, w maju 1990 roku zlikwidowano Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, czyli urzędową cenzurę, co umożliwiło prowadzenie swobodnej działalności wydawniczej, w tym legalizację wydawnictw podziemnych funkcjonujących od połowy lat siedemdziesiątych.

Od 1990 roku książki, czasopisma i inne typy publikacji stały się towarem, a działalność wydawnicza działalnością usługową, opartą na zasadach gospodarki rynkowej. Praktycznie nie było żadnych przeszkód w zarejestrowaniu firmy świadczącej usługi wydawniczo-poligraficzne, jak również w wydawaniu dzieł własnym sumptem, co wcześniej raczej nie było możliwe.

Rok 1990 można też uznać za koniec monopolu państwa w działalności wydawniczej, a jednocześnie koniec mecenatu państwa, przynajmniej wobec znacznej części środowiska pisarskiego.

Wybrane aspekty analizy rynku wydawniczego od roku 1990 przedstawię na podstawie danych opracowanych przez Pracownię Statystyki Wydawnictw w Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej, publikowanych w roczniku „Ruch wydawniczy w liczbach”, zwracając uwagę na liczbę firm wydawniczych, wielkość produkcji książek i wydawnictw ciągłych, zmiany w zakresie tematyki publikacji i zainteresowania piśmiennictwem zagranicznym (przekłady) oraz zmiany dotyczące literatury pięknej. Punktem odniesienia dla omawianego okresu 1990-2003 będzie piętnastolecie poprzedzające, tj. lata 1975-1989, czasem okres nieco wcześniejszy. Nie analizuję rynku wydawniczego ani w aspekcie ekonomicznym, ani w aspekcie kulturowym, choć zapewne taka analiza byłaby bardzo interesująca, porzeczając na przedstawieniu

danych liczbowych¹. Nie dokonuję także porównania polskiego rynku wydawniczego z rynkiem zagranicznym².

„Ruch wydawniczy w liczbach” stanowi od prawie 50 lat (od 1955 r.) oficjalną statystykę państwową. Sposób opracowania danych dostosowany jest do wymogów określonych przez UNESCO i opartej na jego zaleceniach normie ISO 9707 : 1991. Trzeba jednak zwrócić uwagę na pewien stopień zniekształcenia danych, który jest wynikiem oparcia międzynarodowej statystyki wydawnictw na bieżących bibliografiach narodowych, a te z kolei opierają się na egzemplarzu obowiązkowym, wpływającym do bibliotek narodowych. Ocenia się, że 8-15% produkcji wydawniczej na świecie nie trafia do bibliografii narodowych jako egzemplarz obowiązkowy, a zatem znajduje się poza oficjalną statystyką.

W Polsce, do roku 1989 egzemplarz obowiązkowy zgodnie z prawem przysyłały drukarnie, które w tamtym czasie były ogromnymi przedsiębiorstwami państwowymi, otrzymującymi odpowiednie przydziały papieru i materiałów poligraficznych. Było ich wtedy ponad 30. Oceniamy, że wówczas braki w egzemplarzu obowiązkowym nie przekraczały 2%. Sytuacja zmieniła się zasadniczo, gdy od roku 1990 zaczęły masowo powstawać firmy wydawnicze, często korzystające z usług drukarni zagranicznych oraz tzw. małej poligrafii. Wtedy odpowiedzialność za przekazywanie egzemplarza obowiązkowego przeniesiono na wydawców. Nowi wydawcy często nieświadomie nie przestrzegali prawa o egzemplarzu obowiązkowym lub przysyłali swoje publikacje z wieloletnim opóźnieniem. W rezultacie oceniamy, że w ostatnim piętnastoletniu nie trafiło do bieżącej bibliografii narodowej co najmniej 10% książek i wydawnictw ciągłych.

Odrębnym zagadnieniem jest unikanie przez wydawców podawania rzeczywistych nakładów dzieł, a także cen. Informacje te w przeszłości były uwzględniane w opisach bibliograficznych podawanych w bibliografii narodowej. Brak danych spowodował rezygnację z tych elementów opisu w bibliografii, natomiast wydawcy zostali zobowiązani do przekazania informacji o wysokości nakładu dla celów statystycznych wraz z egzemplarzem obowiązkowym. Informacja o nakładzie jest traktowana jako poufna (Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 6 marca 1997). Często ustalenie nakładu wymaga bezpośredniego kontaktu Pracowni Statystyki Wydawniczej w Bibliotece Narodowej z wydawcą.

Niewątpliwie statystyka wysokości nakładów obarczona jest dużym błędem. Wiadomo, że wydawcy nie drukują od razu całego nakładu, uzależniając czas i wysokość ostatecznego druku od popytu. Tym samym zniknęło pojęcie dodruku, które w przeszłości rozumiane było jako druk z tego samego składu i w tym samym roku, przy czym dodruki były zaznaczane w metryczce książki

¹ Od 1996 r. publikowane są na łamach „Rzeczpospolitej” oceny rynku wydawniczego autorstwa Łukasza Gołębiewskiego. Od 1998 r. autor ten publikuje corocznie „Rynek książki w Polsce”, koncentrując się raczej na ekonomicznym aspekcie rynku wydawniczego, ale w publikacji tej można znaleźć wiele interesujących informacji o poszczególnych wydawnictwach, księgarniach, prawodawstwie, imprezach i ludziach związanych z działalnością wydawniczą. Obserwacje rynku wydawniczego i badania społecznego zainteresowania książką prowadzone są systematycznie w Instytucie Książki i Czytelnictwa w Bibliotece Narodowej. Raporty z badań i inne opracowania publikowane są w serii „Z Badań nad Czytelnictwem” wydawanej przez BN.

² Takiego porównania dla okresu 1980-1986 dokonał Radosław Cybulski w publikacji pt.: *Książka na świecie. Produkcja wydawnicza w latach 1980-1986*. Wrocław : Ossolineum 1990.

i brane pod uwagę w statystyce wydawniczej. Zgodnie z Ustawą o bibliotekach z 1996 roku wydawcy nie mają obowiązku informować centrali bibliograficznej o dodrukach.

Do podanych wyżej czynników zniekształcających statystyczny obraz rynku wydawniczego należy dodać opóźnienia w bieżącym opracowaniu dokumentów w bibliografii narodowej, które szacujemy na kilka procent (różnica między wpływem egzemplarza obowiązkowego w danym roku a jego opracowaniem w bibliografii narodowej).

Wydawcy

Według danych liczbowych przedstawionych w „Roczniku Statystycznym Kultury 1971” (opierającym się na danych Biblioteki Narodowej) w Polsce działały w tym czasie 54 firmy wydawnicze państwowe i spółdzielcze oraz kilkaset instytucji wydawniczych nieprofesjonalnych³ (brak dokładnych informacji, ale według danych Pracowni Statystyki Wydawnictw w roku 1969 było ich 643). Wśród wydawców nieprofesjonalnych znajdowały się instytuty naukowe, szkoły wyższe, biura projektowe, biblioteki, związki zawodowe, organizacje polityczne, związki wyznaniowe, muzea, kluby sportowe i turystyczne itp. „Rocznik Statystyczny Kultury 1981” uwzględnia 81 wydawnictw profesjonalnych. Dodać do tego trzeba około 600 wydawców nieprofesjonalnych oraz kilkadziesiątu wydawców działających w latach 1976-1990 w podziemiu (*Bibliografia podziemnych druków zwartych z lat 1976-1989*. Warszawa : BN 1995 notuje nieco ponad tysiąc wydawców, a więc średnio w przeliczeniu na rok daje to liczbę około 80). Część z nich po roku 1990 rozpoczęła legalną aktywność wydawniczą.

Krajowe Biuro ISBN, działające w Polsce jako agenda Biura Międzynarodowego, zarejestrowało do 1989 roku 211 wydawców (zob. Tabela 1). Już w 1990 roku nadano numery ewidencyjne 270 wydawcom, a w 1994 roku aż 2 169. W kolejnych latach przybywało średnio 1 800 nowych wydawców. Wydaje się, że po roku 2000 nastąpiła pewna stabilizacja i liczba rejestrowanych wydawców zmniejszyła się o około 15%. W sumie od 1990 do 2003 roku zarejestrowano 20 599 podmiotów prowadzących działalność wydawniczą, z czego 1 688 to osoby prywatne, które chciały wydać własnym sumptem jedną książkę. Oczywiście część zarejestrowanych firm nie prowadziła aktywnej działalności wydawniczej⁴. Warto też zauważyć, że spośród tych 20 tysięcy wydawców, tylko 11 otrzymało pulę numerów na 100 000 tytułów, 40 otrzymało pulę numerów na 10 000 tytułów, 339 na 1 000 tytułów, 3 974 na 100 tytułów. Pozostali wydawcy otrzymali pulę numerów na 10 tytułów⁵. Tę ostatnią grupę można uznać za wydawców przypadkowych, którzy mają zarejestrowaną formalnie działalność wydawniczą, ale jest ona dla nich zajęciem dodatkowym, nieleżącym w głównym profilu ich zadań. Reprezentują oni najróżniejsze dziedziny i organizacje: od towarzystw, organizacji społecznych i politycznych,

³ Słowo to nie ma wydźwięku pejoratywnego, a tylko odróżnia firmy wydawnicze zawodowe od innych.

⁴ Wysłana w 1996 roku przez Krajowe Biuro ISBN ankieta potwierdziła działalność 3 149 wydawców – tyle odpowiedziało na ankietę i znalazło się w „Katalogu wydawców w Polsce 1996”.

⁵ Wielkość puli numerów ISBN zależy od deklarowanej liczby wydawanych tytułów rocznie. Wydawcy, którzy otrzymują 10 numerów ISBN deklarują publikowanie 1-2 książek rocznie.

gmin, szkół różnego typu, przedsiębiorstw usługowo-handlowych, po parafie, szpitale, kluby sportowe, biura turystyczne, banki, agencje reklamowe, ogrody zoologiczne. Można uznać, że wydawcy profesjonalni należą do tych, którzy otrzymali pule numerów powyżej 100, a więc jest ich obecnie około 5 000. Nawet gdybyśmy popełnili błąd w szacunkach, to biorąc pod uwagę 481 wydawców zarejestrowanych w Krajowym Biurze ISBN w 1990 roku i około 500-600 wydawców nieprofesjonalnych, którzy nie mieli numeru ewidencyjnego ISBN oraz 20 599 wydawców według stanu z 2003 roku, otrzymamy dwudziestokrotny wzrost w ciągu ostatniego piętnastolecia, przy tylko nieco ponad dwukrotnym wzroście produkcji wydawniczej. (W tym samym czasie – 2003 rok – liczba wydawców na przykład w Niemczech wynosiła 29 000, w Hiszpanii 16 300, w Czechach 4 660).

W tej wielkiej liczbie wydawców jest ponad 30 publikujących ponad 100 tytułów rocznie, np.: Amber, Arlekin, Bellona, C.H. Beck, Libros, Lexis Nexis, Media Rodzina, Muza, Prószyński i Ska, PWM, PWN, PZWL, Rebis, WAM, Wiedza Powszechna, WSiP, Wydawnictwo Adam Marszałek. Ponad 100 książek rocznie publikują łącznie biblioteki. Około 200 książek rocznie wydawane jest nakładem autorów.

Według danych „Ruchu wydawniczego w liczbach” w roku 2003 opublikowano 20 681 tytułów książek, 66,8% opublikowały firmy wydawnicze, natomiast 33,2% opublikowały inne instytucje i organizacje, z czego połowę opublikowały szkoły wyższe.

Rynek wydawców po roku 1990 jest nie tylko bardzo rozdrobniony, ale i niestabilny. Wydawcy pojawiają się, aby wydać kilka książek i znikają. Nie zawsze łatwo jest Bibliotece Narodowej wygzekwować od nich egzemplarz obowiązkowy. Ma to również bardzo niekorzystny wpływ na realizację w Polsce programu CIP (Cataloguing in Publication), bowiem trudno jest narodowej centrali bibliograficznej nawiązać i utrzymać kontakty z tak wielką liczbą wydawców, którzy są na rynku tylko przez pewien, raczej krótki czas.

Tabela 1. Liczba nowych wydawców rejestrujących się w Krajowym Biurze ISBN

Rok	Do 1989	1990	1992	1993	1994*	1996	1998	2000	2001	2002	2003
Wydawcy	211	270	540	836	2 169	1 944	2 004	1 837	1 398	1 554	1 590

*Nagły skok liczby rejestrowanych wydawców w 1994 roku i w latach następnych był wynikiem Zarządzenia Ministra Finansów o powiązaniu stawki podatku VAT z numerem ISBN dla książek i ISSN dla wydawnictw ciągłych.

Wielkość produkcji wydawniczej książek i czasopism

Książki

Liczba tytułów książek wydawanych w Polsce po wojnie wzrastała z roku na rok, poczynając od 3 tysięcy w latach czterdziestych, 6 tysięcy w latach pięćdziesiątych, 8 tysięcy w latach sześćdziesiątych do 11 tysięcy w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Do tych liczb należy dodać około 400 tytułów rocznie ukazujących się w podziemiu.

Wydawcy książek zlokalizowani są zazwyczaj w wielkich miastach (stan z sierpnia 2004 r. według Krajowego Biura ISBN), w tym w: Warszawie – 4 998, Krakowie – 1 698, Wrocławiu – 947, Poznaniu – 900, Łodzi – 725, Gdańsku – 541, Katowicach – 491, Lublinie – 463, Bydgoszczy – 433.

Tabela 2. Liczba książek zarejestrowanych w bieżącej bibliografii narodowej (wybrane lata)

Rok	1975	1980	1985	1990	1995	1998	2000	2003
Książki	10 277	11 919	9 649	10 242	11 925	16 462	21 647	20 681

Dla porównania, wielkość rocznej produkcji wydawniczej książek na przykład w Austrii wynosi 8 500, we Włoszech 13 000, w Hiszpanii 59 000, w Słowacji 4 000, na Litwie 5 000.

Tabela 3. Nakłady książek (w tysiącach egzemplarzy)

Rok	1975	1980	1985	1990	1995	1998	2000	2003
Książki	143 871	147 138	246 321	175 562	115 634	84 999	102 774	80 756

Porównanie liczby tytułów książek i nakładów wskazuje, że liczba tytułów stale rośnie i od 1990 roku podwoiła się, natomiast nakłady dwukrotnie zmalały.

Czasopisma

Do 1960 roku liczba wydawnictw ciągłych nie przekraczała tysiąca. W latach 1960-1970 liczba czasopism zwiększyła się prawie trzykrotnie, z 988 w 1960 roku do 2 883 w 1970 roku. W 1972 roku liczba tytułów dochodzi do 3 351. W kolejnych latach liczba ta zmniejsza się (w roku 1982 aż do 2 135 tytułów), by dopiero w roku 1985 ponownie przekroczyć 3 tysiące. W 1994 roku liczba tytułów przekracza 4 tysiące (4 113), w 1996 roku 5 tysięcy (5 378), a w 2002 roku – 6 tysięcy (6 189).

Ten wielki wzrost czasopiśmiennictwa w Polsce związany jest ze zmianami społeczno-politycznymi oraz obyczajowymi. Rośnie liczba kolorowych magazynów adresowanych do różnych grup wiekowych, społecznych i zawodowych, pojawiają się czasopisma uznawane powszechnie za pornograficzne. Ożywiają się również społeczności lokalne, które wydają czasopisma miejskie, dzielnicowe, gminne, parafialne. Wiele tytułów czasopism ma mutacje regionalne. Czasopisma wydawane są też przez powstające po 1990 roku szkoły wyższe.

Wydawcy umiejscowieni są zazwyczaj w wielkich miastach. Na 6 189 tytułów wydawnictw ciągłych w 2002 roku wydawano w: Warszawie – 2 156 (34,8% wszystkich tytułów), Krakowie – 414 (6,7%), Poznaniu – 276 (4,5%), Wrocławiu – 276 (4,5%), Katowicach – 161 (2,6%), Gdańsku – 154 (2,5%), Łodzi – 134 (2,2%), Lublinie – 113 (1,81%).

Mniej niż 100 tytułów wydawano m.in. w Bydgoszczy, Szczecinie, Olsztynie, Opolu, Toruniu, Białymstoku, mniej niż 50 m.in. w Kielcach, Rzeszowie, Zielonej Górze, Gorzowie Wlkp. Tak więc niemal 60% wszystkich wydawnictw ciągłych ukazywało się w 8 miejscowościach.

Tabela 4. Liczba wydawnictw ciągłych uwzględnionych w „Ruchu wydawniczym w liczbach”

Rok	1975	1980	1985	1990	1995	1998	2000	2003
Wydaw.ciągłe	2 902	2 777	3 051	3 180	4 448	5 378	5 534	6 309

Dla porównania, po roku 2000 liczba tytułów wydawnictw ciągłych ukazujących się na przykład w Niemczech wynosiła 9 000, we Włoszech 1 200, w Słowacji 900, w Czechach 1 350.

Tabela 5. Nakłady wydawnictw ciągłych (w tysiącach egzemplarzy)

Rok	1975	1980	1985	1990	1995	1998	2000	2003
Wydaw.ciągłe	42 226	41 296	48 879	48 402	83 834	77 374	72 332	74 095

Porównanie liczby tytułów i wielkości nakładów wskazuje, że po roku 1990 przy 100% wzroście tytułów wielkość nakładów powiększyła się o 53%.

Przekłady piśmiennictwa obcego na polski

W skali międzynarodowej przekłady rejestruje „Index Translationum” opracowywany pod auspicjami UNESCO. Ogólna liczba przekładów z języków obcych na polski i z polskiego na obce w okresie 1944-1990 (46 lat) wyniosła 49 026, a więc średnio około 1050 tytułów rocznie. W okresie 1991-2002 (11 lat) liczba przekładów wynosiła 43 296, a więc średnio w ciągu roku 3 900 tytułów. W latach 2001-2002 liczba ta zbliża się do 4 500 tytułów rocznie. Można więc powiedzieć, że od roku 1990 liczba przekładów wzrosła czterokrotnie w stosunku do okresu poprzedniego.

Obserwuje się stały wzrost przekładów z języka angielskiego – od 2166 tytułów w latach 1976-1985 (średnio 216 rocznie) do 12 200 w latach 1996-2000 (2 440 rocznie). Jest to wzrost jedenastokrotny.

Spadają systematycznie tłumaczenia z języka rosyjskiego, z około 650 tytułów rocznie w latach czterdziestych i pięćdziesiątych do 193 w dekadzie 1975-1985 i około 70 w pięcioleciu 1996-2000. Jest to spadek prawie trzykrotny (a w stosunku do okresu sprzed 1956 roku – dziewięciokrotny).

Utrzymująca się przez wiele dekad na stałym poziomie liczba tłumaczeń z języka francuskiego – około 100 tytułów rocznie, zwiększyła się ponad dwukrotnie od 2000 roku.

Liczba tłumaczeń z języka niemieckiego zwiększyła się ponad czterokrotnie, od 118 rocznie w latach 1976-1985 do 520 w latach 1996-2000.

Malejąca liczba przekładów z języka rosyjskiego jest zapewne wynikiem zmian politycznych w Polsce i realizacji naszych zainteresowań trudniej dostępną ze względów ideologicznych i finansowych literaturą zachodnią. Była to zapewne również reakcja na decyzje administracyjno-polityczne z wcześniejszego okresu związane z piśmiennictwem Związku Radzieckiego i krajów socjalistycznych. Dotyczy to przede wszystkim literatury pięknej. Radykalnie zwiększona liczba przekładów z języka angielskiego jest efektem nie tylko zainteresowań kulturalnych krajami anglosaskimi i Stanami Zjednoczonymi, ale przede wszystkim wielką ekspansją naukowego piśmiennictwa

angielskojęzycznego. Zainteresowanie piśmiennictwem niemieckojęzycznym jest zapewne efektem stosunków polsko-niemieckich i wynikających stąd problemów, zwłaszcza w kontekście włączenia Polski do Unii Europejskiej.

Liczba przekładów z języka polskiego na języki obce wykazuje wahania: od 331 rocznie w latach 1976-1981 do 134 na początku lat osiemdziesiątych, by wzrosnąć do 382 tytułów w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych. W 2003 wyraźnie zwiększyła się, osiągając poziom 541 tytułów.

Niewątpliwie przekłady są obrazem zmian społecznych, kulturalnych i politycznych zachodzących w Polsce w ostatnim ćwierćwieczu, zainteresowania piśmiennictwem polskim za granicą oraz piśmiennictwem zagranicznym w Polsce, ogólnie szerszym otwarciem Polski na świat.

Tabela 6. Średnia liczba przekładów piśmiennictwa obcego na polski i polskiego na języki obce rocznie. W nawiasie podano dane dotyczące literatury pięknej.

Lata	z jęz. ang.	z jęz. franc.	z jęz. niem.	z jęz. ros.	z jęz. pol.
1976-1980	231 (83)	94 (42)	134 (41)	225 (81)	331 (28)
1981-1985	202 (87)	81 (37)	103 (34)	162 (66)	134 (16)
1986-1990	303 (151)	101 (48)	141 (48)	176 (82)	161 (24)
1991-1995	1 407 (868)	258 (110)	313 (117)	75 (27)	190 (27)
1996-2000	2 444 (1 141)	324 (123)	521 (109)	68 (23)	382 (44)
2003	3 023 (1 556)	310 (121)	611 (96)	100 (55)	541 (45)

Literatura piękna

Najwięcej wydań w okresie powojennym do 2003 roku miały dzieła takich pisarzy jak: H. Sienkiewicz (837), J. Krasiński (623), B. Prus (554), A. Mickiewicz (538), S. Żeromski (494), M. Konopnicka (461), J. Brzechwa (430), J. Słowacki (357), E. Szelburg-Zarembina (300), J. Tuwim (289), E. Orzeszkowa (285), J. Dobraczyński (243), M. Maliński (266), K. Makuszyński (256), Cz. Janczarski (240), M. Kownacka (237), J. Iwaszkiewicz (219), S. Lem (210), A. Fredro (202), J. Twardowski (187).

Warto zwrócić uwagę na nazwisko ks. Mieczysława Malińskiego, który jest autorem książek o tematyce religijnej, w tym książek o papieżu Janie Pawle II, oraz na nazwisko ks. Jana Twardowskiego, poety. Dzieła obydwu autorów w zasadzie są wydawane od połowy lat sześćdziesiątych i mają po kilka lub kilkanaście wydań rocznie. W 2002 roku należeli do pisarzy najczęściej publikowanych.

Do dzieł najczęściej wznawianych, również po roku 1990, należą lektury szkolne oraz klasyka (dzieła Sienkiewicza, Prusa, Żeromskiego, Słowackiego, Fredry, Reymonta, Kochanowskiego, Wyspiańskiego, Krasińskiego, Konopnickiej). Są to: *Pan Tadeusz* – 152 wydania, *W pustyni i w puszczy* – 109, *Krzyżacy* – 91, *Zemsta* – 83, *Potop* – 82, *Quo vadis* – 73, *Ogniem i mieczem* – 72, *Pan Wołodyjowski* – 72, *Faraon* – 70, *Kordian* – 70, *Balladyna* – 67, *Lalka* – 66, *Dziady* – 61, *Grażyna* – 61, *Janko Muzykant* – 61, *Szyfrowe prace* – 61, *Odprawa posłów greckich* – 59, *Wesele* – 59, *Anielka* – 57, *Placówka* – 57, *Przedwiośnie* – 57, *O krasnoludkach i sierotce Marysi* – 55, *Chłopi* – 54, *Ludzie bezdomni* – 54, *Stara baśń* – 53.

Spośród tytułów literatury polskiej, cieszących się wcześniej popularnością, od połowy lat osiemdziesiątych do 2003 roku nie miały wznowień m.in.: *Popiół i diament* J. Andrzejewskiego, *Urząd T. Brezy*, *Kordian i cham* L. Kruczkowskiego, *Stare i nowe* L. Rudnickiego, *Pamiętka z Celulozy* I. Newerlego, *Historia o Januszu Korczaku* J. I. Kraszewskiego, *Marta* E. Orzeszkowej, a od połowy lat dziewięćdziesiątych: *Chłopczy ze Starówki* H. Rudnickiej, *Dwa teatry* J. Szaniawskiego, *Dymy nad Birkenau* S. Szmaglewskiej, *Pokój na poddaszu* W. Wasilewskiej, *Kolumbowie rocznik 20* R. Bratnego, *Czterej pancerni i pies* J. Przymanowskiego.

Najczęściej wydawanymi dziełami literatury obcej są: *Baśnie* J. Ch. Andersena – 93, *Robinson Crusoe* D. Defoe – 77, *Mały książę* S. Exupery'ego – 50, *Antygona* Sofoklesa – 47, *Hamlet* oraz *Makbet* W. Szekspira – 43, *Baśnie* braci Grimm – 42, *Ania z Zielonego Wzgórza* L. M. Montgomery – 42, *Pinokio* C. Colodiego – 42, *Przygody Tomka Sawyera* – 40 oraz *Królewicz i żebrak* M. Twaina – 39 wydań.

Od połowy lat osiemdziesiątych do 2003 roku nie miało ani jednego wydania wiele dzieł pisarzy zagranicznych, które wcześniej cieszyły się popularnością, na przykład: *Jak hartowała się stal* M. Ostrowskiego, *Kolchida* oraz *Opowieść północna* K. Paustowskiego, *Opowieść o prawdziwym człowieku* B. Polewoja, *Siódmy krzyż* A. Seghers, *Dnie i noce* K. Simonowa, *Droga przez mękę* oraz *Piotr I* A. Tolstoja, *Matka* oraz *Dzieciństwo* M. Gorkiego, *Samotny biały żagiel* W. Katajewa, *Młoda Gwardia* A. Fadiejewa.

Od połowy lat dziewięćdziesiątych do 2003 roku nie miały wznowień m.in.: H. Balzaka *Eugenia Grandet*, J. Conrada *Korsarz*, A. Gajdara *Czuk i Hek* oraz *Timur i jego drużyna*, W. Hugo *Gavroche*, *Bajki* La Fontaine'a, M. Szolochowa *Los człowieka*, L. Voynich *Szerszeń*, E. Zoli *Germinal*.

Najczęściej wydawanymi dziełami literatury polskiej i obcej jest tzw. klasyka, zarówno dla dorosłych jak i dla dzieci i młodzieży. Niewątpliwie rekordową liczbę wydań w ostatnim piętnastolecu miały dzieła L. M. Montgomery – 218, A. Christie – 165, A. Lindgren – 117 oraz H. Ch. Andersena – 110 wydań.

Powody zwiększonego zainteresowania jakimś dziełem są zróżnicowane. Może to być ekranizacja filmowa. Tak się stało na przykład w przypadku *Akademii Pana Kleksa* J. Brzechwy, która w ostatnim piętnastolecu miała 23 wydania, lub *Ani z Zielonego Wzgórza* L. M. Montgomery – 30 wydań od 1986 roku. Dotyczy to chyba także *Zemsty* A. Fredry, która w czasie ekranizacji A. Wajdy miała 22 wydania w ciągu 5 lat.

Na zwiększenie zainteresowania na pewno wpływają czynniki natury politycznej, jak w przypadku dzieła *Inny świat. Zapiski sowieckie* G. Herlinga-Grudzińskiego, które w latach 1986-2000 miało 22 wydania. Czasami jest to moda, na przykład 80 wydań dzieł Sandemo Margit, 68 wydań dzieł Danielle Steel lub 66 wydań dzieł Williama Whartona w pięcioleciu 1996-2000.

Najwięcej tekstów literatury pięknej publikowanych w Polsce w ostatnim piętnastolecu jest tłumaczeniami autorów amerykańskich (858 tytułów w 2003 r.) i brytyjskich (521 w 2003 r.). Wzrasta zainteresowanie literaturą kanadyjską, hiszpańską, szwedzką. Po okresie wyraźnego spadku liczby przekładów z literatury pięknej rosyjskiej w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, w 2003 roku liczba przekładów podwoiła się wzrastając do 55 tytułów.

Zmiany rynku wydawniczego ze względu na tematykę

Analiza wydawanych książek pozwala stwierdzić, że od roku 1990 wzrasta liczba wydawanych książek z zakresu filozofii, ze średnio 325 rocznie w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych i 542 w drugiej połowie do 626 tytułów w 2002 roku. Jest to pięciokrotny wzrost w stosunku do lat siedemdziesiątych, gdy wydawano średnio 130 tytułów rocznie.

Drugą dziedziną, w której liczba książek znacznie zwiększyła się, jest religioznawstwo. W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych wydawano 620 tytułów, a w drugiej połowie już 1 258. W roku 2002 opublikowano 1 557 tytułów. Jest to więc prawie trzykrotny wzrost w ostatniej dekadzie i ośmiokrotny wzrost w stosunku do lat siedemdziesiątych, gdy publikowano średnio 182 tytuły rocznie.

Trzykrotnie wzrosła liczba książek o tematyce historycznej z 420 w latach siedemdziesiątych do 1 432 w roku 2002, przy czym w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych publikowano średnio 777 książek rocznie o tej tematyce, a w drugiej połowie już dwukrotnie więcej, tj. 1 348.

W ostatniej dekadzie nastąpił dwukrotny wzrost publikacji z zakresu prawa, z 522 w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych do 1 106 w drugiej połowie i 1 257 w 2002 roku. Jest to wzrost prawie pięciokrotny w stosunku do lat siedemdziesiątych.

Rośnie liczba tytułów literatury pięknej, z 1 404 w latach siedemdziesiątych do 2 394 w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych i 3 303 w roku 2002.

Na prawie niezmiennym poziomie utrzymuje się liczba książek z zakresu nauk przyrodniczych: 905 tytułów w latach siedemdziesiątych, 722 w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych, 1 029 w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych, by w 2002 roku spaść do 937 tytułów, tj. poziomu lat siedemdziesiątych.

Zmalała natomiast dwukrotnie liczba książek z dziedziny nauk technicznych ze średnio 2 190 w latach siedemdziesiątych do 948 w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych i 1 160 w drugiej połowie do 1 051 w roku 2002.

Podobnie prawie dwukrotnie zmniejszyła się liczba tytułów w porównywalnym okresie z zakresu rolnictwa i gospodarstwa wiejskiego, z 645 w latach siedemdziesiątych do 338 w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych i 411 w drugiej połowie, do 364 w roku 2002.

Jeśli chodzi o czasopisma, to trzeba zwrócić uwagę na prawie dziesięciokrotny wzrost liczby tytułów czasopism z zakresu socjologii, z 73 w 1990 roku do 709 w 2002 roku.

Pr prawie trzykrotnie wzrosła liczba czasopism z zakresu religioznawstwa, ze 135 tytułów w 1990 roku do 387 w 2002 roku.

O około 40-50% zwiększyła się liczebność czasopism z zakresu gospodarstwa wiejskiego i rolnictwa: 192 w 1990 roku, 252 w 2002 roku, wojskowości: 22 w 1990 roku, 37 w 2002 roku, z zakresu inżynierii, techniki i budownictwa: 418 w 1990 roku, 542 w 2002 roku.

Zmalała liczba tytułów z zakresu nauk matematycznych, z 55 w 1990 roku do 36 w 2002 roku; z dziedziny handlu i komunikacji, z 22 w 1990 do 9 w 2002 roku; z zakresu geografii z 36 w 1990 roku do 29 w 2002 roku.

Wydaje się, że wzrost zainteresowania tematyką religijną, filozoficzną, historyczną jest uzasadniony reakcją na okres poprzedni, gdy obowiązywała cenzura. Obserwuje się istotny wzrost materiałów biograficznych i pamiętnikarskich. W przypadku piśmiennictwa religijnego na pewno nie bez znaczenia

jest tu osoba i działalność Jana Pawła II i kościoła po przemianach politycznych w Polsce od początku lat osiemdziesiątych.

Z kolei stały wzrost literatury pięknej w części na pewno można uzasadnić znaczną liczbą przekładów, co jest skutkiem swobody ekonomicznej i politycznej.

Zjawiska te niewątpliwie należy rozpatrywać w szerokim kontekście kulturowym i społecznym.

Wnioski

Obserwacja rynku wydawniczego w Polsce od roku 1990 prowadzi do następujących wniosków:

- Liczba wydawców zwiększyła się wielokrotnie w stosunku do okresu sprzed 1990 roku, przy czym zdecydowana większość to wydawcy nieprofesjonalni (organizacje, instytucje, szkoły, muzea, administracja lokalna itp.). Zarejestrowano ponad 20 tysięcy wydawców w latach 1990-2003, co świadczy o rozdrobnieniu i niestabilności rynku oraz traktowaniu działalności wydawniczej jak każdej innej działalności usługowej.

- Liczba wydawanych książek zwiększyła się nieco ponad dwukrotnie, z około 10-11 tysięcy do około 24-25 tysięcy tytułów, co jest wynikiem splotu elementów gospodarczych i politycznych, w tym wolności słowa i zniesienia cenzury.

- Liczba wydawanych tytułów czasopism wzrosła dwukrotnie, z 3 180 w 1990 roku do 6 309 w 2003 roku.

- Zmalały, średnio, czterokrotnie nakłady książek i dwukrotnie nakłady czasopism.

- Zmalała kilkakrotnie liczba tłumaczeń z języka rosyjskiego, znacząco zwiększyła się liczba tłumaczeń z języka angielskiego, w tym literatury pięknej nie zawsze najwyższej wartości (np. tzw. harlekiny).

- Liczba przekładów z języka polskiego na obce jest niska i po okresie spadku w latach osiemdziesiątych, po 2000 roku przekroczyła liczbę 500 tytułów (541 w 2003 r.), z czego mniej niż 10% stanowi literatura piękna (45 tytułów w 2003 r.).

- Zwiększyła się liczba książek z zakresu religioznawstwa, historii, filozofii; zmniejszyła się liczba wydawanych książek z zakresu nauk technicznych, rolniczych, przyrodniczych.

- Zwiększyła się liczba wydawanych czasopism z zakresu socjologii, religioznawstwa, zmniejszyła z zakresu matematyki, geografii, wojskowości, handlu.

- Podaż książek i czasopism przewyższa popyt, co jest nowym zjawiskiem w stosunku do okresu sprzed 1990 roku.

Roczna analiza statystyczna oraz zestawienia retrospektywne od 1944 roku publikowane w „Ruchu wydawniczym w liczbach” na podstawie danych zebranych w Pracowni Statystyki Wydawnictw w Bibliotece Narodowej stanowią bardzo interesujący materiał do badań bieżących i historycznych rynku wydawniczego w Polsce. Pogłębiona ocena zarejestrowanego stanu należy do kulturoznawców, socjologów, historyków. I choć zebrane dane nie są wolne od pewnych zniekształceń, to niewątpliwie pozwalają one dostrzec istotne zmiany, jakie zaszły i zachodzą na rynku wydawniczym w okresie od 1944 roku.

Summary

The author presents selected aspects of the Polish publishing market, basing on the data from the Statistics of Publishing Unit, Bibliographical Institute of the National Library. Particular attention is put on the number of publishing houses, the volume of books' and series' production, changes in the subjects, and interest in foreign literature (translations), as well as changes in literature itself. The discussed period of 1990-2003 is referred to the years 1975-1989.

KULTURA ORGANIZACYJNA W PLACÓWKACH INFORMACYJNYCH

Bożena Jaskowska
Biblioteka Główna
Uniwersytet Rzeszowski

Placówki informacyjne, biblioteki, kultura organizacyjna, transformacja kulturowa

W społeczeństwie informacyjnym rejestr obowiązków biblioteki akademickiej pozostał w zasadzie niezmienny, zmieniły się natomiast priorytety jej działalności. Do zadań biblioteki akademickiej nadal należy przede wszystkim: służyć pracownikom nauki, wykładowcom i studentom, wspieranie procesów naukowych, badawczych, dydaktycznych i edukacyjnych oraz realizacja funkcji intelektualnych, dokumentacyjnych, estetycznych, rozrywkowych i substytutowanych. Nie pomniejszając znaczenia wymienionych zadań, należy stwierdzić, że – w odpowiedzi na oczekiwania otoczenia – priorytetowo traktowana jest funkcja informacyjna biblioteki, a sama biblioteka coraz częściej utożsamiana z placówką informacji. Dostarczanie informacji naukowej, zawodowej i ogólnej wydaje się dziś dominować w działalności bibliotek akademickich, dlatego tworzenie kultury zmian w służbach informacyjnych zostanie ukazane na przykładzie biblioteki akademickiej.

Zmieniająca się jakość kształcenia, wzrastające potrzeby informacyjne studentów i pracowników naukowych, wzrost zapotrzebowania na specyficzne usługi informacyjno-biblioteczne wymuszają na bibliotekach akademickich dostosowywanie się do tych zmian. Z nieuchronności wprowadzania zmian zdają już sobie sprawę zarządzający tymi placówkami. W wielu bibliotekach prowadzi się stały monitoring potrzeb oraz oczekiwań użytkowników, prawie powszechnie stosuje się promocję usług bibliotecznych i marketing oraz coraz większą uwagę przykładają do jakości usług informacyjno-bibliotecznych i poszukują nowych możliwości poszerzających zakres tych usług. Zmian dokonywać jednak można (i trzeba) jeszcze na wielu płaszczyznach działalności informacyjno-bibliotecznej. Otoczenie wymusza przeobrażenia w sferze samego zawodu pracownika informacji i bibliotekarza. Nadprodukcja informacji, którą dziś obserwujemy, powoduje, iż bibliotekarze winni przekształcać się w nawigatorów wiedzy¹, profesjonalistów, którzy z zalewu informacji potrafią wyławić tę właściwą, kompletną, rzetelną oraz za pomocą aparatury elektronicznej odpowiednio ją przetwarzać i dostarczać użytkownikom. Naprzeciw wzrastającym potrzebom informacyjnym powinni wyjść mediatorzy (konsultanci, doradcy), których zadaniem jest pomaganie w użytkowaniu biblioteki i wyszukiwaniu potrzebnych materiałów i informacji, a także animatorzy ofert programowych (rozrywkowych i intelektualnych) adresowanych do społecz-

¹ J. Wojciechowski: *Biblioteka akademicka: możliwe zmiany organizacji W: Stan i potrzeby polskich bibliotek uczelnianych*. Poznań : Biblioteka Uniwersytecka, 2002. s. 35

ności akademickiej². Jak widać, charakter tych specjalności znacznie różni się od tradycyjnie rozumianej pracy bibliotekarzy. Biblioteki akademickie jako placówki informacji przeszły już wiele przeobrażeń, ale zmienić trzeba jeszcze dużo, z czego – miejmy nadzieję – zdają sobie sprawę zarządzający tymi placówkami. Jednak nie zawsze są w pełni świadomi, iż należy stworzyć mechanizmy wspierające zmiany, odpowiednie podłoże, które będzie katalizatorem przeobrażeń, czyli kulturę zmian, która łączy strategię (idee) i operacje (działania)³.

KULTURA ORGANIZACYJNA I JEJ ROLA W PROCESIE WPROWADZANIA ZMIAN

Powodzenie wprowadzonych zmian w dużym stopniu zależy od panującej w placówce kultury organizacyjnej. Kulturę organizacyjną tworzy zespół cech decydujących o osobowości instytucji, a więc zasady postępowania wyrażające przyjęty system wartości, które tworzą klimat organizacyjny, pozwalają na jej identyfikację i wyróżniają ją z otoczenia oraz znajdują odzwierciedlenie w organizacyjnej przejrzystości, filozofii zarządzania czy stosunku władz do pracowników i interesantów (użytkowników, klientów)³. Na kulturę organizacyjną, często porównywaną do góry lodowej, składają się trzy poziomy: najniżej położone i niewidoczne są założenia kulturowe – odnoszące się m.in. do natury człowieka, relacji międzyludzkich, natury otoczenia, relacji organizacji z otoczeniem; drugi poziom tworzą normy i wartości (normy rozumiane są jako niepisane przekazy na temat tego, jak się zachowywać; na system wartości składa się m.in. określanie celów, miar sukcesu, pożądaných i niepożądaných cech pracowników); na samym wierzchołku góry lodowej usytuowane są artefakty, czyli widoczne przejawy kultury: językowe (język, mity, legendy), behawioralne (ceremonie, rytuały), fizyczne (sposób wykorzystania przestrzeni, sztuka, technologia)⁴.

Kultura organizacyjna sprzyjająca zmianom to kultura o wysokiej tolerancji niepewności, kultura zmian (w minionych dziesięcioleciach dominowała kultura niesprzyjająca zmianom, czyli niskiej tolerancji niepewności). W takiej kulturze pracownik czuje się bezpiecznie. Ma zewnętrzne punkty oparcia w postaci: przywódcy (który rozstrzyga wszelkie wątpliwości), szczegółowych przepisów (zwalniających z obowiązku dokonywania ciągłych wyborów) oraz tradycji, zwyczajów, obyczajów, kultury społeczności, której jest członkiem. Wszystko to pomaga unikać poczucia niepewności i ryzyka, ale kosztem ograniczenia niezależności pracownika. Kultura wysokiej tolerancji niepewności to kultura, w której pracownik zastępuje te zewnętrzne stabilizatory punktami oparcia w swojej własnej wiedzy, umiejętnościach i doświadczeniu zawodowym. Pracownik staje się bardziej niezależny, nie obawia się ryzyka i podejmowania nowych wyzwań⁵.

² Tamże s. 35

³ E.B. Zybert: *Kultura organizacyjna w bibliotece: nowe i stare idee w zarządzaniu biblioteką*. Warszawa: SBP, 2004. s. 22

⁴ E. H. Schein: *Organizational Culture and Leadership*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1992 (2 ed.) s. 16-27

⁵ Cz. Sikorski: *Kultura organizacyjna wysokiej tolerancji niepewności*. „Organizacja i Kierowanie” 1999 nr 1 s. 18-19

Obserwacja polskich bibliotek akademickich pozwala przypuszczać, iż panuje w nich kultura niskiej tolerancji niepewności. Polskie biblioteki uchodzą bowiem za instytucje organizacyjnie i administracyjnie konserwatywne, w których istnieje niska zmienność struktur organizacyjnych, wysoka biurokratyzacja i formalizacja funkcjonowania oraz sztywność procesów i norm⁶. Wydaje się, iż w niektórych bibliotekach akademickich nadal istnieją wartości, normy i postawy odziedziczone jeszcze po minionej epoce, takie jak zawyżona samoocena pracowników, szukanie źródła niepowodzeń w otoczeniu zarówno odległym, jak i bliskim, brak motywacji do nauki i zdobywania kwalifikacji zawodowych, życzeniowe myślenie, hołdowanie przeszłości, tradycji i brak chęci do jakichkolwiek zmian. Badania przeprowadzone w roku 2003 pod kierunkiem Elżbiety Barbary Zybert wskazują, iż większość bibliotekarzy lepiej się czuje w miejscu pracy, w którym kultura organizacyjna ma charakter sformalizowany, mechanistyczny. Taka kultura cechuje się stabilnością i małą możliwością zmian pod naciskiem otoczenia, a podstawą jej działania jest zgodność z obowiązującymi przepisami, normami, wartościami i poglądami, oraz sztywność reguł⁷. W takich organizacjach nie istnieje klimat sprzyjający przeobrażeniom. Pracownicy są niechętni zmianom, stosują opór bierny (powstrzymanie się od działań wspomagających zmianę) lub opór czynny (podjęcie działań utrudniających bądź uniemożliwiających wprowadzenie zmian). Dobry przywódca potrafi dość do źródeł tego oporu, potrafi zainicjować wspólne poszukiwanie rozwiązania problemu i odpowiednio uświadamiać swym pracownikom potrzebę wprowadzenia zmian. Źródła oporu mają charakter ekonomiczny, socjologiczny i psychologiczny. Józef Penc zalicza tu:

- niezrozumienie potrzeby zmiany ani jej sensu wskutek braku rzetelnej i autorytatywnej informacji,
- brak pozytywnych doświadczeń w realizowaniu nowości, obawa przed popełnieniem błędu,
- obawę, że wprowadzone zmiany obniżą prestiż zawodowy pracownika,
- obawę, że wprowadzona zmiana spowoduje wzrost trudności pracy,
- obawę, że zmiana spowoduje narażenie się osobom przeciwnym zmianom,
- skłonność do trwania przy starych wypróbowanych wzorcach, brak przekonania do nowych rozwiązań,
- małe zaufanie do kierownictwa, obawę, że zmiany nie będą korzystne, a korzyści nie zrównoważą strat,
- walkę o „zachowanie twarzy” – poparcie zmiany może oznaczać przyznanie się do błędnych poglądów i decyzji w przeszłości,
- przekonanie, że zmiana grozi pogorszeniem relacji między wysiłkiem a wynagrodzeniem i zadowoleniem z pracy,
- przekonanie, że zmiany są zbyt częste (jest ich dużo), są arbitralne (narzucone), mało efektywne i przeprowadzane w niewłaściwy sposób,
- przekonanie, że zmiana nie uwzględni utrwalonych w organizacji nieformalnych wzorów i norm postępowania⁸.

Dobry przywódca potrafi umiejętnie zmienić nastawienie pracowników do przeobrażeń i wyzwolić w nich kreatywność i akceptację wprowadzonych

⁶ J. Wojciechowski: *Organizacja i zarządzanie w bibliotece*. Warszawa: PWN, 1997. s. 24

⁷ E.B. Zybert: *Kultura organizacyjna ...* s. 135

⁸ J. Penc: *Kreowanie zachowań w organizacji: konflikty i stresy pracownicze, zmiany i rozwój organizacji*. Warszawa: Placet 2001 s. 212

zmian. Wiedząc, że czynnik kulturowy ma istotne znaczenie we wprowadzaniu zmian, potrafi odpowiednio zdiagnozować istniejącą w organizacji kulturę oraz, w razie potrzeby, zainicjować jej zmianę.

ZMIANA KULTURY ORGANIZACYJNEJ W KIERUNKU WYSOKIEJ TOLERANCJI NIEPEWNOŚCI

Zmiana kultury organizacji dotyczy jej istotnych elementów, ma charakter celowy oraz intencjonalny, empirycznie sprawdzalny oraz trwały⁹. W bibliotekach akademickich panująca kultura niskiej tolerancji niepewności powinna ustąpić kulturze zmian, sprzyjającej wprowadzaniu innowacji i przeobrażeń, czyli kulturze wysokiej tolerancji niepewności. W bibliotekach powinna istnieć kultura sprzyjająca zmianom, pomagająca bibliotece w ciągłym dostosowywaniu się do otoczenia, przeobrażająca ją w instytucję elastyczną w każdej sytuacji, otwartą na nowe pomysły i kierunki działania.

Przy zmianie kultury, podobnie jak przy wprowadzaniu wszelkich zmian organizacyjnych, ważne jest stworzenie warunków sprzyjających komunikacji, warunków dla atmosfery otwartości i zaufania, cierpliwości i elastyczności działań. Wiodącą rolę w procesie kulturowej zmiany pełni kadra zarządzająca, która potrafi promować właściwe normy, wartości, procedury i rytuały, na których zmiana ma się opierać.

Zmiana kulturowa w organizacji powinna mieć charakter planowy. Może przebiegać według strategii rewolucji lub ewolucji: zmiana rewolucyjna neguje i burzy dotychczasową konfigurację kultury, co wiąże się z głęboką transformacją organizacji (obejmującą zmiany wszystkich podsystemów oraz wymianę rdzenia personelu), zmiana ewolucyjna jest modyfikacją istniejącej kultury, przebiega wolniej i nie stanowi zerwania ciągłości¹⁰.

W literaturze przedmiotu najczęściej omawiana jest ewolucyjna koncepcja K. Lewina: rozmrażanie – zmiana – zamrażanie¹¹.

Rozmrażanie

Pierwszy etap to destabilizacja istniejącej, niepożądanego kultury. Należy go rozpocząć od zdefiniowania pożądanego kształtu kultury organizacyjnej. W przypadku biblioteki akademickiej ma to być kultura o wyraźnych cechach wysokiej tolerancji niepewności. Następnie należy zdiagnozować istniejący stan kultury oraz wyznaczyć te artefakty (językowe, behawioralne i fizyczne), wartości, normy i postawy, które należy zmienić, zlikwidować bądź utrwalić – na tym etapie definiujemy więc tzw. lukę kulturową. Przechodzimy wówczas do podstawowego elementu procesu – „rozmrężania” niepożądanych wartości, zachowań, procedur działania. Na przywódcy spoczywa obowiązek uświadamiania pracownikom dezaktualizacji dotychczasowej kultury i jej roli hamującej elastyczność instytucji oraz potrzeby wprowadzenia zmiany. Pracownicy muszą zrozumieć, że należy porzucić rutynę, stereotypowe myślenie, powiela-

⁹ M. Czerska: *Zmiana kulturowa w organizacji: wyzwanie dla współczesnego menedżera*. Warszawa: Difin, 2003 s. 38

¹⁰ Ł. Sulkowski: *Czy jest możliwe kształtowanie kultury organizacyjnej?* „Organizacja i Kierowanie” 2001, nr 4 s. 107

¹¹ M. Czerska: *Zmiana kulturowa ...* s. 44

nie rozwiązań wypracowanych w przeszłości, nie zawsze pasujących do dzisiejszej, stale zmieniającej rzeczywistości.

Zmiana

Faktyczna zmiana kultury, tzw. interwencja kulturowa, to i propagowanie wśród pracowników nowej wizji i strategii oraz nauczanie nowych zachowań. Służyć temu mają dyskusje, kursy, treningi i spotkania pracowników ze specjalnie utworzoną grupą kierującą procesem zmiany. Pracownikom należy zapewnić prawo do eksperymentowania, odpowiednie szkolenie i praktykę, wsparcie i zachętę. Przywódca powinien zminimalizować opór pracowników i, wykorzystując swój autorytet, wykazać konieczność zdobywania nowych umiejętności oraz zachęcać do kreatywności i pomysłowości. Wdrażanie nowej kultury może odbywać się na cztery sposoby: etapami, stopniowo po kolei w każdym z oddziałów; jednorazowo w danym oddziale; stopniowo, etapami w całej instytucji; całościowo i jednocześnie w całej instytucji. Wybór metody zależy od wielkości instytucji, zakresu i głębokości projektowanych zmian, limitu czasu na przeprowadzenie zmiany i środków finansowych¹².

Zamrożenie

„Zamrożenie” oznacza wykorzystanie mechanizmów wspierających nowe procedury, które zagwarantują, że nie nastąpi regres i że zmiana „zapuści nowe korzenie”¹³. Na wstępie (lecz po pewnym „okresie ochronnym”) należy, używając tych samych narzędzi, którymi diagnozowano kulturę przed zmianą, zbadać efekt wdrożonego procesu. Dokonuje się tego na trzech poziomach: na poziomie artefaktów (by sprawdzić, czy i w jakim stopniu zmianie uległy materialne świadectwa kultury, język, zachowania pracowników), na poziomie norm i wartości oraz na poziomie rezultatów, gdzie celem jest zbadanie wpływu zmienionej kultury na efektywność funkcjonowania organizacji, a w wypadku biblioteki akademickiej – jej zdolności do dopasowywania się do zmieniającego otoczenia i potrzeb użytkowników. Jeśli osiągnięto pożądaną profil kultury, należy uruchomić mechanizmy, które go utrwalą: zapewnić pracownikom odpowiednie warunki pracy, włączyć ich do procesu decyzyjnego, motywować do wykorzystywania kreatywności, do samorozwoju, wykazywania inicjatyw na wielu płaszczyznach działalności informacyjno-bibliotecznej. Należy prowadzić stały monitoring procesu zmian i ocenę skuteczności zmian. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że zmiana kultury w kierunku wysokiej tolerancji niepewności nie polega na utrwaleniu nowych stereotypów, ale na krytycznym stosunku do stereotypów w ogóle. Jedynym stereotypem jest niechęć do wszelkich stereotypów¹⁴.

KULTURA ZMIAN W BIBLIOTECE AKADEMICKIEJ

W bibliotece kultura wysokiej tolerancji niepewności, ukształtowana w procesie zmiany kulturowej, powinna zapewnić, że bibliotekarze nie będą odczuwać stresu i dyskomfortu związanego ze zmianami w otoczeniu akademickim

¹² por. M. Czerska: *Zmiana kulturowa ...* s. 74

¹³ Tamże s. 44

¹⁴ Cz. Sikorski: *Kultura organizacji wysokiej tolerancji niepewności*. „Organizacja i Kierowanie” 1999 nr 1, s. 22

(zmiana pól badań naukowych pracowników uczelni, nowe specjalności w wielu dziedzinach wiedzy, zmiana programów dydaktycznych, nowe kierunki studiów, wzrastająca liczba studentów, pojawienie się konkurencji w sferze świadczenia usług informacyjnych) i wewnątrz organizacji (np. zmiana struktury biblioteki), a wręcz będą je traktować jako szansę dla siebie i dla instytucji w której pracują. Zmiany nie mogą paraliżować poczynań pracowników – powinny mobilizować ich do działania i uczyć radzenia sobie z normalnym w nowych warunkach poczuciem niepewności. Bibliotekarze powinni także posiadać umiejętność integrowania się w grupy i zespoły zadaniowe (np. grupy konsultacyjne ds. polityki gromadzenia zbiorów czy organizowania nowych usług informacyjno-bibliotecznych) oraz przekonać się o potrzebie stałego podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych i poszerzania wiedzy. Informacje z otoczenia biblioteki powinny być postrzegane przez pryzmat szans dla biblioteki, a nie zagrożenia, w związku z czym należy prowadzić stały monitoring i badanie użytkowników oraz ich potrzeb.

W wyniku transformacji kultury w kierunku wysokiej tolerancji niepewności biblioteka staje się organizacją o „potencjale adaptacyjnym”¹⁵. Dzięki temu może spontanicznie dostosowywać się do szybkich zmian w otoczeniu i wzrastających potrzeb informacyjnych. Potencjał adaptacyjny oznacza, że w instytucji istnieje:

- chęć dokonywania zmian w odpowiedzi na wymagania otoczenia jako wspólna cecha łącząca wszystkich pracowników,
- nacisk na przewidywanie problemów zanim się pojawią i szybkie wdrażanie praktycznych rozwiązań,
- gotowość do wprowadzenia innowacji,
- wspólne poczucie pewności w zakresie zarządzania problemami i otwierającymi się szansami,
- duże zaufanie,
- brak obawy przed ryzykiem,
- duch entuzjizmu,
- podejmowanie wszelkich działań w celu osiągnięcia sukcesu przez bibliotekę,
- szczerłość i otwartość,
- wewnętrzna elastyczność jako odpowiedź na zewnętrzne wymagania,
- konsekwencja w słowach i działaniu,
- koncentracja na działaniach długoterminowych¹⁶.

Wprowadzie biblioteka to nie agencja reklamowa ani nie firma produkcyjna ale pewne ustalone procedury i mało ryzykowne działania muszą być w niej podejmowane, nie należy więc lekceważyć kultury organizacyjnej, bo w płacówce informacji o kulturze wysokiej tolerancji niepewności (lub zbliżonej do teoretycznego jej modelu) o wiele łatwiej można dostosowywać się do zmieniającego się otoczenia i zaspokajać wzrastające i zróżnicowane potrzeby informacyjne.

¹⁵ J. Penc: *Kreowanie zachowań w ...* s. 190

¹⁶ *Tamże* s. 190-191

Summary

The organisational culture of information services was presented in an academic library environment. The aim of this study was to reveal the importance of the organisational culture during a transition process. The study analyses the necessity of implementing changes in the organisational culture, towards the high level of tolerance to uncertainty, what contributes to innovations. Evolution of culture of an academic library transition was presented, and the benefits of implementing changes. A process of transition cannot be analyzed without reference to the organisational culture.

KULTURA W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM – ZASOBY WWW¹

Anna Rutkowska
Biblioteka Humanistyczna
Uniwersytet w Białymstoku

*Kultura, strony WWW, serwisy informacyjne,
województwo podlaskie*

Propagowanie działalności kulturalnej przez bardzo długi okres odbywało się przy pomocy tradycyjnych środków: książek, czasopism, plakatów, ulotek itp. Dopiero koniec wieku XX stworzył nowe możliwości. Rozpoczęto próby dotarcia do szerszego grona odbiorców poprzez strony WWW. Obecnie jest ich bardzo dużo. Praktycznie każda instytucja dąży do tego, by zaistnieć w cyberprzestrzeni.

Poruszając się po wirtualnym świecie kultury, trzeba pamiętać o jego zależności od świadomości osób, które go budowały. Oprócz profesjonalistów często są to amatorzy, niemający wiele wspólnego z kulturą w pełnym tego słowa znaczeniu, a stworzone przez nich strony bywają niefachowe, niedopracowane i wymagają zmian. W Internecie ciągle jeszcze ważna jest ilość stron WWW, a nie ich jakość. Na szczęście wirtualna sieć nie jest zamkniętą częścią przestrzeni informacyjnej i można w nią ingerować, zmieniając na lepsze.

Celem artykułu jest krytyczny przegląd, opis i ocena wybranych stron WWW dotyczących kultury w województwie podlaskim.

Zgodnie z Ustawą z dnia 25 października 1991 r.² działalność kulturalna polega na „tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury. (...) Formami organizacyjnymi działalności kulturalnej są w szczególności: teatry, opery, operetki, filharmonie, orkiestry, kina, muzea, biblioteki, domy kultury, ogniska artystyczne, galerie sztuki oraz ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury”³. W oparciu o tę ustawę przyjęto instytucjonalne kryterium doboru zasobów WWW, które wydawało się najlepsze ze względu na jednoznaczność.

Kryterium zakresu zostało wyznaczone przez wąskie rozumienie terminu kultura. Na kulturę składają się trzy sfery: materialna, duchowa i umysłowa. Podawane w literaturze przedmiotu definicje⁴ nie zawsze uwzględniają

¹ Temat artykułu jest jednocześnie tematem pracy dyplomowej napisanej pod kierunkiem dr hab. Anny Sitarskiej, prof. Uniwersytetu w Białymstoku w Zakładzie Bibliotekoznawstwa na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku.

² Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej. – <http://ebib.oss.wroc.pl/prawo/bibliot/kultura.php>; Ustawa z dnia 20 marca 2002 r. o zmianie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej. – http://ks.sejm.gov.pl:8010/proc4/ustawy/198_u.htm

³ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej. – <http://ebib.oss.wroc.pl/prawo/bibliot/kultura.php>

⁴ *Nowa encyklopedia powszechna PWN* T. 3 : J – Ł / [red. prowadzący Dariusz Kalisiewicz]. – Warszawa : Wydaw. Naukowe PWN, 1996 s. 618; *Encyklopedia filozofii* T. 1 : A – K / pod red. Teda Hondericha; przekł. [z ang.] Jerzy Łoziński. – Poznań : Zysk i S-ka Wydaw., 1998 s. 480;

wszystkie te sfery, a w konsekwencji nie dają jednoznacznych rozstrzygnięć co do zakresu terminu kultura.

Zwraca na to uwagę Zina Jarmoszuk⁵, korzystając z różnych definicji kultury do utworzenia siatki terminów wypełniających pole semantyczne terminu kultura: „Definicje kultury, których powstało bardzo wiele, a które próbują na swój sposób kategoryzować w warstwie języka dziedzinę wiedzy o kulturze, zazwyczaj nie spełniają pokładanych w nim nadziei na uporządkowanie dziedziny. Niemniej są dobrym materiałem do wszelkich prac systematyzujących ogólne kategorie kultury”⁶. Ta sama autorka w swoim ostatnim artykule podkreśla, że w Internecie kultura prezentowana jest na poziomie podstawowym⁷. Wyszukiwarki „nie pokazują różnych aspektów zjawisk kultury”⁸, a internetowe katalogi nie wprowadzają podziału na dokumenty będące elementami kultury i ją opisujące.

Interesujące nas tutaj zasoby Internetu zostały wybrane według dwóch kryteriów – zakresowego oraz geograficznego, tj. obszaru województwa podlaskiego po reformie administracyjnej kraju z 1999 r.⁹ Dodatkowym, formalnym kryterium doboru stron był typ zasobu informacji WWW. Strony wybierano losowo¹⁰, aby próba była reprezentatywna. Zastosowano losowanie warstwowe¹¹, tzn. najpierw dokonano podziału na trzy najważniejsze kategorie organizujące zasoby Internetu (na witryny, portale i serwisy), a następnie dla każdego rodzaju dobierano strony w wyznaczonym zakresie. W obrębie witryn i portali zastosowano podział ze względu na odmienne przestrzenie działań kulturowych: życie kulturalne – instytucje kultury, środki masowego przekazu, religie i kościoły (wielokulturowość a wielowyznaniowość), środowisko naturalne i turystykę. Z serwisów wybrano serwis informacyjno-kulturalny, serwis regionalny i serwis ogólnopolski.

Pomocą, a zarazem narzędziem w doborze stron WWW była opracowana przeze mnie tabela kategorii analitycznych. Zawiera ona podział wybranych stron ze względu na odmienne przestrzenie działań kulturowych oraz szczegółowe składniki analizy wykorzystane przy doborze stron do poszczególnych przestrzeni.

Encyklopedia socjologii T. 2 : K – N / [red. naukowa Henryk Domański i in.]. – Warszawa : Oficyna Naukowa, 1999 s. 99 – 110; *Słownik pojęć współczesnych* / red. Alan Bullock, Oliver Stallybrass, Stephen Trombley; przeł. z ang. zespół. – Katowice : Książnica, 1999 s. 296; *Pojęcia i problemy wiedzy o kulturze* / red. Antonina Kłosowska. – Wrocław : Wiedza o kulturze, 1991. – Encyklopedia kultury polskiej XX wieku; t. 1 s. 14; Krzysztof Olechnicki, Paweł Załęcki : *Słownik socjologiczny*. – Toruń : Graffiti BC, 1997 s. 106; *Wielka Internetowa Encyklopedia Multimedialna WIEM* / Onet.pl S.A.. – <http://wiem.onet.pl/wiem/010ebe.html>

⁵ Zina Jarmoszuk : *Pole semantyczne terminu kultura w definicjach kultury*. Zagadnienia Informacji Naukowej 2001 nr 1 (77) s. 17 – 34

⁶ Ibidem s. 19

⁷ Zina Jarmoszuk : *Kultura w katalogach serwisów internetowych*. Zagadnienia Informacji Naukowej 2003 nr 1 (81) s. 38 – 50

⁸ Ibidem s. 50

⁹ Zob. Podział administracyjny Polski / Internat LO Olecko. –

<http://www.lo.olecko.pl/wpl/pol.htm>

¹⁰ Chava Frankfort-Nachmias, David Nachmias : *Metody badawcze w naukach społecznych*. – [Poznań] : Wydaw. Zysk i S-ka, 2001 s. 198

¹¹ Ibidem s. 202 – 204

Tabela 1. Kategorie analityczne¹²

Podział ze względu na odmienne przestrzenie działań kulturowych	Szczegółowe składniki analizy
1. Życie kulturalne – instytucje kultury	Biblioteki Chóry Festiwale Filharmonie Galerie sztuki Hurtownie książek Kina Kluby osiedlowe i inne Koncerty Konferencje Konkursy Księgarnie Muzea Ogniska artystyczne Operetki Opery Orkiestry dęte Ośrodki informacyjno-edukacyjne Ośrodki kultury / Domy kultury Stowarzyszenia / towarzystwa Szkoły artystyczne Świetlice Teatry / grupy teatralne Warsztaty Wydawnictwa Wystawy Zespoły folklorystyczne Zespoły muzyczne Zespoły taneczne
2. Środki masowego przekazu	Periodyki Prasa Radia Telewizje
3. Religie i kościoły (wielokulturowość a wielowyznaniowość)	Buddyści Katolicy Luteranie Mniejszości narodowe Muzułmanie Prawosławni Protestanci
4. Środowisko naturalne i turystyka	Parki narodowe i krajobrazowe Rezerваты Skanseny Szlaki turystyczne Zabytki Zielone Płuca Polski

¹² Podczas tworzenia tabeli korzystano z materiałów drukowanych oraz zawartych na stronach WWW: *Kultura w Białymstoku : informator adresowy : [praca zbiorowa]*. – Białystok : Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury, [2000]. – 63 s. Nadto: (1) *Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury*. – <http://www.woak.bialystok.pl/>, (2) *Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej*. – <http://ebib.oss.wroc.pl/prawo/bibliot/kultura.php>, (3) *Obwieszczenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 12 września 1997 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej*. – http://kultura.infoport.pl/ustawy/u_082.htm.

Starano się, by strony WWW wybrane do analizy prezentowały różny poziom formalny i merytoryczny. Wielkość badanej próby¹³ wynosi 24 strony WWW. Ich nazwy oraz adresy podane są w tabeli nr 3 uporządkowanej według kategorii organizujących zasoby Internetu (zob. Załączniki).

Wybrane strony oceniano z dwóch punktów widzenia: użytkownika i osoby tworzącej stronę WWW. Ustalając kryteria ich oceny, korzystano z prac Davida Nicholasa¹⁴, Bożeny Bednarek-Michalskiej¹⁵, Jerzego Sychuta¹⁶, Remigiusza Sapy¹⁷ i Anny Pepol¹⁸ (najistotniejsze kryteria w ujęciu różnych badaczy oraz kryteria wzięte pod uwagę przez autorkę artykułu zestawia tabela 4 w załącznikach).

W każdej z wymienionych tu prac dominuje inny punkt widzenia: Nicholas przyjmuje punkt widzenia użytkownika, Bednarek-Michalska – punkt widzenia osoby tworzącej stronę, a Sychut łączy oba ujęcia, bierze bowiem pod uwagę przede wszystkim wyniki pracy twórców – wykonawców stron, ale też nieustannie troszczy się o zaspokojenie oczekiwań odbiorcy, jego zadowolenie i percepcyjne możliwości. Natomiast zestaw szczegółowych, kwestionariuszowych pytań przedstawionych przez Sapę, odnoszących się do oceny jakości stron WWW, wyraża troskę o pełną satysfakcję w kontakcie użytkownika ze stroną WWW, ale może służyć także webmasterom.

Cechy technologiczne stron WWW nie zawsze dobrane są trafnie. Na przykład efekty muzyczne powinny znaleźć się na stronach instytucji związanych z muzyką lub ją propagujących. I rzeczywiście są na witrynach Polskiego Radia Białostok i Chóru Uniwersytetu w Białymstoku ale nie ma ich ani na stronie Filharmonii Białostockiej, ani na stronie Radia Akadera. Niekiedy zastosowane efekty muzyczne są zbędne, tak jak w przypadku witryny Galerii Arsenal.

Problem ilustruje tabela 2¹⁹:

¹³ Ibidem s. 216

¹⁴ David Nicholas : *Ocena potrzeb informacyjnych w dobie Internetu: idee, metody, środki*. – Warszawa : Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2001. – 122, [1]s.

¹⁵ Bożena Bednarek-Michalska : *Ocena jakości bibliotekarskich serwisów informacyjnych udostępnianych w Internecie*. EBIB, 2002 : 31. – <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/31/michalska.php>; też: Bożena Bednarek-Michalska : *Ocena jakości bibliotekarskich serwisów informacyjnych udostępnianych w Internecie*. Bibliotekarz Podlaski Nr 4/2002 s. 37 – 50

¹⁶ Jerzy Sychut : *webdesign.art.pl*. – <http://webdesign.art.pl/typografia/struktura.html>

¹⁷ Remigiusz Sapa : *Ocena jakości serwisów WWW // W: Maria Kocójowa : Społeczeństwo informacyjne : jakość edukacji i pracy bibliotek*. – Kraków : Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2001 s. 65 – 73

¹⁸ Anna Pepol : *Ocena bibliotecznych stron WWW*. EBIB, 1999 : 07. – <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e007-03.html>

¹⁹ Kryteria oceny : **kryteria formalne (przejrzystość informacji** – czy informacje na stronie WWW podane są w estetycznej, przejrzystej formie; **ogólna dostępność** – czy każdy użytkownik może skorzystać z danej strony WWW, **dostępność w dniach monitorowania** – czy strona była dostępna podczas każdego monitorowania; **możliwość komunikacji z webmasterem** – czy na stronie znajduje się link do webmastera; **odsylacze** – czy strona wzbogacona jest o linki hipertextowe; **wyszukiwarka** – czy portale i serwisy są wyposażone w wyszukiwarkę; **3 poziomy informacj** – czy w hierarchicznej strukturze danej strony informacje zawarte są maksymalnie na 3 poziomach; **„profil graficzny”** – czy strona ma odpowiednią szatę graficzną; **dobór kolorystyki** – czy występujące na stronie kolory są dobrze dobrane; **zdjęcia, ilustracje, grafika** – czy wzbogacają daną stronę; **„światło” na stronie** – czy strona WWW zawiera wolną przestrzeń; **e-mail każdej podstrony** – czy każda podstrona ma własny adres internetowy), **kryteria merytoryczne (wiarygodność informacji** – czy strona zawiera informację o instytucji sprawczej; **aktualność informacji** – czy informacje zawarte na stronie nie są przestarzałe; **informacja o aktualizacji na stronie głównej albo następnej** – czy strona zawiera datę ostatniej aktualizacji; **poprawność ortograficzna, stylistyczna i gramatyczna** – czy strona wolna jest od błędów; **tytułatura (zgodność tytułów stron z ich zawartością)** – czy treść podstron jest zgodna z ich tytułami; **rys regionalizmu** – czy dana strona zawiera odniesienia do regionu Podlasia).

Tabela 2. Kryteria oceny jako zalety / wady na stronach WWW

Lp.	Nazwa kryterium oceny	Nazwa strony, na której kryterium	
		występuje (jest zaletą)	brak (jest wadą)
formalne			
1.	przejrzyście informacji	Książnica, Biblioteka SP 45, WOAK, Teatr Dram., FB, Chór UwB, Galeria, Nike, Kurier Akad., Archidiecezja, Diecezja, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., ZPP, Portal Podl., Kurier Por., Pogranicze, WP, Wasilków, 4 Łomża, Obszary chronione	Radio Białystok
2.	ogólna dostępność	Książnica, Biblioteka SP 45, WOAK, Teatr Dram., FB, Chór UwB, Galeria, Nike, Radio Białystok, Kurier Akad., Archidiecezja, Diecezja, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., ZPP, Portal Podl., Kurier Por., Pogranicze, WP, Wasilków, 4 Łomża, Obszary chronione	-
3.	dostępność w dniach monitorowania	Książnica, Biblioteka SP 45, WOAK, Teatr Dram., FB, Chór UwB, Galeria, Nike, Radio Białystok, Kurier Akad., Archidiecezja, Diecezja, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., ZPP, Portal Podl., Kurier Por., Pogranicze, WP, Wasilków, 4 Łomża, Obszary chronione	Książnica, Galeria
4.	możliwość komunikacji z webmasterem	Książnica, WOAK, Chór UwB, Galeria, Nike, Radio Białystok, Kurier Akad., Archidiecezja, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., Kurier Por., Pogranicze, WP, Wasilków, 4 Łomża	Biblioteka SP 45, Teatr Dram., FB, Galeria, Diecezja, ZPP, Portal Podl., Obszary chronione
5.	odsyłacze	Książnica, Biblioteka SP 45, WOAK, Teatr Dram., FB, Chór UwB, Galeria, Nike, Radio Białystok, Kurier Akad., Archidiecezja, Diecezja, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., ZPP, Portal Podl., Kurier Por., Pogranicze, WP, Wasilków, 4 Łomża, Obszary chronione	Diecezja, Puszcza Knysz., ZPP, Portal Podl., 4 Łomża
6.	wyszukiwarka	Galeria, Archidiecezja, Portal Podl., Kurier Por., Pogranicze, WP, 4 Łomża, Obszary chronione	Książnica, Biblioteka SP 45, WOAK, Teatr Dram., FB, Chór UwB, Galeria, Nike, Radio Białystok, Kurier Akad., Archidiecezja, Diecezja, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., ZPP, Portal Podl., Wasilków
7.	3 poziomy informacji	Książnica, Biblioteka SP 45, WOAK, Teatr Dram., FB, Chór UwB, Galeria, Nike, Radio Białystok, Kurier Akad., Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., ZPP, Portal Podl., Kurier Por., Wasilków, Obszary chronione	Galeria, WP
8.	„profil graficzny”	Książnica, Biblioteka SP 45, WOAK, Teatr Dram., FB, Chór UwB, Galeria, Nike, Radio Białystok, Kurier Akad., Archidiecezja, Diecezja, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., ZPP, Portal Podl., Kurier Por., Pogranicze, WP, Wasilków, 4 Łomża, Obszary chronione	WOAK, Chór UwB, Radio Białystok, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., Pogranicze, 4 Łomża
9.	dobór kolorystyki	Książnica, Biblioteka SP 45, WOAK, Teatr Dram., FB, Chór UwB, Galeria, Nike, Radio Białystok, Kurier Akad., Archidiecezja, Diecezja, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., ZPP, Kurier Por.,	Biblioteka SP 45, WOAK, Teatr Dram., Chór UwB, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., Kurier Por.

		Pogranicze. WP. Wasilków. 4 Łomża. Obszary chronione	
10.	zdjęcia, ilustracje, grafika	Biblioteka SP 45, WOAK. Teatr Dram., FB, Chór UwB, Galeria, Nike. Radio Białystok. Kurier Akad., Archidiecezja, Diecezja, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., ZPP, Portal Podl., Kurier Por., Pogranicze. WP. Wasilków, 4 Łomża	Książnica, Obszary chronione
11.	„światło” na stronie	Książnica, Biblioteka SP 45, WOAK, Teatr Dram., FB, Chór UwB, Galeria, Nike, Radio Białystok, Kurier Akad., Archidiecezja, Diecezja, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., ZPP, Portal Podl., Kurier Por., Pogranicze, WP, Wasilków, 4 Łomża, Obszary chronione	Biblioteka SP 45, 4 Łomża
12.	e-mail każdej podstrony	Biblioteka SP 45, Chór UwB, Galeria, Nike, Radio Białystok, Kurier Akad., Archidiecezja, Diecezja, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., ZPP, Portal Podl., Pogranicze. WP. Wasilków. 4 Łomża. Obszary chronione	Książnica, WOAK. Teatr Dram., FB, Chór UwB, Galeria, Diecezja, Kurier Por., Wasilków
	merytoryczne		
13.	wiarygodność informacji	Książnica, WOAK, Teatr Dram., FB, Galeria, Nike, Radio Białystok, Kurier Akad., Archidiecezja, Diecezja, Biebrz. Park Nar., ZPP, Kurier Por., Pogranicze. WP. Obszary chronione	Biblioteka SP 45, Chór UwB, Puszcza Knysz., Portal Podl., Wasilków, 4 Łomża
14.	aktualność informacji	Książnica. Biblioteka SP 45, WOAK, Teatr Dram., FB, Chór UwB, Galeria, Nike, Radio Białystok, Kurier Akad., Archidiecezja, Diecezja, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., ZPP, Portal Podl., Kurier Por., Pogranicze, WP, Wasilków, 4 Łomża	WOAK, Chór UwB, Nike, Diecezja, Biebrz. Park Nar., ZPP, Portal Podl., Pogranicze, 4 Łomża, Obszary chronione
15.	informacja o aktualizacji na stronie głównej albo następnej	WOAK, FB, Chór UwB, Galeria, Nike, Kurier Akad., Diecezja, Puszcza Knysz., Portal Podl., WP, Wasilków, 4 Łomża. Obszary chronione	Książnica, Biblioteka SP 45, Teatr Dram., Galeria, Radio Białystok, Archidiecezja, Biebrz. Park Nar., ZPP, Kurier Por., Pogranicze
16.	poprawność ortograficzna, stylistyczna i gramatyczna	Książnica, Biblioteka SP 45, WOAK, Teatr Dram., FB, Chór UwB, Galeria, Nike, Radio Białystok, Kurier Akad., Archidiecezja, Diecezja, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., ZPP, Portal Podl., Kurier Por., Pogranicze, WP, Wasilków, 4 Łomża, Obszary chronione	Chór UwB, Archidiecezja, Biebrz. Park Nar., Wasilków. 4 Łomża
17.	tytułatura (zgodność tytułów stron z ich zawartością)	Książnica, Biblioteka SP 45, WOAK, Teatr Dram., FB, Chór UwB, Galeria, Nike. Radio Białystok. Kurier Akad., Archidiecezja, Diecezja, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., ZPP, Portal Podl., Kurier Por., Pogranicze, WP, Wasilków, 4 Łomża, Obszary chronione	Teatr Dram.
18.	rys regionalizmu	Książnica, Biblioteka SP 45, WOAK, Teatr Dram., FB, Chór UwB, Galeria, Nike, Radio Białystok, Archidiecezja, Diecezja, Biebrz. Park Nar., Puszcza Knysz., ZPP, Portal Podl., Kurier Por., Pogranicze, WP, 4 Łomża	Kurier Akad., Wasilków, Obszary chronione

Niektóre strony nie zostały w tabeli uwzględnione ze względu na brak informacji kulturalnych lub znikomą ich ilość (są to witryny Biblioteki Głównej Uniwersytetu w Białymstoku i Radia Akadera). W przypadku kilku kryteriów pewne strony odnotowane są zarówno w rubryce 'występuje', jak i 'brak', gdyż dana cecha albo nie była obecna podczas każdego monitorowania (np. dostępność w dniach monitorowania, komunikacja z webmasterem, wyszukiwarka, e-mail każdej podstrony, informacja o aktualizacji), albo nie występowała na wszystkich podstronach danej strony WWW (np. nieaktywna część odsyłaczy, wyszukiwarka do części zasobów, brak konsekwencji w stosowaniu „graficznego profilu”, źle czytelne jasne napisy na ciemnym tle na niektórych podstronach, brak „światła” wokół zdjęć, wiele nieaktualnych informacji, błędy). W kryterium „poziomy informacji” uwzględniono jedynie strony mające strukturę hierarchiczną, dlatego nie ma tu stron o strukturze formacyjnej²⁰, bez wyróżnionych poziomów informacji (witryny Archidiecezji Białostockiej, Diecezji Białostocko-Gdańskiej Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w Polsce, portalu Pogranicze, serwisu 4 Łomża oraz serwisu Obszary chronione w Polsce).

Dla użytkownika najważniejszymi cechami stron WWW są dostępność strony, jej przejrzystość, aktualność i wiarygodność, a także językowa poprawność informacji, obecność odsyłaczy, elementów graficznych i „światła” na stronie. Dlatego tworząc stronę WWW, powyższe kryteria webmaster szczególnie powinien mieć na uwadze.

Wybrane strony monitorowano cztery razy, co siedem dni przez okres jednego miesiąca zwracano uwagę na zmiany formalne i merytoryczne.

Oto charakterystyka trzech wybranych stron WWW: witryny Filharmonii Białostockiej, portalu Pogranicze²¹ oraz serwisu informacyjno-kulturalnego Wasilków²².

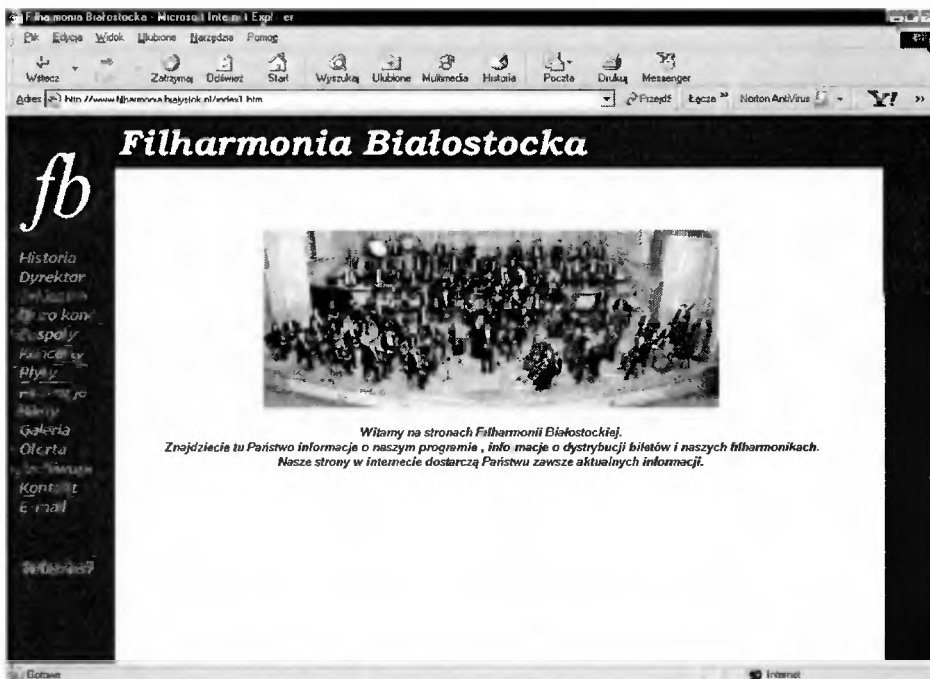
Witryna Filharmonii Białostockiej składa się z dwóch przestrzeni: ekranu początkowego i stałego bocznego menu. Niewątpliwą zaletą strony jest jej ogólna dostępność i brak zabezpieczeń. Struktura nawigacyjna jest przejrzysta, obecne są odsyłacze. Szerokość wiersza (tekstu) nie jest równa szerokości ekranu monitora. Istotny jest „graficzny profil” witryny i związane z tekstem ilustracje. Dobrana kolorystyka, odpowiedni kontrast między tłem a tekstem oraz „światło” na stronie ułatwiają odbiór informacji zawartych maksymalnie na trzech poziomach. Tytuły stron są zgodne z treściami w nich zawartymi. Boczne menu wprowadza w strukturę całej witryny. Witryna dostarcza wiarygodnych informacji istotnych dla użytkownika. Są one aktualne, dopasowane do poziomu i potrzeb odwiedzającego, przekazane w różnorodny sposób. Zawierają cenny dla podlaskiego internauty (i nie tylko podlaskiego) rys regionalizmu (informacje o mieście i regionie).

Witryna nie jest pozbawiona wad. Brak w niej informacji o webmasterze i kontaktu z nim, możliwości powrotu do strony głównej, odrębnego adresu każdej strony i połączeń umożliwiających otwieranie kolejnych stron bez

²⁰ Zob. Jerzy Sychut : *webdesign.art.pl*. – <http://webdesign.art.pl/typografia/struktura.html>

²¹ *Wielka Internetowa Encyklopedia Multimedialna WIEM* definiuje portal jako „główną witrynę internetową o dużym stopniu organizacji i ciągłej aktualizacji, na której znajdują się odsyłacze do grup określonych stron tematycznych, chatu [sic!], poczty, wyszukiwarka itp.” (<http://wiem.onet.pl/wiem/017fbc.html>). Tym, co decyduje o przydziale stron do kategorii portali, a nie do witryn, jest – według mnie – wyszukiwarka, dlatego stronę tę zaliczyłam do portali.

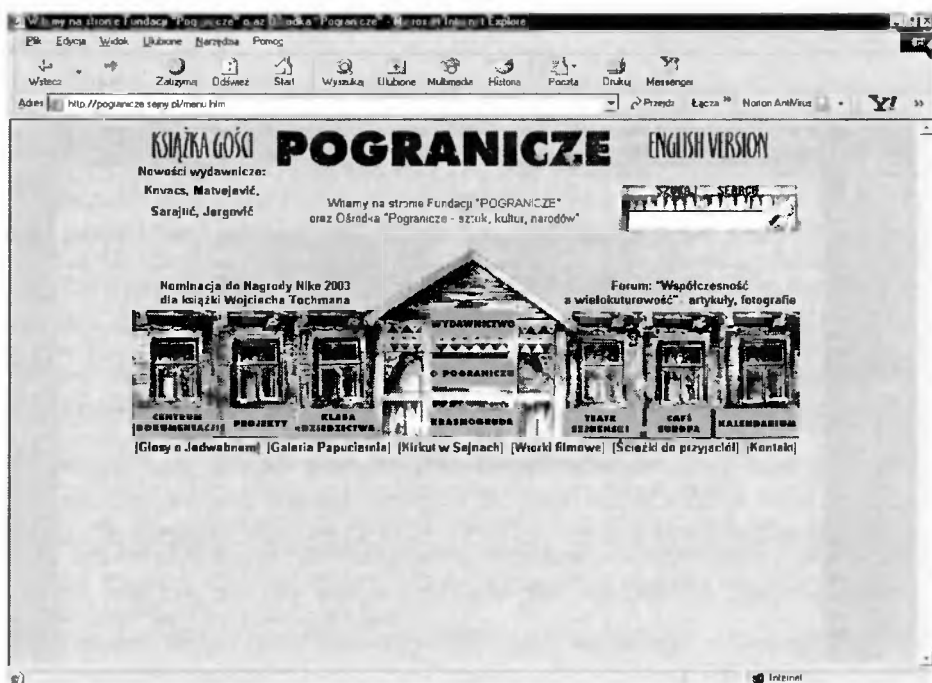
²² Serwis nie ma tak wyraźnych założeń architektonicznych jak portal. Może być częścią portalu lub katalogiem stron WWW na określony temat, może być podporządkowany portalowi lub wortalowi, może zawierać pocztę, forum, chat, wyszukiwarkę.

korzystania z menu. Mylące są podkreślenia niektórych wyrazów (użytkownik może potraktować je jako linki), m.in. w następujących zakładkach: *Orkiestra*, *Biuro konc.* [sic!], *Zespoły*, *Koncerty* (informacje zawarte w odnośnikach będących nazwami poszczególnych miesięcy), *Płyty*, *Bilety*, *Kontakt*. Witryna nie podaje informacji o podstawie graficznego wyróżnienia niektórych koncertów w zakładce *Koncerty*, a brak zmiany koloru linków w bocznym menu – po wejściu na nie – utrudnia orientację użytkownika. Zbędne są fragmenty opisów sporządzonych w html-u występujące na niektórych stronach FB, np. po recenzji płyty, przy powiększonych zdjęciach z zakładki *Galeria*. Brak jest informacji o dacie aktualizacji danych i o autorze recenzji koncertów – Stanisławie Olędzkiem. Mimo to obecność witryny Filharmonii Białostockiej w wirtualnym świecie Podlasia jest bardzo cenna. Strona ta zawiera informacje istotne dla potencjalnego użytkownika: dane teleadresowe, bieżący i archiwalny repertuar, recenzje koncertów, aktualności i informacje historyczne. Można w niej znaleźć informacje o dyrektorze, wydanych płytach, członkach orkiestry i zespołów. Naprawdę warto ją odwiedzić.

Kolejną stroną, którą wybrano do prezentacji jest portal *Pogranicze*.

Strony portalu są bardzo rozbudowane, ale warto szczegółowo zapoznać się z ich zawartością. Szczególnie polecam zakładki: *Wydawnictwo*, *O Pograniczu* i *Cafe Europa*. Zakładka *Wydawnictwo „Pogranicze”* zawiera informacje o działalności wydawnictwa, przyznanych nagrodach, linkowane tytuły pozycji opublikowanych w „Bibliotece Krasnogrudy”, w seriach „Meridian”, „Sąsiedzi”, „Otwarte Regiony Europy Środkowo-Wschodniej” oraz wydane katalogi wystaw. Informuje o wydawanym magazynie środkowoeuropejskim „Krasnogruda”, o nowościach i zapowiedziach wydawniczych.

Z zakładki *O Pograniczu* dowiadujemy się m.in. o powstaniu Fundacji i Ośrodka, o siedzibie – Sejnach i okolicy, o przestrzeni działania „Pogranicza”. Widzimy zdjęcia osób tworzących Zespół Pogranicza, zapoznajemy się z ich imionami i nazwiskami. Zakładka *Cafe Europa* prezentuje informacje o idei powołania do życia kawiarni literackiej, zawiera artykuł Chrisa Keulemansa „Cafe Europa”, linki do notek o twórczości jej członków, odsyłacze do poezji i esejów wybranych osób oraz odnośnik do anglojęzycznej wersji strony.

W strukturę portalu Pogranicze wprowadzają ciekawie umieszczone zakładki. Portal jest ogólnie dostępny, a informacje są wiarygodne, dopasowane do poziomu i potrzeb odwiedzających oraz przekazane w przejrzysty sposób. Do zapoznania się z nimi dodatkowo zachęcają: dobrana kolorystyka, różnorodna forma informacji (opisy, pełne teksty artykułów, tabele), zdjęcia, „światło” na stronach, korzystny brak animacji i efektów muzycznych. Ważna jest zgodność tytułów stron z ich zawartością, obecność informacji pełnotekstowej i teleadresowej. Użytkownik na stronach portalu znajdzie wszystkie istotne informacje. Doceni też z pewnością rys regionalizmu bardzo dobrze podkreślony praktycznie na każdej stronie (wielokulturowość i wielowyznaniowość Sejn i okolic).

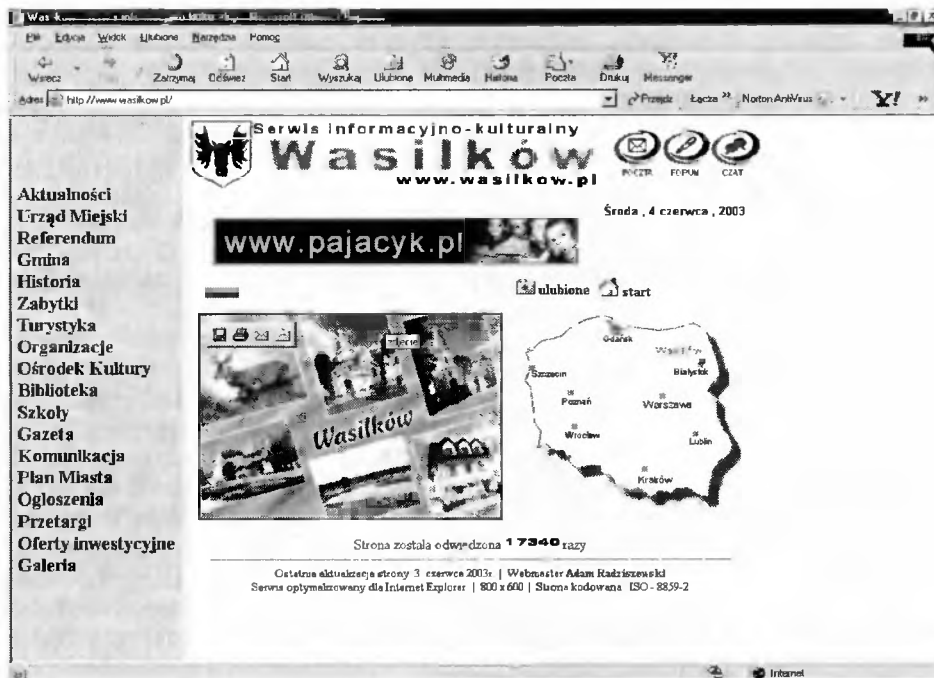
Pomoc w surfowaniu po formacyjnej strukturze portalu zapewniają odsyłacze i wyszukiwarka. Istotna jest konsekwentna obecność ramek umożliwiających przejście z każdego poziomu do innej zakładki oraz odrębny adres każdej strony. W razie wszelkich wątpliwości użytkownik ma możliwość skontaktowania się z webmasterem.

Strona ta ma też pewne wady. Razi przede wszystkim brak jednolitego „profilu graficznego” oraz aktualności wszystkich informacji (np. programu spotkania muzyków ze Stanów Zjednoczonych i z Sejn w zakładce *Teatr Sej-*

neński – Kapela Klezmerska). Brakuje też daty aktualizacji na stronie głównej i odsyłaczy w górę strony na wszystkich podstronach. Mimo tych niedociągnięć portal Pogranicze dobrze spełnia swoją rolę – to kopalnia wiedzy o tradycji, życiu i kulturze północno-wschodniej części Podlasia.

Warto też przyjrzeć się zawartości serwisu informacyjno-kulturalnego niewielkiej miejscowości leżącej w pobliżu Białegostoku – Wasilkowa. Na szczególną uwagę zasługują kilka zakładek: *Ośrodek Kultury*, *Biblioteka*, *Gazeta*. Zakładka *Ośrodek Kultury* poświęcona jest Miejskiemu Ośrodkowi Animacji Kultury, Turystyki, Sportu i Rekreacji w Wasilkowie (MOAKTSiR). Zawiera dane teleadresowe Ośrodka Kultury, informacje m.in. o statucie, projektach i zajęciach prowadzonych przez Ośrodek. Zakładka *Biblioteka* ma odrębny adres i otwiera się w odrębnym oknie. Znajdują się w niej m.in. informacje ogólne o Miejskiej Bibliotece Publicznej w Wasilkowie, o prowadzonej przez nią działalności, regulamin biblioteki. Możemy dowiedzieć się z niej także o projekcie „Młode ręce dla Europy”. Zakładka *Gazeta* zawiera krótką informację o „Gazecie Wasilkowskiej” oraz dziewięć linków do elektronicznych wersji artykułów poświęconych gminie Wasilków.

Tak wygląda główna strona serwisu:

Nawigacyjna struktura serwisu Wasilków jest przejrzysta. Strona główna zawiera istotne informacje: boczne menu wprowadzające w strukturę całego serwisu oraz datę ostatniej aktualizacji. Serwis jest ogólnie dostępny, umożliwia komunikację z webmasterem. „Profil graficzny” strony jest konsekwentny, na podstronach obecne są zdjęcia związane z tekstami, nie brakuje też „światła”. Warto zwrócić uwagę na korzystny brak animacji i efektów muzycznych. Tytuły podstron zgodne są z ich zawartością. Informacje znajdujące się w serwisie są aktualne, dopasowane do poziomu i potrzeb odwiedzających.

W serwisie przydałyby się odsyłacze umożliwiające powrót do górnej części strony, odrębny adres każdej strony, połączenia umożliwiające otwieranie kolejnych stron bez korzystania z menu. Wadą jest brak powiązań z innymi stronami WWW istniejącymi w wirtualnym świecie Podlasia oraz błędy językowe w dacie aktualizacji serwisu (13., 19., 26. [sic!] lutego 2003) i w dacie artykułu „Książd Waclaw Rabczyński – charakterystyka i dokonania” (2 lipiec [sic!] 2001), umieszczonego w zakładce *Organizacje* – Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Wasilkowskiej im. Ks. Waclawa Rabczyńskiego – Książd Waclaw Rabczyński – charakterystyka i dokonania. Postulowałabym podanie roku, z którego pochodzą artykuły z poszczególnych numerów „Gazety Wasilkowskiej” (zakładka *Gazeta*). Można byłoby popracować też nad zbyt szerokim tekstem w zakładce *Biblioteka* – *Działalność*.

Obecność tak małego miasta w świecie wirtualnym jest bardzo ważna. Serwis podaje informacje istotne dla mieszkańców Wasilkowa, pozwala zorientować się w działalności kulturalnej prowadzonej na terenie miasta, w walorach turystycznych Wasilkowa i okolic.

Podsumowując badania warto podkreślić, że w wirtualnym świecie Podlasia jest stosunkowo dużo informacji na temat kultury regionu podlaskiego. Niemal wszystkie wybrane do analizy strony zawierają (w mniejszym lub większym stopniu) informacje kulturalne. Wyjątek stanowi witryna Biblioteki Głównej Uniwersytetu w Białymstoku, na której brakuje choćby powiązań z niektórymi wydarzeniami kulturalnymi regionu, ważnymi z punktu widzenia jedynej księżnicy uniwersyteckiej Podlasia²³. Najwięcej informacji dotyczących życia kulturalnego prezentują: serwis 4 Łomża i portale: Pogranicze oraz Wirtualna Polska (część dotycząca Podlasia).

Pod względem formalnym na wyróżnienie zasługuje witryna Stowarzyszenia na Rzecz Twórców Niepełnosprawnych Nike stworzona przez profesjonalną firmę. Pod względem merytorycznym na wyróżnienie zasługuje zaprezentowany portal Pogranicze.

Warto też zwrócić uwagę na informacje o aktualizacji stron WWW: dziesięć spośród 24 stron nie podaje daty aktualizacji na stronie głównej, siedem stron ma roczną aktualizację, pozostałe strony mają dzienne daty aktualizacji. Zmiany dat aktualizacji nie zawsze pociągają za sobą wiele zmian formalnych czy merytorycznych: najczęściej zmian zaobserwowano na trzech witrynach (Galerii Arsenal, Radia Białystok i Kuriera Akademickiego), a niektóre strony nie uległy żadnym zmianom w okresie jednego miesiąca. W pracy zastosowano podział na witryny, portale i serwisy. Warto jednak podkreślić, że istnieje rozbieżność między definicjami a praktyczną realizacją założeń terminologicznych. Widać to na przykładzie definicji portalu z *Wielkiej Internetowej Encyklopedii Multimedialnej WIEM*, która w praktyce zupełnie się nie sprawdza. Według autorów hasła, główne cechy portalu to czat, poczta i wyszukiwarka, a tymczasem portal Wirtualna Polska ma czat, pocztę i wyszukiwarkę, portal Pogranicze posiada tylko wyszukiwarkę, a Portal Podlaski ma czat, pocztę i forum. Analiza trzech serwisów przyniosła następujące wyniki: serwis 4 Łomża ma czat, pocztę, wyszukiwarkę i forum, serwis Obszary chronione w Polsce ma tylko wyszu-

²³ Por. z działalnością innych bibliotek uniwersyteckich w kraju. Zob. np. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, <http://www.buw.uw.edu.pl/zycie/aktual.htm> (wystawy, cykl konwersatoriów SBP „Klub pod Otwartą Księgą” itp.); Biblioteka Jagiellońska, <http://www.bj.uj.edu.pl/indexp.html> (wystawy); Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, <http://www.bu.uni.torun.pl/konferencja/> (konferencje).

kiwarkę, a serwis Wasilków posiada chat, pocztę i forum. Jest to kolejny dowód na trwający jeszcze proces krystalizowania się pojęć związanych z Internetem.

Z analizy internetowej informacji o podlaskiej kulturze wynika, że najwięcej z nich dotyczy dóbr umysłowych²⁴, takich jak instytucje kultury i środki masowego przekazu. Wśród nich uprzywilejowane miejsce zajmują: galerie sztuki (zdjęć), biblioteki, kina, teatry (grupy teatralne), wystawy oraz periodyki, prasa, radio. Natomiast „białe plamy” to: hurtownie książek, konferencje, ogniska artystyczne oraz świetlice. Dóbr duchowych i materialnych dotyczą informacje, które uwzględniono w następujących kategoriach: religie i kościoły (wielokulturowość i wielowyznaniowość) oraz środowisko naturalne i turystyka. Tu najwięcej informacji poświęconych jest parkom narodowym i krajobrazowym, szlakom turystycznym, zabytkom oraz mniejszościom narodowym, wyznawcom katolicyzmu i prawosławia.

Na koniec warto podkreślić, że zasoby WWW dotyczące kultury w województwie podlaskim nie są ubogie, chociaż wymagają dopracowania formalnego i merytorycznego oraz aktualizacji.

ZAŁĄCZNIKI

Tabela 3. Kategorie organizujące zasoby Internetu a podlaskie strony WWW

Kategorie organizujące zasoby Internetu	Podział stron WWW ze względu na odmienne przestrzenie działań kulturowych	Tytuł strony WWW	Adres strony WWW
1. Witryny	1.1. Życie kulturalne – instytucje kultury	(1) Książnica Podlaska	http://www.wbp.bialystok.pl/
		(2) Biblioteka Główna Uniwersytetu w Białymstoku	http://bg.uwb.edu.pl/
		(3) Biblioteka przy Szkole Podstawowej nr 45 im. Jana Pawła II w Białymstoku	http://www.sp45.zetobi.com.pl/o_szkole/biblioteka_bibl_ogolnie.htm
		(4) Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury	http://www.woak.bialystok.pl/
		(5) Teatr Dramatyczny im. A. Węgierki w Białymstoku	http://www.teatrdramatyczn.bialystok.pl/
		(6) Filharmonia Białostocka	http://www.filharmonia.bialystok.pl
		(7) Chór Uniwersytetu w Białymstoku	http://www.choiruwb.sitech.pl/index-rrn.htm
		(8) Galeria Arsenal	http://www.galeria-arsenal.pl/arsenal_pliki/index2.html
		(9) Stowarzyszenie na Rzecz Twórców Niepełnosprawnych w Białymstoku „Nike”	http://www.nike.bialystok.pl

²⁴ Zob. rubryka 3 w Tabeli 1. Kategorie analityczne na s. 3 – 4

	1.2. Środki masowego przekazu	(10) Polskie Radio Białystok	http://www.radio.bialystok.pl/informacje.php
		(11) Radio Akadera	http://www.akadera.bialystok.pl/
		(12) Kurier Akademicki	http://www.kurierakademicki.pl
	1.3. Religie i kościoły (wielokulturowość a wielowyznaniowość)	(13) Archidiecezja Białostocka	http://www.bialystok.opoka.org.pl/
		(14) Diecezja Białostocko-Gdańska Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w Polsce	http://www.bialystok.telbank.pl/Orthodox/orthodox.htm ; http://www.orthodox.bialystok.pl/
	1.4. Środowisko naturalne i turystyka	(15) Biebrzański Park Narodowy	http://www.biebrza.org.pl/
		(16) Puszcza Knyszyńska	http://republika.pl/puszczaknyszynska/
(17) Zielone Płuca Polski		http://www.zpp.sitech.pl/	
2 Portale	2.1. Życie kulturalne – instytucje kultury	(18) Portal Podlaski	http://www.podlasie.iig.pl/podlasie.php
	2.2. Środki masowego przekazu	(19) Kurier Poranny	http://www.porannv.pl/
	2.3. Religie i kościoły (wielokulturowość a wielowyznaniowość)	(20) Pogranicze	http://pogranicze.sejny.pl/menu.htm
	2.4. Środowisko naturalne i turystyka	(21) Wirtualna Polska	http://www.wp.pl/
3. Serwisy	3.1. Serwis informacyjno-kulturalny	(22) Wasilków	http://www.wasilkow.pl/
	3.2. Serwis regionalny	(23) 4 Łomża	http://www.4lomza.pl/
	3.3. Serwis ogólnopolski	(24) Obszary chronione w Polsce	http://ciuw.warman.net.pl/alf/ios/bazal_index.pl.html

Tabela 4. Kryteria oceny stron WWW

Nazwa kryterium oceny	Występowanie kryteriów oceny stron WWW				
	D. Nicholas	B. Bednarek-Michalska	J. Sychut	R. Sapa	badania własne autorki artykułu
1. Kryteria formalne					
1.1. temat (przedmiot) wpisany do wyszukiwarki	+	-	-	+	-
1.2. funkcja (do czego informacja ma być wykorzystana)	+	+	-	+	-
1.3. prędkość dostarczenia informacji	+	-	-	-	-
1.4. miejsce publikacji / powstania (kraj)	+	+	-	-	+
1.5. design i struktura strony (jej przejrzystość)	-	+	+	+	+
1.6. koszty	-	+	-	-	-
1.7. dostępność i zabezpieczenia	-	-	-	+	+
1.8. możliwość komunikacji z webmasterem	-	-	+	+	+
1.9. obecność odsyłaczy (w witrynie, portalu, serwisie) i wyszukiwarki (w portalu, serwisie)	-	+	+	+	+
1.10. szerokość wiersza (tekstu)	-	-	+	-	+

1.11. ilość poziomów informacji – maksymalnie 3 w strukturze hierarchicznej (czy nie mamy do czynienia ze strukturą formacyjną ²⁵ , gdzie nie rozpatruje się ilości poziomów informacji?)	-	-	+	+	+
1.12. „profil graficzny” witryny / portalu / serwisu (czy jest stworzony?)	-	-	+	+	+
1.13. dobór kolorystyki – odpowiedni kontrast między tłem a tekstem	-	-	+	-	+
1.14. obecność zdjęć, ilustracji, grafiki	-	+	+	+	+
1.15. ich związek z tekstem	-	+	+	+	+
1.16. „światła” na stronie	-	+	+	-	+
1.17. grafika (maksymalnie ograniczona na pierwszej stronie)	-	+	+	+	+
1.18. ilość efektów (powinna być ograniczona): animacje, efekty muzyczne	-	+	+	+	+
1.19. e-mail każdej strony	-	-	+	-	+
1.20. obecność połączeń umożliwiających otwieranie kolejnych stron bez korzystania z menu	-	-	-	+	+
1.21. konsekwencja	-	-	-	+	+
2. Kryteria merytoryczne					
2.1 istota (może mieć charakter pojęciowy, teoretyczny, historyczny, opisowy, statystyczny, metodologiczny)	+	-	-	-	-
2.2. poziom intelektualny użytkownika (dopasowanie informacji do poziomu lub potrzeb odwiedzających)	+	+	-	-	+
2.3. punkt widzenia (subiektywizm, obiektywizm)	+	+	-	-	-
2.4. ilość informacji, której potrzebuje dany użytkownik; kompletność zasobów Czy są wszystkie informacje istotne dla użytkownika? Czy nie ma nadmiaru informacji?	+	+	+	-	+
2.5. jakość / autorytet nadawcy, autorstwo, instytucja sprawcza; wiarygodność	+	+	-	+	+
2.6. dane / aktualność	+	+	-	+	+
2.7. misja serwisu (cel utworzenia serwisu, użytkownik docelowy)	+	+	+	+	+
2.8. aktualizacja informacji	+	+	+	+	+
2.9. cytowanie danych i kopiowanie	-	+	-	+	-
2.10. obiektywizm treści	-	+	-	-	-
2.11. edycja i poprawność gramatyczna tekstu	-	+	-	+	+
2.12. technika	-	+	+	+	+
2.13. użyteczność i przyjazność	+	+	+	+	-
2.14. informacja na pierwszej stronie, czego możemy spodziewać się w witrynie / portalu / serwisie	-	-	+	+	+
2.15. adresat	+	+	+	+	+
2.16. tytułatura (zgodność tytułu strony z treściami w niej zawartymi)	-	-	-	+	+
2.17. przetwarzanie i forma informacji (informacja bibliograficzna, pełnotekstowa, czy teleadresowa)	+	-	-	-	+
2.18. rys regionalizmu	-	-	-	-	+

²⁵ Zob. Jerzy Sychut : webdesign.art.pl. – <http://webdesign.art.pl/typografia/struktura.html>

Summary

The article presents, describes, and evaluates selected webpages concerning culture in the Podlaskie voivodeship. These Internet resources were selected (randomized) according to the subject and geographical criteria, i.e. the Podlaskie voivodeship after the administration reform in 1999. The additional, formal criterion was the kind of information resource.

UŻYTKOWNIK CZY KLIENT – REFLEKSJE TERMINOLOGICZNE

Małgorzata Kisilowska,
Maria Przastek-Samokowa
Instytut Informacji Naukowej
i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytetu Warszawskiego

Czytelnik, użytkownik, klient, odbiorca, interesant, biblioteka, ośrodek informacji

Organizatorom konferencji toruńskiej dziękujemy za inspirację. Zainspirowanych naszym tekstem – zapraszamy do dyskusji...

Kto korzysta z działalności bibliotek i ośrodków informacji? Pytanie tylko z pozoru wydaje się łatwe, a odpowiedź – oczywista. Przekonali się o tym uczestnicy konferencji zatytułowanej „Użytkownik czy klient?”, zorganizowanej w grudniu 2003 r. w Toruniu przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Teksty referatów pokazały, że gości¹ biblioteki nazywa się: *czytelnikami* (ok. 440 użyc w tekstach), *użytkownikami* (ok. 460 użyc), *klientami* (ok. 410 użyc), *odbiorcami* (ok. 20 użyc) i zdecydowanie okazjonalnie – *interesantami*. Pojawiają się też zestawienia typu *czytelnik-użytkownik* oraz *użytkownik-klient*.

Praca bibliotekarzy i specjalistów informacji – zarówno reprezentujących obszary teoretyczne, jak i praktykę zawodu (szczególnie bezpośredni kontakt z gościem biblioteki lub ośrodka informacji) – podlega obecnie, jak większość chyba dziedzin życia zawodowego, ogromnym wpływom środowiska zewnętrznego. Bibliotekoznawstwo jako nauka interdyscyplinarna podatne jest na wpływy kolejnych nowych teorii powstających w ramach dziedzin z nią powiązanych oraz doświadczeń zdobywanych w różnych sytuacjach – przede wszystkim komunikacyjnych – w kontakcie z osobami korzystającymi z ich usług, władzami lokalnymi, czy też partnerami w działalności. W wyniku tych interakcji w języku zawodowym (= profesjonalnym) pojawia się wiele terminów, przenikających do bibliotecznej codzienności i przyswajanych przez bibliotekarzy w wyniku częstotliwości stosowania, panujących mód, analogii lub tradycji. Naszym zdaniem jest to zjawisko całkowicie naturalne i nie należy go postrzegać negatywnie. Warto natomiast zastanowić się nad znaczeniem używanych terminów, tak aby – jeśli dla określenia pewnych elementów rzeczywistości wybierze się konkretne nazwy – robić to świadomie i konsekwentnie.

Celem naszego artykułu jest sprawdzenie, co kryje się pod terminami określającymi przywołanego tu przez nas „gościa biblioteki”. Czy ich użycie kształtuje *de facto* stosunek bibliotekarza do odwiedzających bibliotekę, sposób ich traktowania? Czy przyjęta terminologia nie pozostaje bez konsekwencji dla jakości usługi informacyjnej? Kim są owi: czytelnicy, użytkownicy, klienci,

¹ Świadomie wybieramy tu nazwę – naszym zdaniem – neutralną.

odbiorcy, interesanci? Co powoduje, że tę samą osobę (jeśli chodzi o pełnioną przez nią w danym miejscu rolę społeczną) nazywamy różnie?

1. Czytelnik...

... czyli ktoś, kto czyta², 'ten kto czytuje książki, czasopisma itp., kto wypożycza z biblioteki książki do czytania w domu'³, albo 'ten, kto czyta, rad czytać'⁴, albo 'osoba, która czytuje książki, czasopisma itp., czyli poznaje treść zapisanego, wydrukowanego lub wyświetlonego tekstu, wodząc wzrokiem po literach albo innych symbolach, którym odpowiadają ustalone znaczenia'⁵. *Czytelnicy* książek, gazet lub czasopism to ludzie, którzy je czytają⁶.

W sensie formalnym *czytelnik* posiada umiejętność odbioru treści poprzez odkodowanie kodu literowego, sięgając zaś głębiej – czyta ze zrozumieniem. Oznacza to, że nie jest analfabetą funkcjonalnym, potrafi zinterpretować język naturalny i języki sztuczne odpowiednio do ich treści i sytuacji komunikacyjnej. Fakt ten w oczywisty sposób implikuje funkcję dydaktyczną biblioteki, zwłaszcza szkolnej, dziecięcej i publicznej, a także naukowej – jeśli mówimy o uczeniu odbioru specyficznych tekstów naukowych.

Historycznie rzecz biorąc, *czytelnik* to osoba umiejąca korzystać z zasobów wiedzy zapisanych w odpowiednim kodzie, czyli w momencie powstania bibliotek – osoba korzystająca z ich oferty. *Czytelnik* – także ze względu na to, że przez większość dotychczasowej historii nowożytnej autorom zapisów dostępny był przede wszystkim nośnik papirusowy, skórzany lub papierowy; do niego więc dostosowywano kod zapisu (i odczytu). Oczywiście, w bibliotekach dostępne były także dokumenty niepiśmiennicze, np. ikonograficzne (choćażby te przeznaczone do oglądania w gabinetach rycin) czy kartograficzne – choć te ostatnie (mapy) przecież też „się czyta”...

Ale *czytelnik* to też: 1. 'bepośredni odbiorca zawartości książki lub czasopisma'; 2. 'korzystający ze zbiorów bibliotecznych'. W bibliotekarstwie używa się terminów: *czytelnik indywidualny* i *czytelnik zbiorowy*. Ten ostatni oznacza grupę obsłużiwanych zespołowo użytkowników, związanych bądź wspólnymi zainteresowaniami, bądź przynależnością do tego samego środowiska, jednej instytucji itp. Grupy takie o charakterze mniej lub bardziej trwałym, luźniej lub ściślej zorganizowanym, różniące się między sobą zadaniami i szczegółowym zakresem działania, noszą rozmaite nazwy, np. *aktyw czytelniczy*, *grupa czytelnicza*, *klub czytelniczy* itp.⁷ SJPLind⁸ zawiera ponadto hasło *czytelnik* w znaczeniu: 'urząd w dawnym kościele czytania pisma głośno i nauczania paciera; drugi z mniejszych porządków święcenia kapłańskiego', a SWil – w znaczeniu: 'który czyta głośno drugim'⁹.

We fragmentach *Bibliotekarstwa*¹⁰ można przeczytać: „Ciągłe poznawanie czytelniczych i bibliotecznych potrzeb użytkowników oraz całego środowiska, w którym działa biblioteka, jest jednym z najważniejszych warunków dobrego udostępniania zbiorów. [...] Stąd ważnym zagadnieniem związanym z udo-

² wg tzw. parafrazy słowotwórczej, por. Grzegorzczkova 1998.

³ SJPSz, t.1 – s. 353.

⁴ SWil, t.1 – s.205.

⁵ PSWP, t. 8 – s. 82.

⁶ ISJP 2000, t. 1 – s. 236.

⁷ EWOK 1971, s. 484; por. także: STIN 1979, s. 34 i EWBP 1976, s. 96.

⁸ SJPLind, t. 1, s. 400.

⁹ SWil t.1, s. 205.

¹⁰ *Bibliotekarstwo* 1998, s. 156-157.

stępnianiem zbiorów jest stała akcja pozyskiwania czytelników-użytkowników, którzy przedtem nie korzystali z biblioteki. [...] Z tych faktów wynika konieczność kształcenia *użytkowników* w zakresie umiejętności korzystania ze zbiorów bibliotecznych”.

Podsumowując – ... bądź tu człowieku mądry...!

2. Użytkownik...

... notuje go już SJPLind¹¹ w znaczeniu: ‘używający czego, biorący w się’. Zgodnie z parafrazą słowotwórczą *użytkownik* to ‘ten, kto użytkuje’¹². Wydaje się, że język polski, choć zna przecież czasownik *użytkować*, *użytkownika* kojarzy potocznie przede wszystkim z czasownikiem *użyć/używać*, czyli: 1. ‘posługiwać się czymś, zastosować coś jako środek, narzędzie; użytkować’, 2. ‘posłużyć się, wyręczyć się kimś, skorzystać z czyichś usług, z czyjejś pomocy’¹³, albo: 1. ‘wykorzystując coś jako środek, narzędzie niezbędne do wykonania czegoś’; 2. ‘wykorzystywać kogoś lub coś dla osiągnięcia własnego celu’¹⁴, nie zaś z czasownikiem *użytkować*, czyli: ‘używać czegoś, zwłaszcza korzystać w sposób racjonalny, przynoszący jak największy pożytek; eksploatować’¹⁵ lub ‘korzystać z czegoś w sposób przynoszący korzyść’¹⁶.

Użytkownik więc to ‘osoba lub instytucja użytkująca coś, korzystająca z czegoś’¹⁷ lub ‘osoba korzystająca z czegoś, zwłaszcza w sposób przynoszący korzyść’¹⁸. Jest to odbiorca informacji, który ...używa/korzysta z dokumentów albo informacji w nich zawartych. Do różnych celów używa różnego typu dokumentów. Ponieważ powstaje coraz więcej nośników informacji przygotowywanych przy użyciu odmiennych technik i materiałów, współcześnie *użytkownik* definiowany jest nawet jako ‘osoba korzystająca z komputera, wręcz integralny element systemu komputerowego’¹⁹. Użytkownik ponadto nie ogranicza się tylko do czytania, jako że np. multimedia do odbioru treści wymagają komplementarnego wykorzystania różnych zmysłów – nie tylko wzroku. W bibliotekach obsługujących osoby niepełnosprawne użytkownicy wykorzystują także zmysł dotyku. Z drugiej zaś strony – wiele dokumentów elektronicznych nadal „się czyta”: książki i czasopisma elektroniczne, dokumenty zdigitalizowane dostępne w bibliotekach wirtualnych, strony internetowe itd.

Naszym zdaniem, należałoby zastanowić się nad tym, co definiuje użytkownika. Być może nie jest to sposób odbioru (czytanie/nieczytanie), ale cel, dla którego korzysta się z informacji (biblioteki). Czytelnik czyta przede wszystkim dla przyjemności (kulturalno-rekreacyjnie) i w celu pogłębienia wiedzy (edukacyjnie). Edukacyjnie czytają więc: uczniowie, nauczyciele, studenci, naukowcy, czyli osoby związane z edukacją i nauką. Czytanie – rozumiane intuicyjnie – pozostawia pewną dozę wiedzy w pamięci, wiąże się z aktywnością intelektualną. Efekt czytania pozostaje i/lub implikuje dalsze przetwarzanie wiedzy w umyśle człowieka.

¹¹ SJPLind, t. 6, s. 203.

¹² wg tzw. parafrazy słowotwórczej, por. Morfologia 2 1998.

¹³ SJPSz, t.3, s. 644.

¹⁴ PSWP, t.44, s. 413-414.

¹⁵ SJPSz, t.3, s. 645.

¹⁶ PSWP, t.44, s. 415; ISJP2000, t.2, s. 957 zaznacza, iż *jest to słowo raczej książkowe*.

¹⁷ SJPSz, t.3, s. 645.

¹⁸ PSWP, t.44, s. 416.

¹⁹ *Encyklopedia internetowa WIEM*, hasło „komunikacja literacka”. [dokument elektroniczny] <http://wiem.onet.pl>.

Natomiast użytkownik używa/korzysta z informacji (wiedzy) również do celów „zewnątrznych”, związanych przede wszystkim ze sferą życia zawodowego. Może nie zawsze bez wysiłku intelektualnego, ale najczęściej w konkretnym celu. Użytkownik to ‘osoba korzystająca z czegoś, zwłaszcza w sposób przynoszący korzyść’²⁰. Przy traktowaniu wykształcenia – zwłaszcza wyższego – jako narzędzia niezbędnego w budowaniu własnej kariery zawodowej nawet pisanie prac seminaryjnych i dyplomowych traktowane jest jako życiowo użyteczne, a niekoniecznie – jako sposób rzeczywistego zdobywania wiedzy, metoda samokształcenia czy samorozwoju.

Pojawienie się *użytkownika* zmusza placówki do rozbudowy zasobów i zróżnicowania typów informacji oraz poszerzenia oferty usług informacyjnych.

Analiza zgromadzonego materiału pozwala zauważyć, że w literaturze przedmiotu *użytkownik* występuje jako: *użytkownik (informacji)*²¹, bądź: *użytkownik informacji*²², czyli ‘osoba lub zespół osób korzystających z informacji’²³, albo: *nadawca komunikatu i odbiorca komunikatu*, czasami tylko: *odbiorca komunikatu*²⁴ lub: *(odbiorca informacji)*²⁵ – ‘osoba lub instytucja korzystająca z usług służby informacyjnej biblioteki lub z działalności ośrodków informacji. Im większa specjalizacja biblioteki bądź ośrodka informacji, tym konkretniej na ogół określone są kręgi UI²⁶. W ośrodkach działalności informacyjnej prowadzi się badania obiektywnych (tj. rzeczywistych) i subiektywnych (tj. takich, jakimi wydają się odbiorcom) potrzeb informacyjnych UI, oraz możliwości optymalnie sprawnego ich zaspokajania. Istotna w tym zakresie jest kategoryzacja UI i ich potrzeb informacyjnych. Bada się je najczęściej metodą ankiet, wywiadów indywidualnych i zbiorowych, wykorzystania dzienników prowadzonych przez UI, obserwacji, prowadzenia rejestru zapytań. Podziału można dokonać z punktu widzenia: 1) instytucji świadczących usługi (np. użytkownicy bibliotek fachowych, naukowych, ośrodków informacji itd.); 2) osobowości prawnej (jednostki uspołecznione – prywatne); 3) profilu zawodowego UI; 4) przynależności organizacyjnej (pracownicy macierzystej instytucji, pracownicy innych zakładów pracy); 5) stopnia przygotowania informacyjnego użytkowników; 6) stopnia ich wykształcenia; 7) świadczonych usług według ich rodzajów i częstotliwości korzystania z nich; 8) typowych lub indywidualnych cech UI; 9) potrzeb i zainteresowań informacyjnych odbiorców (zainteresowań tematycznych i ewentualnie według zapotrzebowań na określone źródła informacji) itp. Kategoryzacja UI ma na celu właściwe przystosowanie materiałów informacyjnych i środków przekazu informacji do zaspokajania potrzeb oraz zastosowania odpowiedniego szkolenia w zakresie umiejętności wyszukiwania i wykorzystywania informacji. W zaspokajaniu potrzeb informacyjnych UI istotne znaczenie mają jego bezpośrednie kontakty z pracownikiem informacji, który – rozumiejąc jego potrzeby – w decydujący sposób wpływa na zapoznanie się z informacją naukową jej potencjalnego użytkownika. Od pracownika informacji zależeć będzie dokonanie trafnego i celowego wyboru materiałów informacyjnych, natomiast od stopnia przygo-

²⁰ por. PSWP, t.44, s. 416.

²¹ Chmielewska-Gorczyca 1982, s. 134.

²² Leska, Leski 1972, s. 275; zob. także Ścibor, Tomasik-Beck 2001, s. III-15.

²³ STIN 1979, s. 119; zob. też PN-87/N-09127, s. 1.

²⁴ SEIJISIW 2002, s. 166.

²⁵ EWBP 1976, s. 96.

²⁶ UI = użytkownik informacji

towania UI oraz od jego umiejętności percepcji – zdolność optymalnie efektywnego wykorzystania informacji i materiałów informacyjnych. W Polsce badania potrzeb UI – konkretnie: pracowników naukowych, inżynierów i kadry kierowniczej prowadzą głównie IINTE i OIN PAN'; *użytkownik biblioteki*, tj. 'osoba lub instytucja korzystająca z usług biblioteki'²⁷; *użytkownik systemu informacyjno-wyszukiawczego*, *użytkownik systemu*²⁸, tj. 'użytkownik informacji będący odbiorcą informacji na wyjściu systemu iw. Występuje on także w roli nadawcy informacji, przekazując do systemu komunikat w postaci zapytania informacyjnego. W wielu systemach użytkownik sam dokonuje wyszukiwania informacji, samodzielnie określając strategię wyszukiwawczą lub korzystając ze strategii wyszukiwawczej systemu, np. w bibliotekach o wolnym dostępie do półek, w tradycyjnych katalogach i bibliografiach, w Internecie.

Podsumowując – autorki niniejszego tekstu nie mają pewności, czy jednak mimo przytoczonej tu analizy materiału i (zdaniem autorek tekstu logicznych) rozważań natury językowo-semantycznej *użytkownik* nie wszedł do polskiej terminologii po prostu jako odpowiednik angielskiego *user*!?

3. Klient...

... 'interesant załatwiający jakieś sprawy w biurze, w urzędzie, korzystający z usług jakiegoś przedsiębiorstwa, zakładu, banku, adwokata itp., kupujący w jakimś sklepie'²⁹ lub 'osoba, która dokonuje zakupu towaru bądź usługi'³⁰, albo też 'osoba będąca odbiorcą produkowanych wyrobów lub usług'³¹. Hasło to notuje zarówno SWil, jak i SW³², ale w znaczeniu: 'człowiek zależny od kogo' lub 'radzący się kogo' z kwalifikatorem *przenośnie*. Nie poświadcza go natomiast SJPLind. *Klient* ma więc zdecydowanie konotację ekonomiczną. Kojarzy się przede wszystkim z wymianą towarowo-pieniężną (nawet jeśli wynagrodzenie za spełnienie prośby czy zaspokojenie potrzeby nie od razu idzie do kieszeni sprzedawcy).

W ostatnich latach *klient* występuje najczęściej w zestawieniach *klient wewnętrzny* i *klient zewnętrzny*. Ma to związek ze współczesnymi teoriami zarządzania, zwłaszcza TQM³³. W bibliotekarstwie coraz częściej używa się terminu *klient* do nazywania osób odwiedzających biblioteki i ośrodki informacji. Podobną tendencję obserwuje się w przypadku innych zawodów pełniących rolę usługową, np. w opiece zdrowotnej (lekarze, pielęgniarki). Chory przestaje być pacjentem, a więc człowiekiem, którego stan zdrowia wymaga pomocy ze strony osób kompetentnych, którego winno się traktować z szacunkiem, który ma prawo do pełnej informacji o swoim stanie zdrowia oraz udziału w podejmowaniu decyzji dotyczącej procesu leczenia. Chory staje się *klientem*, a więc punkt ciężkości przenosi się z opieki na odbiór (= korzystanie z) usług oferowanych przez służbę zdrowia. Potwierdzają to zresztą stosowne procedury. Mówi się przecież o „kontraktowaniu usług medycznych”.

²⁷ PN-91/N-01226, s. 1.

²⁸ SEIJSIW 2002, s. 289.

²⁹ SJPSz, t. 1, s. 931.

³⁰ PSWP, t. 16, s. 241.

³¹ Bibliotekarstwo 1998, s. 356.

³² SWil, t. 1, s. 422; SW, t. 2, s. 359.

³³ Zob. np. Głowacka 2003, z. 1/2, s. 71-76.

Analogicznie można opisać sytuację w bibliotekarstwie. Czy zamiast szukać pomocy w rozwiązaniu problemu informacyjnego, klient biblioteki korzysta z oferowanych mu usług? Czy o to chodzi? Rodzi się bowiem uzasadniona obawa, że podejście „proklienckie” jest ostatnią deską ratunku w sytuacji, gdy poprzez odwoływanie się do etosu zawodu nic już nie da się osiągnąć w dziedzinie jakości i „przyjazności” obsługi. Wówczas pozostaje tylko powołanie się na ... pieniądze. Mówi się wtedy, że klient biblioteki (tak samo zresztą jak klient przychodni czy szpitala) już za jej usługi zapłacił ... swoimi podatkami³⁴ i dlatego należy mu się obsługa kompetentna i grzeczna – tak pod względem treści, jak i formy.

Osobny problem stanowi tu część bibliotek fachowych, należących do prywatnych firm oraz agencje oferujące płatne usługi informacyjne, w których bodziec ekonomiczny jest normalnym i podstawowym kryterium podejmowania działań.

W zebranych materiale czytamy m.in.: „Wszyscy powinni przyswoić sobie nową „filozofię jakości”. Pracownicy bibliotek muszą zatem przyjąć nowe nastawienie, w którym kiepska obsługa jest krytykowana. Tutaj nie wystarczą jednak ogólnikowe twierdzenia o zmianach podejścia, lecz od razu należy pomyśleć o wdrożeniu działań służących podnoszeniu jakości, jak również mierzeniu jej poziomu³⁵. [...] Do najważniejszych kwestii przy badaniu użytkowników w związku z ustalaniem priorytetowych działań dla jak najlepszej ich obsługi należy:

- 1/ ustalenie kręgu odbiorców usług biblioteki i ich podstawowych kategorii,
- 2/ podjęcie decyzji co do sposobów wykrywania wymagań użytkowników,
- 3/ zbadanie potrzeb i oczekiwań poszczególnych grup użytkowników,
- 4/ określenie sposobu pomiaru zdolności systemu do zaspokajania potrzeb i wymagań jego klientów”³⁶.

Warto tu dodać, iż *klient* ma także pozytywną konotację. W starożytnym Rzymie ‘klientem był wolny, ale ubogi obywatel rzymski, który oddał się pod opiekę rodowi patrycjuszowskiemu’³⁷. Jeśli uznamy, że klient biblioteki pozostaje pod opieką bibliotekarza, który jest odpowiedzialny za jego dobro przynajmniej w wymiarze informacyjnym – to wspaniale. Tylko jaki procent społeczeństwa zna takie znaczenie terminu *klient* ?!

4. Odbiorca...

...‘człowiek upoważniony do odbioru czegoś, odbierający coś’³⁸, ‘osoba, która coś odbiera, przejmuje to, co jest dla niej przeznaczone’³⁹, ‘ktoś, dla kogo jest przeznaczony gaz, prąd, program telewizyjny itp. to ktoś, dla kogo są one przeznaczone i kto je odbiera lub otrzymuje za opłatą’⁴⁰. *Odbiorcę* notuje też SW⁴¹ wyjaśniając, iż ‘to ten, co odbiera; ten, co odbiera za przekazem, z upoważnienia; kupujący, zamawiający towar a następnie biorący go, kundman’. Może więc *odbiorca* usług informacyjnych jest ... *klientem*?! Jest na

³⁴ Co jest zresztą prawdą, ale czy ten fakt może decydować o jakości obsługi?

³⁵ Głowacka 2000, s. 73.

³⁶ Głowacka 2000, s. 77.

³⁷ SJPDor, t. 3, s. 726; zob. też: SW, t. 1, s. 1512, SWil t. 2, s. 359, PSWP, t. 16, s. 241, ESJP 2000 t. 1, s. 702.

³⁸ SJPSz, t.2, s. 443.

³⁹ PSWP, t. 25, s. 234.

⁴⁰ ISJP 2000, t. 1, s. 1093.

⁴¹ SW, t. 3, s. 570.

pewno podmiotem usług. Są one przygotowane, oferowane i realizowane ze względu na niego i jego potrzeby (uświadomione bądź usłpione). ...To może jednak jest ...*użytkownikiem*?!⁴²

Zauważmy, że w tym natłoku terminów i użyć zatracił się gdzieś termin *odbiorca informacji* czyli 'osoba lub zespół osób odbierających informację przekazywaną przez nadawcę informacji'⁴³ albo 'element układu informacyjnego, który postrzega rzeczywistość (jest odbiorcą informacji o rzeczywistości bezpośrednio ze źródła informacji) lub dokonuje procesu odbierania komunikatu; w tym drugim wypadku odbiorca informacji jest odbiorcą komunikatu'⁴⁴, czy też 'każdy obiekt będący układem informatycznym'⁴⁵.

5. Interesant...

... to termin rzadko pojawiający się w odniesieniu do gości bibliotek. Definiowany jako 'ten, kto przychodzi w interesie, w celu omówienia, załatwienia jakiejś sprawy; klient'⁴⁶ lub 'osoba, która przychodzi załatwić jakąś sprawę albo coś kupić'⁴⁷. Może być uznany za pewną spatologizowaną formę użytkownika/klienta, o czym może świadczyć także stare znaczenie tego hasła: 'człowiek interesowny, chciwy, wyrachowany'⁴⁸ lub 'człowiek interesowny, swego porządku jedynie patrzący'⁴⁹.

W podsumowaniu autorki niniejszego tekstu pragną zauważyć, że istnieje kilka terminów stosowanych we współczesnej literaturze i praktyce bibliotecznej wymiennie, czasami wręcz niekonsekwentnie (por. np. *potrzeby czytelników, potrzeby użytkowników; użytkownik biblioteki, czytelnik biblioteki, klient biblioteki; satysfakcja użytkownika, satysfakcja klienta; zapytania czytelnika, zapytania użytkownika; odbiorca informacji, użytkownik informacji; czytelnik-użytkownik; użytkownik-klient*) Być może posługujemy się nimi z jednej strony kierując się wpływem innych dyscyplin, np. zarządzanie, z drugiej zaś – pewnymi analogiami, modami, obawą przed archaicznością nazw, ucieczką od wyrazów niepopularnych.

Wydaje się jednak, że dla potrzeb działalności bibliotecznej i informacyjnej – o ile grono bibliotekarzy pozwoli sobie na chwilę zastanowienia – wystarczyłyby dwa terminy – *czytelnik* i *użytkownik*. Czy naprawdę czytelnik to ktoś gorszy lub traktowany gorzej niż użytkownik, a użytkownik gorzej niż klient?!

Różnice naszym zdaniem nie polegają na hierarchizacji, ale na funkcjonalnej odmienności terminów. Sugerujemy więc stosowanie nazw nie na chybił trafił, ale ze świadomością znaczenia, które ze sobą niosą, i jak mogą być interpretowane przez naszych odbiorców.

BIBLIOGRAFIA

1. A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 1-2, Warszawa
2. *Bibliotekarstwo* 1998 – Bibliotekarstwo / pod red. Z. Zmigrodzkiego, wyd. II, Warszawa

⁴² Zob. np. Szczechura 1998, s. 107-138.

⁴³ E. Ścibor, E. Tomasik-Beck 2001, s. III-62.

⁴⁴ SEJISIW, s.177.

⁴⁵ PSWP, t. 25, s. 234.

⁴⁶ SJPDor, t. 3, s. 238-239.

⁴⁷ PSWP, t. 14, s. 312-313.

⁴⁸ SJPDor, t. 3, s. 238-239.

⁴⁹ SJPLind, t. 2, s. 210, SWil t. 1, s. 422, SW, t. 2, s. 102-103.

3. Chmielewska-Gorczyca 1982 – E. Chmielewska-Gorczyca, *Tezaurus informacji naukowej*, Warszawa
4. *Encyklopedia internetowa WIEM*, hasło „komunikacja liracka”. [dokument elektroniczny] [http:// wiem.onet.pl](http://wiem.onet.pl)
5. EWBP 1976 – *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, Wrocław
6. EWOK 1971 – *Encyklopedia wiedzy o książce*, Wrocław
7. Głowacka 2000 – E. Głowacka, *Studium zastosowania kompleksowego zarządzania jakością (TQM) w bibliotekoznawstwie i informacji naukowej*, Toruń
8. Głowacka 2003 – E. Głowacka, *Wpływ nauki o organizacji i zarządzaniu na terminologię oraz badania w dziedzinie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej // „Przegląd Biblioteczny”*
9. ISJP 2000 – *Inny słownik języka polskiego*, t. 1-2 / Red. M. Bańko, Warszawa
10. Leska, Leski 1972 – M. Leska, K. Leski, *Tezaurus informacji naukowej*, Warszawa
11. *Morfologia 2* 1998 – *Morfologia* / pod red. R. Grzegorzczkovej, R. Laskowskiego, H. Wróbla, wyd. II. Warszawa : Gramatyka współczesnego języka polskiego
12. PN-91/N-01226 – *Bibliotekarstwo i bibliografia : rodzaje i działalność bibliotek*, Warszawa
13. PN-87/N-09127 – *Informacja naukowa : zagadnienia organizacyjne i prawne : terminologia*, Warszawa
14. PSWP – *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 1-47 / pod red. H. Zgólkowej, Poznań
15. SEIJSIW 2002 – *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych* / pod red. B. Bojar, Warszawa
16. SJP Dor – *Słownik języka polskiego* t. 1-10 / pod red. W. Doroszewskiego, Warszawa
17. SJPLind – *Słownik języka polskiego* t. 1-6. S.B. Linde. Warszawa
18. SJPSz – *Słownik języka polskiego* t. 1-3 / pod red. M. Szymczaka, Warszawa
19. STIN 1979 – *Słownik terminologiczny informacji naukowej*, Wrocław
20. SW – *Słownik języka polskiego* t.1-8. J. Karłowicz & A. Kryński & W. Niedźwiedzki, Warszawa
21. Szczechura 1998 – K. Szczechura, *Użytkownicy informacji : zarys problematyki // Informacja Naukowa w Polsce : tradycja i współczesność*, Olsztyn
22. Ścibor, Tomasik-Beck 2001 – E. Ścibor, E. Tomasik-Beck, *PATIN : polsko-angielski tezaurus informacji naukowej*, Warszawa
23. *Czytelnik czy klient?: Toruń 4-6 grudnia 2003 roku*. - Dane tekstowe. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych], Redakcja „Elektronicznej Biblioteki”, 2003. - (EBIB Materiały konferencyjne nr 7). -
URL: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/torun/kisilowska.php>

Summary

The aim of this text is to check who is "hidden" under the terms describing "a library's guest". The authors try to answer the questions - who are: readers, users, clients, receivers? What are the reasons of giving different names to the same person (referring to the social role being played)? Does a used term influence in fact a librarian's relation to people entering a library? Does the terminology influence the quality of information services?

WYBRANE WARUNKI REALIZACJI DZIAŁALNOŚCI BADAWCZO-ROZWOJOWEJ JEDNOSTEK NAUKOWYCH

(KOMUNIKAT Z BADAŃ)

Zofia Parfiniewicz
Krystyna Rybińska
Ośrodek Przetwarzania Informacji

*Technologie informacyjne, infrastruktura
informatyczna, środowiska naukowe*

Nowoczesne technologie informacyjne oraz związane z nimi usługi stwarzają wiele udogodnień w zakresie gromadzenia, przetwarzania oraz wymiany informacji naukowej, a także realizacji samego procesu badawczego. Infrastruktura informatyczna nauki oraz jakość i zakres świadczonych usług informacyjnych stanowi więc ważny element warunków, w jakich prowadzona jest działalność badawczo-rozwojowa. Ze względu na duże znaczenie technologii informacyjnych w nauce konieczne jest prowadzenie różnego rodzaju analiz pozwalających ocenić stan rozwoju infrastruktury informatycznej dla nauki oraz zakres, w jakim środowisko naukowe korzysta z nowoczesnych technologii informacyjnych. Opis istniejących elementów struktury informacyjnej polskiej nauki oraz realizowane aktualnie działania dotyczące dalszego rozwoju w tym zakresie przedstawione zostały w raporcie *Informacja o stanie nauki w Polsce*¹. Niezbędna jest jednak ocena możliwości korzystania z nowoczesnych technologii informacyjnych przez środowiska naukowe, a także ocena jakości usług świadczonych, w oparciu o nowoczesne technologie informacyjne. Potrzebne są więc systematyczne badania pozwalające na scharakteryzowanie stopnia wykorzystania nowoczesnych technologii informacyjnych przez polskie jednostki naukowe, a zwłaszcza dostępności i jakości usług informacyjnych, świadczonych i rozwijanych w oparciu o te technologie. Badania te powinny uwzględniać zarówno wskaźniki statystyczne jak i oceny przedstawicieli środowiska naukowego.

Opinie na temat możliwości korzystania przez polskich badaczy z nowoczesnych technologii informacyjnych zebrane zostały przez OPI w trakcie badań przeprowadzonych w 2003 roku nad wybranymi zagadnieniami funkcjonowania jednostek naukowych. Badania ograniczono do jednostek trzech zespołów KBN, to jest: Zespołu Nauk Społecznych, Ekonomicznych i Prawnych (H02), Zespołu Chemii, Technologii Chemicznej oraz Inżynierii Procesowej i Ochrony Środowiska (T09) i Zespołu Elektroniki, Automatyki i Robotyki, Informatyki i Telekomunikacji (T11). Badania zrealizowane zostały w oparciu o kwestionariusz ankiety rozesłany do dyrektorów JBRów, placówek PAN, dziekanów oraz kierowników mniejszych jednostek organizacyjnych państwowych szkół wyższych należących do wymienionych wyżej zespołów KBN.

¹ Informacja o stanie nauki w Polsce. Ministerstwo Nauki i Informatyzacji, Warszawa, sierpień 2003

Badania ukierunkowane były na analizę opinii przedstawicieli nauki na temat warunków, w jakich realizowana jest działalność badawczo-rozwojowa. Uwzględniono przede wszystkim warunki szczególnie ważne dla przebiegu i efektów działalności badawczo-rozwojowej, a więc finansowe, kadrowe i techniczne. Wyniki badań dotyczące warunków kadrowych i finansowych działalności badawczo-rozwojowej zaprezentowane zostały w odrębnych publikacjach², natomiast w niniejszym artykule przedstawiamy opinie kierujących jednostkami naukowymi na temat warunków technicznych związanych z technologiami informacyjnymi. Przedstawiciele jednostek proszeni byli o ocenę wyposażenia w sprzęt komputerowy, wyposażenia w oprogramowanie komputerowe, możliwości korzystania z Internetu, dostępu do krajowych i zagranicznych komputerowych baz danych.

Spośród wysłanych 181 ankiet uzyskano 93 odpowiedzi zakwalifikowane do dalszych analiz, co stanowi 51,4% zwrotów. Liczbę uzyskanych ankiet w stosunku do ankiet wysłanych według typów jednostek naukowych oraz zespołów nauk KBN pokazuje tabela 1. Wynika z niej, że w próbie badawczej przeważają opinie nadesłane z uczelni wyższych – 63 odpowiedzi oraz z jednostek Zespołu Nauk Społecznych, Ekonomicznych i Prawnych – 45 odpowiedzi.

Tabela 1. Liczba jednostek naukowych objętych badaniem w poszczególnych pionach nauki

Typ jednostki	Liczba ankiet wysłanych	Liczba ankiet wypełnionych	Procent zwrotów	Zespół KBN	Liczba ankiet wysłanych	Liczba ankiet wypełnionych	Procent zwrotów
Szkoły wyższe	126	63	50,0	H02	82	45	54,9
Placówki naukowe PAN	18	11	61,1	T09	63	28	44,4
JBR-y	37	19	51,4	T11	36	20	55,6
Razem	181	93	51,4	Razem	181	93	51,4

Badani dokonywali oceny według pięciostopniowej skali zawierającej następujące kategorie odpowiedzi: „bardzo dobre”, „dobre”, „zadowolające”, „złe”, „bardzo złe” (umożliwiono też odpowiedź „nie dotyczy”, którą podobnie jak „brak odpowiedzi” w dalszych analizach pominięto).

Wyposażenie w sprzęt komputerowy w ponad połowie badanych jednostek zgodnie z oceną respondentów jest bardzo dobre lub dobre – 54,8% odpowiedzi. Natomiast sytuacja w zakresie **oprogramowania komputerowego** rzadziej oceniana jest pozytywnie. Jedynie 38,7% odpowiadających stwierdziło, że wyposażenie to jest dobre lub bardzo dobre. Wyposażenie w oprogramowanie najczęściej oceniane było jako zadowolające – 45,2% jednostek.

Warunki w zakresie korzystania z **Internetu** w przypadku zdecydowanej większości badanych jednostek (71,0%) są – zgodnie z opinią respondentów

² Wyniki badań dotyczące sytuacji finansowej i kadrowej badanych jednostek omówione zostały w publikacjach: Z.Parfiniewicz, K.Rybińska: *Sytuacja kadrowa jednostek naukowych w opinii kierujących jednostkami (komunikat z badań)*. Zagadnienia Naukoznawstwa 2004, nr 1 oraz K. Pietruszyńska: *Wybrane problemy działalności badawczej polskich jednostek naukowych*. Zagadnienia Naukoznawstwa 2004, nr 1.

– bardzo dobre lub dobre. Jedynie dla 18,3% jednostek możliwości korzystania z Internetu są co najwyżej zadowalające.

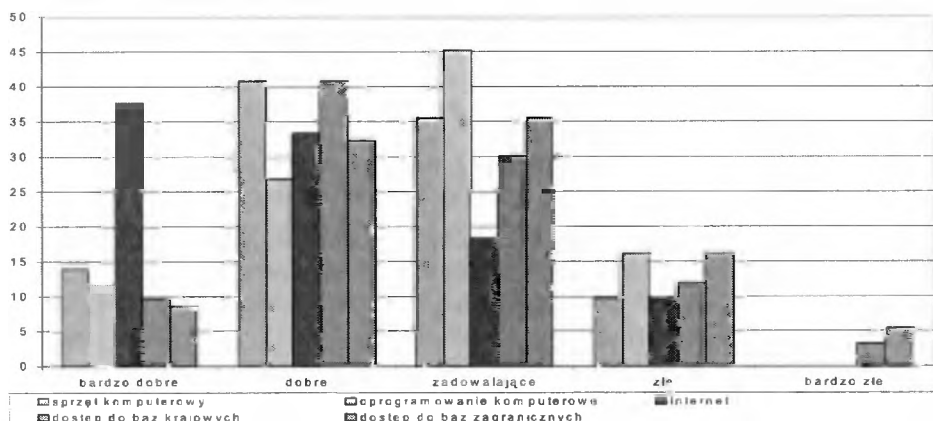
Warto podkreślić, że wyposażenie w sprzęt komputerowy i oprogramowanie oraz możliwości korzystania z Internetu w żadnej z badanych jednostek nie zostały ocenione jako bardzo złe. Natomiast jako złe częściej oceniane było wyposażenie w oprogramowanie komputerowe – 16,1% niż wyposażenie w sprzęt komputerowy lub możliwości korzystania z Internetu – 9,7%.

Sytuacja badanych jednostek naukowych jeśli chodzi o **dostęp do krajowych i zagranicznych baz komputerowych** jest bardziej zróżnicowana. Mimo że wiele jednostek posiada bardzo dobry lub dobry dostęp do elektronicznych baz danych krajowych (50,6%) i zagranicznych (40,9%), to w niektórych jednostkach, aczkolwiek nie są one liczne, dostęp do baz komputerowych oceniony został jako bardzo zły (3,2% w przypadku baz krajowych i 5,4 % zagranicznych). Kilkanaście procent badanych oceniło dostęp do baz komputerowych jako zły (11,9% – bazy krajowe, 16,1% – bazy zagraniczne). Niecałe 10% respondentów dostęp do elektronicznych baz danych ocenia jako bardzo dobry (9,7% – bazy krajowe i 8,6% – zagraniczne). Z danych wynika więc, że nieco korzystniejsza sytuacja występuje jeśli chodzi o dostęp do krajowych baz danych, tym bardziej, że dostęp ten częściej oceniany był jako dobry w porównaniu z dostępem do baz zagranicznych – 40,8% i 32,3%. Warto dodać, że jeden z respondentów wskazał na problemy związane z przepustowością sieci komputerowych. Szczegółowe oceny badanej grupy respondentów przedstawione zostały w tabeli 2 oraz zilustrowane rysunkiem. W tabeli uwzględniono oceny pozostałych badanych elementów warunków technicznych realizacji działalności badawczo-rozwojowej, takie jak wyposażenie w aparaturę naukowo-badawczą i stosunek powierzchni użytkowej do potrzeb. Z danych tych wynika, że najczęściej negatywnie oceniane były warunki lokalowe (34,4%) oraz dostęp do zagranicznych baz danych (21,1%).

Tabela 2. Ocena warunków realizacji działalności badawczo-rozwojowej w % (N=93)

Warunki działalności B+R w zakresie:	Bardzo dobre + dobre	Zadowalające	Bardzo złe + złe	Brak odpowiedzi + nie dotyczy
Wyposażenie w aparaturę naukowo-badawczą (jeśli jest potrzebne, bez komputerów)	26,9	31,2	10,8	31,1
Wyposażenie w sprzęt komputerowy	54,8	35,5	9,7	-
Wyposażenie w oprogramowanie komputerowe	38,7	45,2	16,1	-
Korzystanie z Internetu	71,0	18,3	9,7	1,0
Dostęp do komputerowych baz danych - krajowych	50,5	30,1	15,1	4,3
Dostęp do komputerowych baz danych – zagranicznych	40,9	35,5	21,1	2,1
Powierzchnia użytkowa w stosunku do potrzeb	40,9	23,7	34,4	1,0

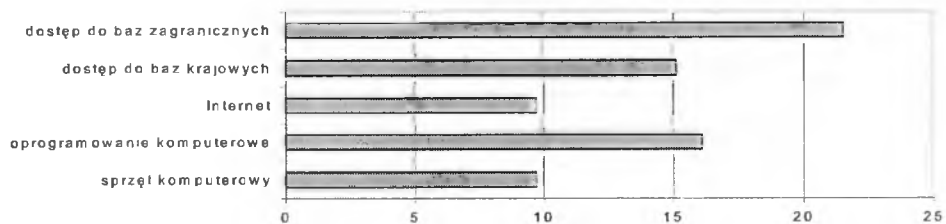
*pominięto kategorię odpowiedzi „inne”

Rys.1. Ocena możliwości korzystania z wybranych elementów technologii informacyjnych (w %)

Jak więc wynika ze zgromadzonych danych sytuacja badanych jednostek pod względem wyposażenia w nowoczesne technologie informacyjne i możliwości korzystania z wybranych usług, jakie one oferują, jest dość zróżnicowana. Najlepiej ocenione zostały możliwości, jakie stworzono badaczom, jeśli chodzi o korzystanie z Internetu – prawie $\frac{3}{4}$ jednostek posiada dobre lub bardzo dobre warunki w tym zakresie. Mniej korzystne są warunki części jednostek, jeśli chodzi o wyposażenie w sprzęt komputerowy, a zwłaszcza w oprogramowanie. W ocenach wyposażenia w sprzęt komputerowy dominuje kategoria „dobre”, a wyposażenia w oprogramowanie komputerowe „zadowolające”.

Jeśli rozpatrywać łącznie kategorie ocen „złe” i „bardzo złe”, to widać wyraźnie, że najczęściej jednostki sygnalizują problemy z dostępem do zagranicznych baz komputerowych oraz braki w zakresie oprogramowania komputerowego, a najrzadziej problemy z korzystaniem z Internetu i w zakresie wyposażenia w sprzęt komputerowy (zob. rys.2).

Rys. 2. Ocena wybranych elementów nowoczesnych technologii informacyjnych – kategorie „złe” i „bardzo złe” (w %)

Respondentom zadano pytanie, jakie zmiany w zakresie warunków technicznych są najbardziej potrzebne z punktu widzenia podejmowanych prac badawczych i rozwojowych. Na pytanie to odpowiedziało 66 osób spośród 93 badanych. Najczęściej wskazywano na konieczność poprawy warunków lokalowych (47,0%), a następnie na konieczność dalszej komputeryzacji jednostki (33,3%). Rzadziej sygnalizowano konieczność polepszenia dostępu do baz

komputerowych (18,2%) czy dostępu do Internetu (7,6%). Miejsce, jakie zajmują problemy dotyczące nowoczesnych technologii wśród innych warunków technicznych wymagających poprawy, ocenić można na podstawie danych zawartych w tabeli 3.

Tabela 3. Rodzaj zmian w warunkach technicznych jednostki najbardziej potrzebnych ze względu na realizację działalności badawczo-rozwojowej (N=66)

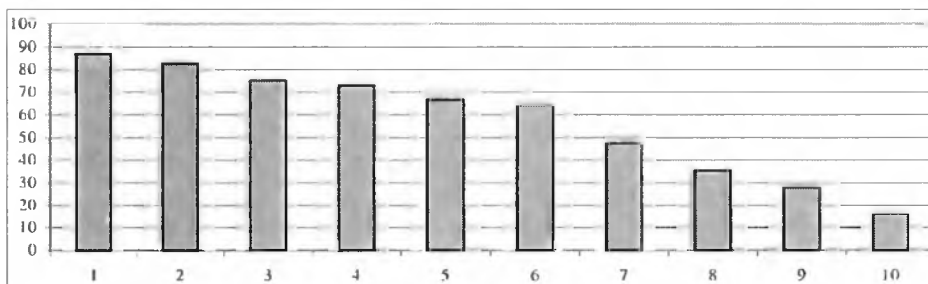
Rodzaj potrzebnych zmian w zakresie warunków technicznych	%
Poprawa warunków lokalowych (zwiększenie powierzchni użytkowej remonty/adaptacje/usunięcie szkodliwych związków)	47,0
Komputeryzacja: stałe unowocześnianie sprzętu komputerowego oraz aktualizacja licencji/ poprawa wyposażenia w sprzęt komputerowy /zakup dodatkowych komputerów i oprogramowania	33,3
Poprawa wyposażenia w sprzęt audio-wizualny/aparaturę naukowo-badawczą /zapewnienie standardu technicznego umożliwiającego realizację technologii know-how	31,8
Dostęp do baz komputerowych (zagranicznych i/lub krajowych/ licencjonowanych, pełnotekstowych baz danych bibliotecznych/do płatnych internetowych zasobów literatury)	18,2
Dostęp do internetu/ułatwienie/zwiększenie przepustowości	7,6
Zwiększenie zasobów bibliotecznych/dostępu do literatury fachowej	4,5
Utworzenie laboratorium multimedialnej czytelnicy	3,0
Zakup sprzętu biurowego	1,5

Jedynie 30,1% spośród 93 badanych przewiduje, że stan bazy technicznej ważnej dla prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej przez jednostkę naukową ulegnie poprawie. Prognozy w odniesieniu do warunków technicznych pozostałych jednostek nie są optymistyczne – 23,7% respondentów uważa, że sytuacja ulegnie pogorszeniu, a 26,9% – że pozostanie bez zmian (19,3% trudno ocenić i brak odpowiedzi). Częściej optymistyczni byli przedstawiciele jednostek zespołu H02 niż zespołów technicznych, zwłaszcza zespołu T11, którego aż 50,0% przedstawicieli uważa, iż warunki techniczne ulegną pogorszeniu (zob. tabela 4). Poprawę warunków technicznych respondenci wiązali głównie z podjętymi działaniami inwestycyjnymi, prowadzoną polityką, perspektywą uzyskania środków finansowych czy dotychczasowymi trendami rozwoju jednostki (ogółem 19 odpowiedzi). Pogorszenie się sytuacji lub brak zmian wynikają, zdaniem badanych, przede wszystkim z braku środków finansowych – 88,9% odpowiedzi spośród 27 wypowiedziających się.

Tabela 4. Przewidywania dotyczące rozwoju bazy technicznej jednostki w ciągu najbliższych lat (w %)

Stan bazy jednostki	H02 (N=45)	T09 (N=28)	T11 (N=20)	Ogółem (N=93)
Poprawi się	44,4	17,9	15,0	30,1
Pogorszy się	11,1	25,0	50,0	23,7
Pozostanie bez zmian	33,3	28,6	10,0	26,9
Trudno ocenić + brak odpowiedzi	11,2	28,5	25,0	19,3

Wyniki działalności badawczo-rozwojowej zależą od bardzo wielu czynników. Wśród nich istotne znaczenie ma dostęp naukowców do źródeł i zasobów informacyjnych, wspierany przez najnowsze osiągnięcia w rozwoju technologii informacyjnych. Przedstawione powyżej opinie badanych uzupełnione zostały analizą odpowiedzi na pytanie o niezbędne zmiany, które pozwolą jednostkom osiągnąć w najbliższych latach odpowiednie wyniki działalności badawczo-rozwojowej. Wśród zaproponowanych kategorii zmian uwzględniono także konieczność uzyskania szerszego dostępu do informacji. Spośród 93 przedstawicieli jednostek naukowych 28,0% stwierdziło, że aby w najbliższej przyszłości ich jednostka osiągnęła odpowiednie wyniki, niezbędny jest m.in. szerszy dostęp do informacji dla nauki. Wśród czynników, których znaczenie było przez badanych oceniane jako ważne z punktu widzenia przyszłych efektów działalności badawczej i rozwojowej, dostęp do informacji plasował się na przedostatnim miejscu (ze względu na częstość wskazań). Ważniejsze były takie kwestie jak zwiększenie środków finansowych na naukę (budżetowych i pozabudżetowych), zintensyfikowanie rozwoju współpracy międzynarodowej, wdrożenie nowych rozwiązań zwiększających popyt na prace badawczo-rozwojowe, poprawa bazy technicznej jednostek, rozwój współpracy z gospodarką, podwyższenie kwalifikacji kadry badawczej oraz wprowadzenie zmian w strukturze tej kadry (zob. rys.4).

1/ zwiększenie nakładów finansowych z budżetu, 2/ uzyskanie pozabudżetowych środków finansowych, 3/ zintensyfikowanie rozwoju współpracy międzynarodowej jednostki, 4/ wdrożenie rozwiązań ekonomicznych zwiększających popyt na prace B+R, 5/ poprawa bazy technicznej jednostki, 6/ rozwój współpracy jednostki z krajowymi instytucjami gospodarczymi, 7/ podwyższenie kwalifikacji kadry badawczej, 8/ wprowadzenie zmian w strukturze kadry badawczej, 9/ szerszy dostęp do informacji dla nauki, 10/ zmiany w strukturze organizacyjnej jednostki.

Rys. 4. Rodzaj zmian potrzebnych dla osiągnięcia odpowiednich wyników działalności badawczo-rozwojowej w % (N=93)

Częściej potrzeba uzyskania szerszego dostępu do informacji dla nauki sygnalizowana była przez przedstawicieli jednostek Zespołu Nauk Społecznych, Ekonomicznych i Prawnych niż badanych zespołów technicznych oraz przez przedstawicieli szkół wyższych. Szczegółowe dane na ten temat prezentuje tabela 5 i 6.

Tabela 5. Postulowane zmiany w zależności od zespołu KBN (w %)

Zmiany	H02 (N=45)	T09 (N=28)	T11 (N=20)
Zwiększenie nakładów finansowych z budżetu	88,9	89,3	80,0
Uzyskanie pozabudżetowych środków finansowych	75,6	92,9	85,0
Wdrożenie rozwiązań ekonomicznych zwiększających popyt na prace badawczo-rozwojowe	71,1	67,9	85,0
Szerszy dostęp do informacji dla nauki	35,6	21,4	20,0
Zintensyfikowanie rozwoju współpracy międzynarodowej jednostki	75,6	71,4	80,0
Rozwój współpracy instytutu z krajowymi instytucjami gospodarczymi	57,8	71,4	70,0
Poprawa bazy technicznej jednostki	60,0	85,7	55,0
Wprowadzenie zmian w strukturze kadry badawczej	31,1	39,3	40,0
Podwyższenie kwalifikacji kadry badawczej	51,1	39,3	50,0
Zmiany w strukturze organizacyjnej jednostki	22,2	10,7	15,0
Inne zmiany	2,2	3,6	5,0
Zmiany nie są potrzebne/ trudno powiedzieć/ brak odp.	-	-	-

Tabela 6. Postulowane zmiany w zależności od typu jednostki naukowej (w %)

Zmiany	Typ jednostki		
	Szkoly wyższe (N=63)	Jednostki naukowe PAN (N=11)	JBRy (N=19)
Zwiększenie nakładów finansowych z budżetu	92,1	90,9	68,4
Uzyskanie pozabudżetowych środków finansowych	79,4	90,9	89,4
Wdrożenie rozwiązań ekonomicznych zwiększających popyt na prace badawczo-rozwojowe	71,4	45,5	94,7
Szerszy dostęp do informacji dla nauki	33,3	27,3	10,5
Zintensyfikowanie rozwoju współpracy międzynarodowej jednostki	74,6	72,7	78,9
Rozwój współpracy instytutu z krajowymi instytucjami gospodarczymi	60,3	54,5	84,2
Poprawa bazy technicznej jednostki	68,3	54,5	68,4
Wprowadzenie zmian w strukturze kadry badawczej jednostki	30,2	54,5	42,1
Podwyższenie kwalifikacji kadry badawczej	47,6	27,3	57,9
Zmiany w strukturze organizacyjnej jednostki	19,0	-	21,1

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można stwierdzić, że sytuacja części badanych jednostek naukowych w zakresie wyposażenia w sprzęt i oprogramowanie komputerowe oraz dostępu do elektronicznych baz danych nie jest zadowalająca, a w dobie kształtującego się społeczeństwa informacyjnego wykorzystanie osiągnięć technologii informacyjnych i komunikacyjnych wydaje się oczywistym warunkiem skuteczności i efektywności działalności naukowej.

Przeprowadzone badania pozwoliły na naświetlenie jedynie wybranych aspektów sytuacji jednostek w zakresie korzystania z nowoczesnych technologii informacyjnych. Poruszono też w sposób ogólny zagadnienie dostępu do informacji dla nauki. Problemy rozwoju informacji dla naukowców, takie jak potrzeby informacyjne, dostępność źródeł i zasobów, ich jakość, wyposażenie w środki techniczne ułatwiające dostęp do informacji, powinny stanowić przedmiot systematycznego monitoringu służb informacyjnych działających

na rzecz nauki, a także przedmiot dalszych pogłębionych badań empirycznych. Wynika to przede wszystkim ze znaczenia informacji dla realizacji prac badawczych i rozwojowych oraz z konieczności likwidowania barier i ograniczeń w zakresie dostępu, przetwarzania czy wymiany informacji. Ze względu na fakt, iż rozwój nowoczesnych technologii informacyjnych oraz związanych z nimi usług informacyjnych to czynnik w sposób istotny wspierający rozwój nauki, konieczne są dalsze badania nad tym, jak jednostki naukowe wykorzystują nowe możliwości oraz z jakimi przeszkodami się tu spotykają.

Summary

The article presents opinions on ICT conditions in research units. It includes the results of questionnaire, asking representatives of these units to evaluate ICT equipment, software, Internet, national and foreign databases' accessibility.

II. RECENZJE I OMÓWIENIA

POLE SEMANTYCZNE KULTURY W JĘZYKACH I SYSTEMACH INFORMACYJNO- -WYSZUKIWAWCZYCH (PROBLEMY METODOLOGICZNE)¹

Przedmiotem rozprawy są problemy związane z określeniem zakresu i strukturalizacji pola semantycznego kultury w językach i systemach informacyjno-wyszukiwawczych. Praca ma także aspekt metodologiczny, ma bowiem pokazać projektantom hipertekstowych systemów informacji dla dziedzin wiedzy o nieostrym zakresie, takim jak kultura i wiedza o kulturze, na jakich źródłach mogą się oprzeć przy określaniu zakresu systemu oraz od czego powinna zależeć wartość systemu informacyjnego i jakość pozyskiwanej przez użytkownika informacji, a więc jej kompletność i relewancja.

Strukturalizacja pola semantycznego systemu informacyjno-wyszukiwawczego dziedziny wiedzy, która mieści się pomiędzy różnymi dyscyplinami nauki oraz wchodzi z nimi w relacje, już na poziomie definiowania przedmiotu badań staje się działaniem podstawowym dla projektanta systemu. Analiza pola tematycznego „wiedzy o kulturze” w pierwszym, podstawowym podziale pokazuje dwoistość, wynikającą z prowadzonych badań: „badań w izolacji” i „badań w kontekście”. Dalsze, głębsze podziały to podstawa do określenia pola semantycznego języka informacyjno-wyszukiwawczego systemu, jak również pola informacyjnego lub pól informacyjnych wyodrębnianych przez język opisujący zbiory informacyjne systemu.

Dla projektanta hipertekstowego systemu informacji, tworzącego system wiążący ze sobą różne prezentacje zjawisk w obszarze całościowo ujmowanej kultury, wszystkie konstrukcje teoretyczne muszą być analizowane pod kątem przydatności do określenia pola tematycznego „wiedzy o kulturze”. Pole tematyczne, które jest sumą logiczną tematów dokumentów zawierających relewantne dla systemu informacje, powinno być tak określone, aby stało się także podstawą do przygotowania dobrze ustrukturalizowanego pola informacyjnego systemu, w którym poprzez kategorie i sieć relacji łączących jednostki języka informacyjno-wyszukiwawczego można będzie wyszukiwać struktury informacyjne (metateksty, całe dokumenty) uwzględniające różne rozumienia kultury i teoretyczne modele kultury. Narzędzie w postaci języka informacyjno-

¹ Z. Jarmoszuk: *Pole semantyczne kultury w językach i systemach informacyjno-wyszukiwawczych (Problemy metodologiczne)*. Praca doktorska przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Bożenny Bojar. Obroniona na Uniwersytecie Warszawskim, Wydział Neofilologii 22 czerwca 2004 r., 326 s., maszynopis.

wyszukiwawczego jest w systemie najważniejszym elementem i dlatego też jego tworzenie powinno być poprzedzone dobrym rozpoznaniem dziedziny, którą ma opisać. „Wiedza o kulturze” jest taką dziedziną, w której prezentacja jej „wielopostaciowości w wielu odniesieniach” to również porządkowanie terminologii, systematyzowanie różnych znaczeń, pokazywanie, jak się tworzą i zmieniają różne pola asocjacyjne kultury związane z innymi dyscyplinami.

W nowoczesnych hipertekstowych systemach informacji niezwykle ważne jest szybkie „poruszanie” się po różnych tekstach w sposób, który dotychczas nie był możliwy ze względu na linearną organizację tekstu naturalnego. Z tego też względu najważniejsze staną się relacje intertekstualne, a przede wszystkim relacje łączące teksty metainformacyjne z tekstami dokumentów, relacje asocjacyjne łączące różne dokumenty oraz wybrane miejsca w tekstach dokumentów. Aby uniknąć sytuacji, w której użytkownik skazany jest na pozyskiwanie informacji nierelevantnej, należy wykonać wiele czynności przygotowujących odpowiednie narzędzia systemowe do właściwego opracowywania informacji. Znacząca część tych prac to opracowanie sztucznego języka dla systemu, a więc języka informacyjno-wyszukiwawczego, którego pole semantyczne z całą siatką znaczeń i relacji systemowych pozwoli na automatyczne indeksowanie dokumentów oraz odwzorowanie relacji intratekstualnych i intertekstualnych.

Ta sieć relacji w efekcie tworzyć będzie charakterystyczną dla danej dziedziny wiedzy sieć asocjacji. Dla projektanta takiego systemu informacji dziedzinowej ważne jest więc określenie zakresu pola tematycznego systemu i odpowiedniej jego strukturalizacji, która odwzorowana w systemie leksykalno-semantycznym stworzy system kategorii charakteryzujący pole semantyczne tworzonego dla systemu informacyjno-wyszukiwawczego języka.

W pracy zostały pokazane kolejne etapy pracy projektanta nad ustaleniem zakresu systemu, strukturalizacją jego pola informacyjnego i kategoryzacją pola semantycznego opisującego je języka informacyjnego, wyznaczającego strategię wyszukiwania informacji. Określono jakie materiały źródłowe mogą być przydatne na każdym z tych etapów i jaką wartość przedstawiają z punktu widzenia tak sformułowanego celu. Przedstawiono:

- definicje terminu reprezentującego dyscyplinę wiedzy, której dokumenty system ma obejmować i terminu nazywającego przedmiot (przedmioty) jej badań,
- wybrane źródła prezentujące metawiedzę o danej dziedzinie (określające jej zakres, strukturę i przedmioty badań, a także ukazujące jej relacje z innymi dziedzinami wiedzy). Wykorzystane tu zostały programy nauczania danej dyscypliny (na poziomie uniwersyteckim), encyklopedie specjalistyczne, a także inne dokumenty reprezentatywne dla danej dziedziny, reprezentowane przez ich metateksty,
- obrazy pola informacyjnego (i tematycznego) dziedziny w istniejących już systemach informacyjno-wyszukiwawczych i opisujących je językach informacyjno-wyszukiwawczych (uniwersalnych i dziedzinowych),
- problemy strukturalizacji pola semantycznego języka informacyjno-wyszukiwawczego w kontekście wielowymiarowości systemu, jego pola tematycznego, pola dokumentacyjnego i pola informacyjnego.

Wybór i przydatność analizowanego materiału oceniany był z punktu widzenia projektanta hipertekstowego systemu informacji o kulturze.

Różnice między polem semantycznym języka informacyjno-wyszukiwawczego a polem tematycznym, dokumentacyjnym i informacyjnym systemu przedstawione zostały w następujący sposób. Termin *pole semantyczne* odnosi się do języka informacyjno-wyszukiwawczego systemu, przekształcającego informacje wejściowe w zbiór informacyjny, a następnie w zbiór wyszukiwawczy systemu. Język ten określa zakres i strukturę systemu, zakres i strukturę jego pola tematycznego, pola dokumentacyjnego i pola informacyjnego. Podział pola semantycznego wyznacza odpowiednie podpola informacyjne, tematyczne i dokumentacyjne. Punktem wyjścia dla strukturalizacji tak określonych pól są dwie koncepcje znaczenia wyrażeń języka informacyjno-wyszukiwawczego, denotacyjna i konotacyjna: denotacja wyznacza zakres zbioru dokumentacyjnego systemu, natomiast konotacja układ kategorii.

Projektując hipertekstowy system informacji z dostępem w języku naturalnym można i powinno się odwoływać, w pewnej zaawansowanej fazie projektu, do wiedzy użytkowników. Nie ma jednak takiej tradycji badawczej i projektanci systemów opierają się głównie na wiedzy własnej i analizach dokumentów, które tworzą potencjalny zbiór informacyjny systemu. Podstawowym narzędziem organizacji informacji i wiedzy w systemie jest język informacyjno-wyszukiwawczy. Problem odwzorowania w zbiorach informacyjnych systemu relewantnej dla użytkownika informacji (nazywany problemem reprezentacji wiedzy), sprowadza się więc do zaprojektowania odpowiedniej struktury semantycznej języka, (odwzorowanej w jego planie wyrażania lub prezentujących go tekstach metajęzykowych) oraz transformacji dokonywanych na tekstach.

Język informacyjno-wyszukiwawczy definiowany jest jako język sztuczny, którego wyspecjalizowaną funkcją jest odwzorowywanie treści i formy dokumentów oraz wyszukiwanie ich w zbiorze informacyjnym w odpowiedzi na zapytanie użytkownika. Z kolei zbiór informacyjny określany jest jako zbiór dokumentów (przeważnie pochodnych), opisanych i uporządkowanych za pomocą języka informacyjno-wyszukiwawczego. Zgodnie z tą definicją z językiem informacyjno-wyszukiwawczym mamy do czynienia wszędzie tam, gdzie w jakikolwiek sposób są charakteryzowane, porządkowane i wyszukiwane dokumenty. Jest on niezbędnym (obligatoryjnym) elementem każdego systemu informacyjno-wyszukiwawczego, także wtedy, gdy środki językowe są wbudowane w system w sposób niepozwalający na łatwe odróżnienie ich od innych elementów systemu, tak jak jest to w przypadku hipertekstowych systemów informacji.

W pracy nie został przedstawiony żaden konkretny język informacyjno-wyszukiwawczy – zaprezentowane zostały przykłady wydzielenia poprzez kategoryzację leksyki skupień wyszukiwawczych, które mogą być podstawą do tworzenia struktury potencjalnego języka i systemu informacyjno-wyszukiwawczego.

Wyniki analizy przeprowadzonej pod kątem strukturalizacji pola języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych, pozwoliły na sformułowanie następujących uwag:

- pole semantyczne języka informacyjno-wyszukiwawczego jest całością znaczeniową wyznaczaną przez konotację wyrażeń jego systemu leksykalnego. Ten zbiór wyrażeń może pełnić funkcję „nośnika” struktury pola semantycznego, jeśli grupy wyrażeń powiązane są pod względem formalno-logicznym, tworząc tym samym gramatyczne kategorie semantyczne. Wyznacza

ją one strukturę pola tematycznego, pola dokumentacyjnego i pola informacyjnego, denotując odpowiednie skupienia wyszukiwawcze,

- pole semantyczne charakteryzuje się brakiem ostrych granic między centrum pola a peryferium oraz możliwością rozszerzania swych granic. Są to cechy świadczące o stanie ciągłej zmienności pola.

W pracy przedstawiony został podział pola semantycznego zdeterminowany przez strukturę pojęciową funkcjonującą w dokumentach, uniwersalnych językach informacyjno-wyszukiwawczych oraz dziedzinowych językach i systemach, z którymi najczęściej użytkownik może mieć do czynienia. Oparcie się na terminologii zawartej w dokumentach (w sposób przemyślany wybranych do potencjalnego zbioru informacyjnego systemu) gwarantuje odpowiedni stopień sprawności wyszukiwawczej oraz w miarę dokładną kontrolę jakości wprowadzanych wyrażeń. Tak tworzony język informacyjno-wyszukiwawczy, ze względu na odwzorowanie w jego systemie leksykalnym terminów i relacji występujących w analizowanych dokumentach, staje się językiem bardziej przyjaznym dla użytkownika. Analiza dokumentów już na wstępie projektowania języka informacyjno-wyszukiwawczego jest niezbędna, ponieważ to dokumenty określają denotację jego wyrażeń. Konotacja wyrażeń języka informacyjno-wyszukiwawczego nie jest prostym odzwierciedleniem cech odpowiadającego wyrażeniu obiektu, ale przede wszystkim przemyślaną transformacją językową uwzględniającą, bądź nie, niektóre z tych cech.

Konotacyjno-denotacyjna koncepcja znaczenia przyjęta w pracy pozwala określić zbiór wyszukiwawczy hipertekstowego systemu informacji (denotacja) oraz stworzyć zbiór kategorii semantycznych (konotacja), nazywanych w pracy także skupieniami wyszukiwawczymi. Ten skategoryzowany materiał leksykalny strukturalizuje pole semantyczne potencjalnego języka i pole tematyczne potencjalnego hipertekstowego systemu informacji.

Z przyjętych założeń metodologicznych wyznaczenia zakresu i struktury pola semantycznego wynika struktura pracy, która składa się z siedmiu rozdziałów.

Pierwszy rozdział poświęcony jest systemom informacyjno-wyszukiwawczym, w tym przede wszystkim strukturze systemu hipertekstowego. Przedstawiono w nim podstawowe definicje: hipertekstu, hipertekstowego systemu informacji oraz w ogólnym zarysie ich rozwój i historię.

Rozdział drugi jest prezentacją zagadnień pola semantycznego języków informacyjno-wyszukiwawczych i stanowi kontynuację przedstawiania tła przedmiotowego dla głównego tematu pracy. Omówiono tu podstawowe teorie pól semantycznych i problemy określania pola semantycznego języków informacyjno-wyszukiwawczych oraz jego strukturalizacji. Uzupełnieniem jest prezentacja badań związanych z polami semantycznymi, które prowadził Ośrodek Leksykologii Politycznej w Saint-Cloud we Francji, a których celem było odszukanie znaczenia wyrażenia poprzez przeanalizowanie wszystkich jego zastosowań. Metody tych badań przedstawione zostały jako przykład strukturalizacji pola semantycznego przydatny przy projektowaniu hipertekstowego systemu informacji.

Rozdział trzeci jest opisem pola semantycznego terminu *kultura* w definicjach kultury. W rozdziale omówiono zakres i kształtowanie się tego terminu w naukach humanistycznych oraz wybrane definicje kultury. Definicje analizowane były z punktu widzenia możliwości strukturalizacji pola semantycznego kultury i wybrane zostały pod kątem ich przydatności dla projektowanego

hipertekstowego systemu informacji. Pozwoliły one wydzielić podstawowy zbiór leksyki oraz określić relacje semantyczne zachodzące w tym zbiorze.

Rozdział czwarty *Pole tematyczne dziedziny „wiedza o kulturze”* to część pracy pokazująca przydatność – dla tworzenia struktury pola tematycznego hipertekstowego systemu informacji – uporządkowania wiedzy o kulturze, prezentowanej w metatekstach monografii dziejów kultury polskiej i europejskiej, *Encyklopedii kultury polskiej XX wieku*, w materiałach Kongresu Kultury Polskiej 2000 oraz programach nauczania na uniwersyteckich studiach kulturoznawczych. Analizowane były metateksty oraz pełne dokumenty prezentujące kulturę w różnych ujęciach teoretycznych i praktycznych. Kategoryzacja tematyczna to podstawowy sposób organizacji wielowymiarowego pola tematycznego systemu informacyjno-wyszukiwawczego, wyznaczanego przez sumę logiczną tematów dokumentów zawierających informacje, z których powstaje zbiór informacyjny i zbiór wyszukiwawczy systemu. Odpowiednio ustrukturalizowany zbiór informacyjny i zbiór wyszukiwawczy systemu opisywany jest przez język informacyjno-wyszukiwawczy. Czasami zbiór informacyjny jest jednocześnie zbiorem wyszukiwawczym systemu. Hipertekstowy system informacji charakteryzuje się tym, że na jego zbiór wyszukiwawczy składają się dokumenty pochodne (np. charakterystyki wyszukiwawcze dokumentów), ale również i dokumenty pierwotne (np. zbiór dokumentów pełnotekstowych, utrwalonych na różnych nośnikach, np. dokumenty wizualne, audiowizualne, graficzne) zawierające informacje opisujące bezpośrednio obiekty rzeczywistości pozadokumentacyjnej, „Siła wyszukiwawcza” hipertekstowego systemu informacji wynika przede wszystkim z możliwości nieliniarnej organizacji zbioru wyszukiwawczego i wykorzystania relacji intratekstualnych i intertekstualnych do tworzenia sieci relacji asocjacyjnych (charakterystycznych także dla wiedzy o kulturze).

W rozdziale piątym przedstawiono analizę pola semantycznego kultury prezentowanego w słownikach uniwersalnych języków informacyjno-wyszukiwawczych, takich jak: Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta (UKD), Klasyfikacja Biblioteki Kongresu (KBK), Klasyfikacja Dziesiąta Dewey’a (KDD), Klasyfikacja Biblioteczno-Bibliograficzna (KBB), Polska Klasyfikacja Tematyczna (PKT), język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej (JHP BN) i język haseł przedmiotowych KABA (Katalogi Automatyczne Bibliotek Akademickich). Analizą objęty został także system kategorii dostępnych w klasyfikacjach tematycznych w Internecie, w katalogach tematycznych serwisów Yahoo!, Galaxy, Onet i Wirtualna Polska (stan na miesiąc grudzień 2003).

Rozdział szósty uzupełnia analizę uniwersalnych języków informacyjno-wyszukiwawczych o kilka języków informacyjno-wyszukiwawczych budowanych specjalnie dla kultury lub określonej dziedziny kultury. Są to: *Międzynarodowy tezaurus rozwoju kultury*, *Międzynarodowy rubrykator kultury i sztuki*, *Tezaurus polityki kulturalnej*, *Polska klasyfikacja sfer kultury* oraz system informacji o kulturze CULTURLINK i polskie internetowe serwisy o kulturze Polski Portal Kultury i Portal Kultury Polskiej. Analiza jest prowadzona w kontekście pola dokumentacyjnego systemu informacyjno-wyszukiwawczego, analizowane są utworzone już systemy leksyki wraz z wyodrębnionymi klasami.

Rozdział siódmy pokazuje kolejny wymiar systemu informacyjno-wyszukiwawczego – pole informacyjne hipertekstowego systemu informacji rozumiane jako potencjalny zbiór informacji obejmowanych przez zakres projektowanego systemu informacyjno-wyszukiwawczego.

Przeprowadzone analizy należy traktować jako pierwszy etap większego zamierzenia badawczego. Z teorii i praktyki języków informacyjno-wyszukiwawczych wynika, że projektowanie języka nie jest procesem izolowanym, nie można więc pominąć instrumentu informacyjnego systemu (komputera z oprogramowaniem i sieci komputerowych), który determinuje tryb udostępniania informacji oraz możliwości jej generowania przez samego użytkownika systemu. System informacyjno-wyszukiwawczy tworzy więc określoną wielowymiarową rzeczywistość, determinującą tworzony dla niego język informacyjno-wyszukiwawczy, który funkcjonując w systemie determinuje strukturalizowanie jego zbioru wyszukiwawczego oraz pełnienie funkcji wyszukiwawczej.

*Zina Jarmoszuk
Narodowe Centrum Kultury*

AGNIESZKA BAJOR, MONOGRAFIA BIBLIOGRAFICZNA: ANALIZA MODELOWA. CZĘSTOCHOWA: „E MEDIA”, 2003

Wśród określeń form piśmienniczych bibliografii spotykamy pojęcie monografii bibliograficznej, które jest odmiennie rozumiane przez specjalistów z dwóch stosunkowo bliskich sobie dziedzin: bibliologii i historii literatury. Wartość tych opracowań polega na tym, że nie są to tylko zazwyczaj klasyczne spisy bibliograficzne, ale obszerne studia z wybranego zakresu historii książki i drukarstwa lub osobowe spisy bibliograficzne uzupełnione o obszerne adnotacje historyczno-literackie.

Dla bibliologa, zgodnie z klasyczną definicją Adama Łysakowskiego, jest to obszerne studium poświęcone jednostkowym książkom lub czasopismom natomiast środowisko badaczy z Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk wypracowało koncepcję monografii bibliograficznej jako bibliografii osobowej podmiotowo-przedmiotowej uzupełnionej o biografię twórcy. Definicję łączącą bibliologiczny i historycznoliteracki punkt widzenia zaproponowała Elżbieta Słodkowska. Monografia bibliograficzna znalazła swoje miejsce w polskich encyklopediach księgoznawczych i podręcznikach akademickich, ale nie występuje w Polskiej Normie PN-N-01225: 1989¹, w której zdefiniowano jedynie biobibliografię.

Poza Polską pojęcie to jest prawie nieznan². Piszę prawie, gdyż *Elsevier's dictionary of library science, information and documentation* odnotowuje termin „bibliographical monograph” (synonim „subject bibliography” oraz „special bibliography”)³. Można także odszukać dzieła, w których tytułach bądź w nazwie serii pojawia się określenie „bibliographical monograph”. W bazie katalogowej Library of Congress znajduje się przynajmniej 10 opisów bibliograficznych publikacji, gdzie pojawia się ten termin, głównie jako nazwa serii wydawanej na University of Texas w Austin. W jednym przypadku występuje on w tytule bibliografii z zakresu genetyki⁴. Z opisów bibliograficznych wynika, że są to nie tylko bibliografie, ale także niewielkie objętościowo studia z zakresu historii książki i literatury.

W anglojęzycznej terminologii bibliograficznej odnajdziemy określenie „analytical bibliography” („critical bibliography”)⁵, które w zasadzie odpowiada

¹ PN-N-01225: 1989. Bibliotekarstwo i bibliografia. Rodzaje i części składowe bibliografii. Terminologia, s. 2.

² Autorka odnalazła w piśmiennictwie radzieckim definicję monografii bibliograficznej, która jest zbliżona do polskiego znaczenia. A. Bajor. (2003). Monografia bibliograficzna: analiza modelowa. Częstochowa: „e media”, s. 40.

³ W. E. Clason. (1973). *Elsevier's Dictionary of Library Science, Information and Documentation in six languages English/American-French-Spanish-Italian-Dutch and German*. Amsterdam; London; New York: Elsevier Scientific Publishing Company, s. 46.

⁴ W serii „Bibliographical monographs series” ukazała się m.in. pozycja: F. R. Goff. (1971). *The permanence of Johann Gutenberg*. [Austin]; H. Matsuura (1933). *A bibliographical monograph on plant genetics (genic analysis) 1900-1929*. Sapporo. Opis bibliograficzny podaję za katalogiem Library of Congress.

⁵ W Polskiej Normie „bibliografia analityczna” jest definiowana jako „bibliografia abstrakto-wa”, w której opisom bibliograficznym towarzyszą streszczenia dokumentów – abstrakty. PN-N-01225: 1989, s. 1.

da zakresowi pojęcia monografia bibliograficzna. Prace określane tym terminem są bowiem studiami bibliologicznymi wykorzystującymi złożone metody badawcze w celu identyfikacji dawnych druków i poznania metod produkcji dawnej książki. Właściwie „analytical bibliography” oznacza tu rodzaj techniki badawczej, przy pomocy której bada się cechy wydawnicze i piśmiennicze dokumentów, a wyniki badań przedstawiane są w postaci spisu bibliograficznego – „descriptive bibliography” – zawierającego niezwykle szczegółowy opis bibliograficzny analizowanych druków⁶.

Bajor dokonuje rozróżnienia między monografiami bibliograficznymi a innymi opracowaniami bibliograficznymi. Tworzy również pewien model monografii bibliograficznej. Analizuje strukturę budowy bibliografii, rodzaj opisu bibliograficznego, zasady doboru materiału. Swoje rozważania opiera na analizie kilkuset (!) bibliografii.

Konstrukcję pracy autorka podporządkowała dwóm znaczeniom terminu „monografia bibliograficzna”. Pierwsza część poświęcona jest rozważaniom terminologicznym. Autorka analizuje różne definicje monografii, najpierw podane w ogólnych źródłach leksykograficznych polskich i obcojęzycznych, a później w pracach specjalistów informacji naukowej oraz w słownikach terminów literackich. Stara się wyjaśnić pojęcie monografii bibliograficznej i wskazać cechy formalne tego typu opracowań.

Druga część rozprawy poświęcona jest analizie monografii bibliograficznych z bibliologicznego punktu widzenia. Autorka wyróżniła cztery główne rodzaje monografii bibliograficznych: monografie bibliograficzne jednego wytworu sztuki drukarskiej, monografie bibliograficzne jednego rodzaju lub gatunku piśmienniczego, monografie bibliograficzne wielu druków połączonych osobą drukarza lub autora, monografie bibliograficzne jednego czasopisma. Autorka podkreśla, że monografie bibliograficzne to nie tylko klasyczne spisy bibliograficzne. Te klasyczne reprezentowane są przez monografię Samuela Bogumiła Lindego o statucie litewskim i najbardziej znane dzieło Ludwika Bernackiego o odnalezionym fragmencie *Raju dusznego* Biernata z Lublina. Rozdział wprowadzający do analizy monografii bibliograficznych zawiera charakterystykę kompozycji analizowanych bibliografii, zwraca uwagę na układ i rodzaj zastosowanych indeksów, podaje również charakterystykę opisu bibliograficznego stosowanego przez autorów bibliografii. Szkoda, że przykładów autorka nie zilustrowała reprodukcjami opisów, wtedy bowiem czytelnik otrzymałby prawdziwą poglądową lekcję na temat metody badawczej Kazimierza Piekarskiego, która dostarczyła nam uporządkowanej wiedzy na temat staropolskich druków Jana Kochanowskiego. A. Bajor nie pomija także.

W dalszej części rozprawy autorka charakteryzuje poszczególne monografie bibliograficzne. Na podstawie bogatej literatury przedmiotu wskazuje wydawnictwa, które należy zaliczyć do tej grupy bibliografii. Do cech wyróżniających monografie bibliograficzne zalicza stosowanie wielu złożonych metod badawczych: typograficznej, językowej, ortograficznej, historycznej, proweniencyjnej, które pozwalają opisać dokument, jeśli posłużymy się definicją A. Łysakowskiego, w całokształcie postaci, wyrazu i treści.

⁶ R. B. Stokes. (1969). Bibliography. In A. Kent; H. Lancour, Encyclopedia of Library and Information Science (2). New York; London: Marcel Dekker. s. 413-414; P. Gaskell. (1995). A new introduction to bibliography. Winchester: St Paul's Bibliographies; New Castle: Oak Knoll Press, s. 321-322.

Trzecia część pracy poświęcona jest monografiom bibliograficznym w ujęciu historycznoliterackim. Autorka precyzuje w nim terminologię. Są to bibliografie osobowe podmiotowo-przedmiotowe, które z uwagi na wprowadzenie do tych opracowań elementów biografistyki, nazywa monografiami biobibliograficznymi. Istotną cechą monografii biobibliograficznych jest układ bibliografii, który zazwyczaj ogranicza się do układu chronologicznego według chronologii wydawniczej lub piśmienniczej. Opis bibliograficzny jest tu wzbogacony o bardzo szerokie i szczegółowe adnotacje, niekiedy, jak pisze autorka, przekształcające się w obszerne studia historycznoliterackie. Jest to stosunkowo niewielka grupa opracowań reprezentowana m.in. przez bibliografie: Jadwigi Czachowskiej o Gabrieli Zapolskiej, Barbary Winklowej o Tadeuszu Boyu-Żeleńskim, Janusza Stradeckiego o Julianie Tuwimie, Feliksy Lichodziejewskiej o Władysławie Broniewskim. Autorka dokonuje typologii monografii biobibliograficznych, biorąc pod uwagę układ bibliografii, wyróżnia monografie w układzie według chronologii wydawniczej, chronologii piśmienniczej, monografie w postaci odrębnych spisów podmiotowych i przedmiotowych, ale tylko mimochodem wspomina o indeksach, pomija metodykę ich budowy, zasadność zastosowania takiego a nie innego spisu pomocniczego. W analizie budowy bibliografii, jej tzw. sprawności informacyjnej, fragment ten moim zdaniem, należało rozszerzyć.

Ostatnia część książki omawia prace, których autorka nie zalicza do monografii bibliograficznych, a które tak zostały zaklasyfikowane przez innych autorów. Autorka uważa bowiem, że brak którejkolwiek z wcześniej omówionych cech monografii bibliograficznych wyklucza publikacje z tego grona. I tutaj mogą się pojawić wątpliwości, czy pojęcie monograficzności nie jest ograniczone do zbyt wąskiej grupy opracowań (Bajor do monografii zalicza tylko 24 przebadane prace). Niektórzy autorzy (Elżbieta Słodkowska, a za nią Jerzy Starnawski) uważają, że pojęcie monografia bibliograficzna może się odnosić do każdej bibliografii, która jest opracowana dokładnie i precyzyjnie. Można dyskutować, dlaczego z tego kręgu wyklucza się np. bibliografie osobowe podmiotowe opracowane w sposób kompletny. W argumentacji można się odwołać do definicji „bibliografii kompletnej”, która według Polskiej Normy zmierza do zarejestrowania wszystkich dokumentów o cechach określonych przez jej zakres i/lub zasięg. „Monograficzność” określa prace kompletne w ramach przyjętych założeń, dlatego monografia bibliograficzna może dotyczyć nawet bardzo wąskiego zagadnienia, na przykład twórczości danej osoby, czy twórczości ograniczonej tylko do jednego gatunku literackiego, ale opracowanego precyzyjnie, dokładnie. Można się zgodzić z Bajor, że z tego kręgu wyklucza szereg publikacji, które niezbyt wszechstronnie naświetlają dane zagadnienie, ale generalnie nic nie stoi na przeszkodzie, żeby tego typu opracowania zaliczać do monografii bibliograficznych.

Autorka przyjęła, że pojęcie monografii bibliograficznej pojawia się w kontekście dwóch tylko dyscyplin: bibliologii i historii literatury. Skoro jednak sama wskazuje na monografie powstające w innych naukach, to może należało, spróbować poszukać w piśmiennictwie z innych dziedzin przykładów monografii bibliograficznych.

W zakończeniu autorka zastanawia się nad przyszłością monografii bibliograficznych, postuluje opracowanie monografii gatunków literackich i piśmienniczych, polskich pisarzy i poetów. W związku z tym nasuwa się refleksja innej natury. Wydaje się, że tradycyjne drukowane bibliografie powoli będą odcho-

dzić w przeszłość. Technologie informatyczne już sprawiły, że w bibliotekach i ośrodkach informacji coraz częściej wykorzystuje się elektroniczne bazy danych, które znacznie ułatwiają wyszukiwanie opisów bibliograficznych, pełnych tekstów dokumentów i aktualizację zasobu. W tych bazach praktycznie każdy element opisu może być indeksowany, można więc tworzyć sieć wieloaspektowych powiązań opisów bibliograficznych z pełnymi tekstami dokumentów za pomocą hipertekstu. Z takiego zbioru danych można budować precyzyjne zestawy bibliograficzne. Na razie te możliwości częściowo wykorzystują tworzone przez środowisko IBL PAN „Polska Bibliografia Literacka” oraz „Kartoteka Bibliografii Literackiej Zawartości Czasopism Polskich XIX i XX wieku”, które dzięki automatyzacji stworzyły już zupełnie nową jakość dla badań filologicznych. Jeśli dodamy do tego możliwość komputerowej analizy tekstów, to uświadomimy sobie, ile filologia może skorzystać na nowych technologiach.

Imponująca jest bibliografia pracy. Autorka zestawia monografie bibliograficzne, prace nie będące monografiami bibliograficznymi (łącznie 393 pozycje) oraz opracowania. I chyba tylko redaktorskiemu niedopatrzaniu trzeba przypisać, że wykazu prac nie będących monografiami bibliograficznymi nie podzielono zgodnie z pracownicę opracowaną w rozdziale 3 systematyką tych bibliografii.

Niewiele jest prac dotyczących problemów metodycznych opracowania bibliografii, z tym większym więc uznaniem należy podkreślić wydanie książki Agnieszki Bajor. Być może zaowocuje ona opublikowaniem szeregu innych prac z zakresu metodyki bibliograficznej, które będą służyć środowisku bibliografów.

*Adam Jachimczyk
Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa
Akademia Świętokrzyska w Kielcach*

„METADANE” – A CO DALEJ?

Książka Marka Nahotki *Metadane : sposób na uporządkowanie Internetu*¹ jest próbą zmierzenia się z problemem, czy, a jeśli tak, to jak, można zapanować nad niezliczoną ilością otaczających nas danych i informacji. Autor ograniczył obszar swoich analiz do informacji obecnej w Internecie, choć nie wyłącznie do dokumentów oryginalnie sieciowych. Spośród wielu metod i narzędzi, za pomocą których próbuje się uporządkować informacje w sieci i zapanować nad informacyjnym chaosem, autor wybrał metadane. Metadane rozumiane z jednej strony jako sposób na profesjonalne uporządkowanie Internetu, z drugiej zaś jako coraz doskonalsza i intensywniej wykorzystywana technologia.

Wyjściem do oceny przydatności metadanych są sformułowane pytania badawcze, w pewnym stopniu określające także zakres i strukturę pracy: „(1) czy metadane są narzędziem odpowiednim do tworzenia charakterystyk zasobów sieciowych, pozwalającym na ich właściwy dobór z punktu widzenia indywidualnych potrzeb użytkownika; (2) czy współczesne schematy metadanych, szczególnie oparte na Dublin Core, są przydatne w opracowaniu dokumentów elektronicznych i co ewentualnie może ograniczać tę przydatność; (3) w jaki sposób dostosować elementy metadanych do potrzeb lokalnych, bez utraty możliwości współdziałania różnych systemów, w zakresie użytkowania metadanych; (4) jakie są możliwości zastosowania tradycyjnych metod opracowania rzeczowego zasobów informacyjnych w schematach metadanych”².

Jak zwykle w przypadku stosunkowo nowej problematyki, słabo osadzonej i w świadomości odbiorców, i w systemie terminologicznym, autor rozpoczyna od przeglądu definicji terminu metadane, określenia funkcji metadanych, ich zastosowań i typologii (Rozdział 1. *Ogólna charakterystyka metadanych*). „Metadane to ustrukturyzowane, czytelne maszynowo dane, zawierające charakterystykę cyfrowych obiektów informacyjnych, służącą ich efektywnemu oraz trafnemu wyszukiwaniu, szczególnie w wielkich zasobach informacji w Internecie, zarządzaniu nimi i ich wartościowaniu. (...) Głównym zadaniem metadanych jest dostarczanie spójnej dokumentacji opisującej strukturę, proces powstawania i wykorzystania danych w systemie komputerowym. Dostępność takiej dokumentacji pozwala na zrozumienie systemu i efektywne jego wykorzystywanie”³. Autor przyznaje, że termin metadane nie jest nowy w języku biblioteczno-informacyjnym, choć dotychczas w bibliotekarstwie raczej mówiło się o metainformacji. Termin metadane ma podkreślać fakt, że przedmiotem analiz są różne „materializacje” informacji elektronicznej, chociaż, szczególnie w przypadku metadanych opisowych, idea ta nie jest niczym nowym. Metadane pełnią zatem tę samą rolę co metainformacje, ale w odniesieniu do innego środowiska, środowiska elektronicznego. Na wskazaną różnicę semantyczną można też spojrzeć inaczej i pewnie tą drogą będzie podą-

¹ Marek Nahotka: *Metadane : sposób na uporządkowanie Internetu*. – Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2004, 202 ss. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego : 1270. Prace z Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej pod red. Marii Kocójowej, Zeszyt 6 (8) 2004

² Op. cit. s. 7-8.

³ Op. cit. s. 15.

żać interpretacją niejednego, bardziej tradycyjnie zorientowanego, czytelnika. Informacje to wartości danych, które można opatrywać etykietami (metainformacjami) i dzięki temu uzyskiwać w miarę stabilne i jednoznaczne określenie struktury i treści informacji. Od odbiorcy oczekuje się wówczas, że będzie dysponował aplikacją (w brzegowym przypadku – kompetencją), która potrafiłaby zanalizować i zinterpretować etykiety. Dlatego zgodna z intencją autora dalsza interpretacja treści książki wymaga bardzo uważnego i wnikliwego zapoznania się z rozdziałem pierwszym, którego lektury nie wolno zaniechać.

„Wraz z pojawieniem się elektronicznych źródeł informacji nastąpiła zmiana zakresu niektórych używanych wcześniej w bibliotekarstwie pojęć. Nowego znaczenia nabrały, między innymi, terminy: multimedia i – właśnie – metadane. Obecnie określenia te zarezerwowano dla źródeł elektronicznych. W konsekwencji takiego zjawiska powstały istotne różnice pomiędzy metadanymi rozumianymi jako dane o zasobach biblioteki cyfrowej, a danymi o zbiorach biblioteki tradycyjnej”⁴. Sformułowanie to jest zapewne (niezbyt fortunnym) skrótem, mającym zwrócić uwagę czytelników na konsekwencje opisywania różnych (cyfrowych i niecyfrowych) obiektów, nie wprowadzając dodatkowego rozdzwiewku między i tak poważnionych zwolenników starego i nowego ładu biblioteczno-informacyjnego. Zwłaszcza, że dalej (s. 17) autor pisze, iż jedną z funkcji metadanych jest dostarczanie opisu bibliograficznego i charakterystyki treściowej dokumentu elektronicznego. Wbrew pozorom Marek Nahotko stara się nie dzielić, a łączyć, pokazując podobieństwa (w USA rekordy MARC-owskie powszechnie nazywa się metadanymi) i różnice opracowania dokumentów tradycyjnych i elektronicznych oraz wykorzystywanych w obu przypadkach narzędzi. Świat biblioteczno-informacyjny ani nie zaczyna się, ani nie kończy na MARC-u. Nawet jeżeli nie chcemy niczego innego używać, to chociaż powinniśmy znać to, co odrzucamy, żeby nie narazić się na zarzuty ignorancji i zaniechania.

Tło dla właściwych rozważań na temat metadanych oprócz ustaleń definicyjnych tworzy charakterystyka cech informacyjnych zasobów sieciowych – środowiska Internetu – w którym metadane odgrywają rolę podstawową oraz różnic między nimi a tradycyjnymi zbiorami dokumentów utwalonych na nośnikach fizycznych (Rozdział 2. *Specyfika zasobów Internetowych*). Na charakterystykę tę składa się m. in. opis biblioteki cyfrowej i jej pożądaných cech, problematyka archiwizacji danych, zapewnienie współdziałania systemów, kontrola autentyczności danych oraz Semantyczny Web wraz z modnym obecnie ontologiami.

Po omówieniu istotnych z punktu widzenia metadanych zagadnień wiążących się z Internetem, autor przechodzi do problematyki identyfikacji dokumentów cyfrowych w środowisku sieciowym (Rozdział 3. *Identyfikacja zasobów sieciowych*). Ma ona dużo wspólnego z metadanymi, gdyż podstawą wszelkich działań jest jednoznaczne rozróżnianie i lokalizowanie obiektów będących przedmiotem zainteresowania. O ile adres (w recenzowanej książce: lokalizator) obiektu może być zmienny ze względu na możliwe zmiany lokalizacji, to identyfikator powinien i musi pozostawać taki sam. Jednoznaczne i niezmiennie identyfikatory obiektów cyfrowych są zasadniczą częścią technologii informacyjnej. Identyfikacja wydaje się być nie w pełni rozumianym i docenianym elementem komunikacji użytkowników z siecią i pomiędzy sobą. Aby właściwie funkcjonować, wszystkie systemy identyfikatorów muszą być

⁴ Op. cit. s. 11.

zaopatrzone w metadane. Autor przedstawia najważniejsze inicjatywy w zakresie tworzenia identyfikatorów i schematów przydzielania nazw. Są to m. in: URI (ang. *Universal Resource Identifier*), Handle System i DOI (ang. *Digital Object Identifier*), GILS (ang. *Global Information Locator Service*).

Rozdział 4. *Modele danych dla metadanych* jest prezentacją struktury metadanych oraz próbą określenia wymagań funkcjonalnych. „Obecny stan prac nad metadanymi zmusza do prowadzenia działań, mających na celu integrację i umożliwienie scalania danych przygotowanych w różnych schematach i zapewnienie współdziałania pomiędzy istniejącymi standardami. W tym zakresie przedmiotem badań są: modele metadanych pozwalające na wykorzystanie rozwiązań na poziomie ogólnym do zastosowań szczegółowych; narzędzia umożliwiające integrację i współdziałanie zestawów metadanych pochodzących z różnych źródeł i reprezentowanych za pomocą różnych standardów; narzędzia zarządzające metadanymi, oferujące podstawowe usługi realizujące takie funkcje, jak: dostęp, transfer, wyszukiwania lub analiza, a które służą rozwojowi określonych aplikacji”⁵. Autor wybrał trzy modele danych dla opisu relacji bibliograficznych, charakteryzując także odniesienia tych modeli do prac związanych z budową struktur metadanych. Są to: FRBR (ang. *Functional Requirements for Bibliographic Records*), zintegrowany model dla metadanych opisowych i praw autorskich Rusta oraz schemat ABC. W tym miejscu chciałabym zauważyć, że wraz z zagłębianiem się w lekturze pracy coraz bardziej odczuwa się brak wyraźnego określenia pojęć model, schemat, rejestr, standard, format (metadanych), co czytelników dopiero poznających tę problematykę może frustrować i mylić. Czytelnik nie będący specjalistą oczekuje od każdego autora reżimu terminologicznego oraz języka na tyle prostego, na ile to jest możliwe, przy referowaniu często skomplikowanych problemów. Dzięki temu nie musi tracić czasu i energii na „przebijanie się” przez warstwę językową wywodu, tracąc przy tym czasami z pola widzenia meritum sprawy.

Rozdział czwarty jest teoretycznym wprowadzeniem do prezentacji wybranych schematów metadanych będących przedmiotem rozdziału piątego *Schematy metadanych (poziom semantyczny)*. „Począwszy od połowy lat dziewięćdziesiątych, powstaje wiele, czasem sprzecznych, standardów i projektów służących opisowi zasobów elektronicznych. Część z nich tworzona jest przez społeczności związane z bibliotekami i środowiskami naukowymi. (...) Wraz z gwałtownym wzrostem ilości i różnorodności zasobów sieciowych, pojawiła się także potrzeba posiadania architektury służącej uzupełnianiu tych zasobów o równie różnicowane metadane”⁶. Odpowiedzią na to zapotrzebowanie są m. in. przedstawione przez autora: typologie schematów metadanych, stan normalizacji w zakresie metadanych, rejestry metadanych oraz schematy metadanych, ze szczególnym uwzględnieniem Dublin Core Metadata Element Set. O sile Dublin Core w porównaniu z innymi schematami świadczy m. in. fakt wykorzystywania go przez największe centrale bibliograficzne świata, tj. Bibliotekę Kongresu i OCLC.

Współczesne dokumenty sieciowe stają się coraz bardziej wirtualne. „Oznacza to, że nie istnieją one fizycznie; są tworzone na żądanie użytkownika przez oprogramowanie komputerowe, które do ich wytworzenia używa elementów obecnych w sieci, w zależności od aktualnych potrzeb i kontekstów

⁵ Op. Cit. s. 83.

⁶ Op. cit., s. 107.

np. kulturowych, językowych itp. Do opisu tych sytuacji niezbędne są specjalnego rodzaju narzędzia, również zaliczane do metadanych. Konieczne stało się też odejście od dotychczasowych paradygmatów, odpowiednich dla opracowania zbiorów bibliotek tradycyjnych. Dla bibliotek cyfrowych opracowano nowe modele tworzenia rekordów bibliograficznych, uwzględniające specyfikę sieci rozległych. Autorzy tych modeli czynią starania, aby za ich pomocą opisać funkcje obu typów bibliotek⁷.

Podjęte rozważania autor rozwija w rozdziale szóstym (*Nowe i tradycyjne schematy metadanych*), analizując związek pomiędzy schematami metadanych „ery przedinternetowej” (MARC, AACR, ISBD) a tym, co jest obecnie dostępne. Nie wdając się w szczegółowy opis formatów z rodziny MARC, gdyż na ten temat istnieje bogate piśmiennictwo, także w języku polskim, autor skupia uwagę na pracach mających na celu upodobnienie formatu MARC21 do nowych standardów metadanych, poszukując ponadto odpowiedzi na pytania, „czy i w jakim zakresie metadane zastąpią takie formaty, jak MARC (przynajmniej jeśli chodzi o opracowanie dokumentów elektronicznych”, jaka jest przydatność „starych formatów opisu dokumentów internetowych”, a także jakie są „możliwości wymiany danych pomiędzy różnymi formatami”⁸.

Rozdział siódmy *Poziom syntaktyczny metadanych* zaczyna się od krótkiego omówienia architektury Web, zgodnie z tym jak ją widział na początku lat dziewięćdziesiątych Tim Berners-Lee, tj. formatu danych HTML, protokołu transferu HTTP i sposobu adresowania URL. Następnie prezentuje ramy syntaktyczne tworzenia metadanych znane pod akronimem RDF (ang. *Resource Description Framework*). Rozdział kończy charakterystyka profili aplikacyjnych pozwalających na łączenie różnych schematów metadanych.

„Do tworzenia opisów i wyszukiwania informacji za pomocą metadanych niezbędne jest przygotowanie odpowiedniego oprogramowania. Problemy związane z tworzeniem i zastosowaniem tych narzędzi zasygnalizowano w rozdziale 8. [*Oprogramowanie narzędziowe dla metadanych*]. Przedstawiono w nim wyspecjalizowane oprogramowanie o bardzo zróżnicowanej funkcjonalności – od prostych edytorów ułatwiających zapisywanie elementów Dublin Core do profesjonalnych, wielofunkcyjnych systemów komputerowych. Poruszono tu także zagadnienia związane z bardzo szybko rozwijającym się narzędziem, służącym uporządkowaniu zasobów Internetu – portalami i bramkami dziedzinowymi, jako że tutaj, jak i w intranetach, metadane są stosowane powszechnie”⁹.

Warto przytoczyć za autorem recenzowanej pracy stwierdzenie obalające tu i ówdzie krążące fałszywe informacje o związku metadanych, zwłaszcza FRBR, z podejściem do opracowania treściowego. „Twórcy schematów metadanych nie zaproponowali nowych metod opracowania rzeczowego zasobów sieciowych. Nie ma powszechnie używanego, specyficznego dla zasobów elektronicznych narzędzia służącego ich opracowaniu rzeczowemu. W indeksowaniu treści zasobów internetowych stosowane są te same języki informacyjno-wyszukiwawcze, które znane są z bibliotek tradycyjnych. Często proponowane są rozwiązania dotyczące modyfikacji struktury tych języków (np. propozycje przebudowy LCSH w kierunku klasyfikacji fasetowej), prowadzone są także prace nad udostępnieniem elektronicznych wersji najczęściej stoso-

⁷ Op. cit., s. 188.

⁸ Op. cit., s. 9.

⁹ Op. cit., s. 9.

wanych klasyfikacji (KDD, UKD i in.) Jednocześnie rozwijane są prace nad nowymi sposobami opracowania rzeczowego, np. przez zastosowanie ontologii czy automatycznego indeksowania. W strukturze schematów metadanych o zasięgu światowym przewidziane są elementy służące implementacji dowolnie wybranego narzędzia opracowania rzeczowego”¹⁰.

Konkluzją pracy jest następujące stwierdzenie: „Przedstawione studia nad metadanymi, jako narzędziem opracowania sieciowych zasobów dokumentów elektronicznych, tak w aspekcie uwarunkowań zewnętrznych, jak i struktury wewnętrznej, upewniają o wadze i celowości dalszych badań nad tym zagadnieniem i pozwalają wierzyć, że funkcje praktyczne omawianego problemu podbudowane teorią przyniosą oczekiwane efekty”¹¹.

Książka podaje obszerną, bo liczącą blisko 200 pozycji, bibliografię tematu. Samo zestawienie takiej bibliografii jest trudnym zadaniem, jeśli dobór zamieszczonych w niej pozycji ma być nieprzypadkowy i intersubiektywnie sprawdzalny. To, że Internet pełen jest literatury na ten czy podobne tematy, wcale nie ułatwia zadania. Tym trudniej odszukać rozsądną liczbę tych i tylko tych dokumentów, które byłyby najlepsze, najtrafniejsze. Ciekawe, czy pomogła tu autorowi jego wiedza o metadanym?

Książka nie jest łatwa w odbiorze głównie ze względu na trudny język opisu. Chcąc być sprawiedliwym wobec autora, nie można nie wziąć pod uwagę tego, że zmagał się z dość nową materią nie tylko na płaszczyźnie intelektualnej, ale także i terminologicznej. Niedostatek polskojęzycznych publikacji na ten i podobne tematy oraz brak utrwalonej terminologii sprawiły, że autor raz lepiej, raz gorzej sam tworzył potrzebne nazewnictwo lub przejmował je od innych autorów. Nie udało mu się uwolnić od silnego wpływu języka angielskiego, czego wyrazem mogą być na przykład następujące kalki językowe (skądinąd powszechnie używane przez informatyków): metadane „trzeciej strony”, przestrzeń nazw, kapsułowane obiekty czy osadzanie czynników aktywnych. Bycie pionierem, także terminologicznym, wymaga odwagi. O wiele łatwiej i bezpieczniej jest czekać. Marek Nahotko zaproponował nam pewne rozwiązania terminologiczne. Teraz na jego propozycje powinno zareagować środowisko albo akceptując, albo proponując inne, lepsze terminy. Brak reakcji oznaczać będzie akceptację i oby nie stało się tak, jak na przykład z *rekordem*. We właściwym czasie termin ten nie został zastąpiony innym, „lepszym”, co dziś jest dla niektórych przedstawicieli dyscypliny i zawodu powodem do biadania nad jego brzydotą i bezsensownością. Zmian terminologicznych nie dokonuje się jednak na żądanie.

Recenzowana publikacja podejmuje jeden z ważniejszych tematów związanych z kształtowaniem Globalnej Infrastruktury Informacyjnej. „O metadanym w Polsce mówi się jako o zadaniu czekającym na podjęcie i realizację w przyszłości”¹². „Niewiele jest także praktycznych implementacji tej technologii”¹³. Książka Marka Nahotki powinna koniecznie dotrzeć do jak największej liczby pracowników zawodów informacyjnych. Także i bezwzględnie do bibliotekarzy, którzy niejednokrotnie padają ofiarą nieuczciwych „sprzedawców marzeń”. Trzeba wiedzieć, żeby móc ocenić to, co się nam proponuje czy narzuca. Obawiam się jednak, że odbiór książki (jest to skrócona wersja roz-

¹⁰ Op. cit., s. 189.

¹¹ Op. cit., s. 190.

¹² Op. cit., s. 187.

¹³ Op. cit., s. 187.

prawy doktorskiej) zostanie drastycznie ograniczony przez jej formę językową. A może autor zechciałby przygotować spopularyzowaną, bardziej bibliotecznie zorientowaną, wersję swojej pracy, coś w rodzaju „ABC metadanych”? Bylibyśmy wdzięczni.

*Jadwiga Woźniak-Kasperek
Instytut Informacji Naukowej
i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytetu Warszawskiego*

III. KRONIKA

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO W ROKU AKADEMICKIM 2003/2004

Sprawy organizacyjne i personalne

1. Stan zatrudnienia na dzień 1.10.2004 r. wyniósł 51 osób. W tym:
 - profesorowie tytułarni zwyczajni – 6;
 - profesorowie tytułarni nadzwyczajni – 1 + 1 zatrudniony na 1/2 etatu;
 - profesorowie uniwersyteccy – 7;
 - adiunkci (z habilitacją) – 1;
 - adiunkci – 15;
 - wykładowcy – 4;
 - asystenci – 3;
 - pracownicy biblioteki – 3 + 1 zatrudniona na 1/2 etatu;
 - pracownicy administracyjni i techniczni oraz obsługi – 9.Samodzielni pracownicy naukowci stanowią 31% zatrudnionych w Instytucie, adiunkci – 29%, asystenci 6% a pracownicy naukowo-techniczni – 34%.
2. Dyrektor Instytutu – *prof. dr hab. Marcin Drzewiecki*
 - Z-ca ds. ogólnych – *p.o. dr Marianna Banacka*
 - Z-ca ds. dydaktycznych – *dr Małgorzata Kisilowska*
 - Kierownik Studium Zaocznego – *dr Anna Kamler*
 - Kierownicy Zakładów:
 - Zakład Bibliotekoznawstwa – *prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert*
 - Zakład Systemów Informacyjnych – *prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata*
 - Zakład Teorii i Metodyki Bibliografii – *prof. dr hab. Paulina Buchwald-Pelcowa*
 - Zakład Wiedzy o Dawnej Książce – *prof. dr hab. Edward Potkowski*

Współpraca Instytutu z zagranicą

Instytut, podobnie jak w latach minionych, uczestniczył w pracach organizacyjnych i naukowych takich znaczących organizacji jak EUCLID, Library

Association (Wielka Brytania) i American Library Association (USA), Biblioteka Polska w Londynie. W ramach wcześniej zawartych umów międzyuczelnianych i międzyinstytutowych, kontynuowano dotychczasowe kontakty z placówkami zagranicznymi. IINSB współpracuje ze szkołami wyższymi i z pokrewnymi instytutami w USA, Holandii, Niemczech, Wielkiej Brytanii, Czechach, Izraelu i na Litwie. Istnieją również stałe naukowe kontakty z instytutami i bibliotekami Austrii, Francji, Włoch, Węgier i Słowacji.

Współpraca zagraniczna oprócz badań naukowych obejmowała także dydaktykę, skupioną wokół organizacji praktyk, kursów i wykładów prowadzonych przez zagranicznych wykładowców na seminariach i szkołach letnich, umożliwiających kontakt naszych studentów ze studentami z uczelni partnerskich.

Indywidualne zagraniczne staże naukowe i badawcze pracowników IINSB

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Uniwersytet Wiedeński VI 2004

prof. dr hab. Edward Potkowski

Universität Wien, Institut für Österreichische Geschichtsforschung (Austria)

– VI 2004

Universität Tübingen (Niemcy) – VII 2004

dr hab., prof. UW Józef Wojakowski

Londyn – wyjazd studyjny do Biblioteki Polskiej, 29 IV – 6 V 2004.

Udział w konferencjach międzynarodowych

mgr Robert Brzóška

Międzynarodowa Szkoła Letnia w Kiten (Bułgaria), 12 – 22 VII 2004

dr Wiesław Gliński

Konferencja nt.: *Profesjonalna informacja w Internecie: projektowanie i realizacja serwisów, dostęp, jakość, etyka, własność intelektualna*. X Międzynarodowa Konferencja Naukowa (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 31 V – 1 VI 2004 r. <http://bilon.miks.uj.edu.pl/konfer/pl/index.html>). Referat nt.: *WWW-ISIS – Łatwy sposób publikowania baz danych w Internecie dla bibliotekarzy i pracowników informacji*.

1st Mobile Young Leaders Network (MYLNORK) Workshop, 12-13 March 2004, Zakopane, Poland (prace przy organizacji konferencji).

dr hab., prof. UW Marta Grabowska

Konferencja nt.: *Idea Europy*. Zamek Królewski w Warszawie, 2 V 2004.

Konferencja pod patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Pana Aleksandra Kwaśniewskiego zorganizowana we współpracy z Przedstawicielstwem Komisji Europejskiej w Polsce [Organizatorzy:] Biuro Informacji Rady Europy, Fundacja IUS ET LEX.

Zaproszenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego na uroczystości z okazji wstąpienia Polski do Unii Europejskiej w dniu 30 IV 2004 r. w Warszawie.

dr Dariusz Grygowski

Konferencja nt.: *Nowe media w bibliotece*. Zielona Góra, 14 – 16 IV 2004.
Referat nt.: *Bibliotekarze wobec nowych technik przekazywania informacji*.

dr Jerzy Kaliszuk

Deutsch-Polnischer Gesprächskreis zur Quellenedition. Niemiecko-polska grupa dyskusyjna do spraw edycji źródeł. Berlin, 7 – 8 XI 2003. Wygłoszony referat wspólnie z prof. E. Potkowskim nt.: *Die Digitalisierung von Kolophonen aus mittelalterlichen Handschriften in Polen*.

Konferencja nt.: *Zbožné putování v evropské kultuře. Nadregionální komunikace a středoevropská identita v zrcadle náboženské mobility (Pilgrimage in European Culture)*, Příbram – Czechy, 26 – 29 V 2004. Referat nt.: *Medieval Guidebooks to the Holy Land in Polish collections (14th-XVth cent.)*.

dr Małgorzata Kisilowska

Konferencja nt.: *Informedica 2004. 3rd Virtual Congress of Medical Informatics. Information and communication technologies in healthcare development*. 1 – 30 III 2004. Referat nt. *National e-health portal – information prerequisites*. <http://www.informedica.org>

Konferencja nt.: *EuroMISE, Satellite Workshop on Research and Technology Development Potential in Central and Eastern Europe for Building Information Society in Healthcare*. Praha 12 – 15 IV 2004. Referat nt.: *Knowledge management prerequisites for building an information society in healthcare*.

dr Dariusz Kuźmina

Seminarium nt.: *Kardynał Stanisław Hozjusz (1504-1579)*. Olsztyn. Referat nt.: *Hozjusz w twórczości Jakuba Wujka SJ*.

dr Katarzyna Materska

Konferencja nt.: *Biblioteki publiczne w nowej Europie*. VI konferencja *Biblioteki publiczne i strategie ich rozwoju po rozszerzeniu Unii Europejskiej*. Warszawa, 20 – 21 XI 2003.

Konferencja nt.: *Estimation of Information Potential as a Base for Integration of Information Resources. Application for EU Grant*. 13th International Seminar Scientific and Technical Information in Central and Eastern Europe. Zakopane 15-18 September, 2004. Referat nt.: *Information and knowledge as organizational resources*.

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

VIII международная научная конференция *Словообразование и номинативная деривация в славянских языках*. Гродно 15-16 апреля 2003. Referat nt.: *Проблемы взаимодействия родного и преподаваемого языка в близкородственных языках*. [przewodniczenie obradom]

The 6th International Conference *Society and Culture*. Liepaja 15-16 May 2003. Referat nt.: *Обучение филологов в Польше*. [przewodniczenie obradom]

Konferencja nt.: *Chrześcijańskie dziedzictwo duchowe narodów słowiańskich. Literatura. Kultura. Język*. Białystok 18 – 21 V 2003. Referat nt.: *Katolicka terminologia religijna w języku rosyjskim i prawosławna terminologia w języku polskim*. [przewodniczenie obradom]

XIV международный симпозиум по психолингвистике и теории коммуникации Института языкознания Российской академии наук *Языковое сознание: устоявшееся и спорно*. Москва 27-29 мая 2003. Referat nt.: *О соотношении национального и международного компонентов в образовании*. [przewodniczenie obradom]

XI Międzynarodowa Konferencja Naukowa z cyklu „*Droga ku wzajemności*”. Białystok 18 – 20 VII 2003. Referat nt.: *Wielokulturowość – szansa czy zagrożenie dla małych społeczności?*

Konferencja nt.: *Język, kultura, nauczanie i wychowanie*. Rzeszów 23 – 24 IX 2003. Referat nt.: *Słownictwo katolickie w języku rosyjskim*.

Республиканская научно-практическая конференция *раеведение в учебно-воспитательном процессе школ и вузов*. Брест 16-17 октября 2003. Referat nt.: *Polityka nazewnicza państwa, a poprawność językowa nazw własnych*. [przewodniczenie obradom]

XIV Międzynarodowa Konferencja nt.: *Dziedzictwo przeszłości związków kulturowych*. Białystok 15 XII 2003. Referat nt.: *Nazwy produktów a nazwy firmowe*. [współorganizacja konferencji]

Konferencja nt.: *Theory and Practice in Teacher Training II*. Riga 5-6 April 2004. Referat nt.: *Jazyk poeticzeskich simwolow w obuczeniu kultury reczi*. Organizator: Riga Teacher Training and Educational Management Academy.

Konferencja nt.: *Learning languages: problems and perspectives*. Liepaja 22 aprilis 2004. Referat nt.: *Język symboli poetyckich w nauczaniu kultury języka*. Organizator: Liepaja Academy of Pedagogy.

Konferencja nt.: *Nation and Language: Modern Aspects of Socio-Linguistic Development*. Panevezys 23-24 April 2004. Referat nt.: *Ucziot nacionalnogo samosoznanija i aspekty izuczenija razgovornoj reczi studentov zaocznikov v Belostoke*. Organizator: Panevezys Institute Centre of Languages.

Konferencja nt.: *Practical and Theoretical Aspects of Language Learning / Teaching*. Šiauliai 28 May 2004. Referat nt.: *Aktivnye processy ruskoj ekonomiceskoj terminologii*. organizator: Šiauliai University.

Konferencja nt.: *Terminology and Culture*. Białystok 29-30 June 2004. Referat nt.: *Terminologizacja a szybkość zmian w językach naturalnych*. Organizator: Katedra Filologii Angielskiej Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku.

Konferencja nt.: *„Globalizacja – zagrożenie czy szansa dla rozwoju języka i kultury mniejszości narodowych”*. Białystok 16 – 17 IX 2004. Referat nt.: *Czy należy się bać cudzych słówek?* Organizatorzy: Uniwersytet w Białymstoku oraz Instytut Polski w Mińsku.

II Międzynarodowa Konferencja nt.: *Edukacja dla przyszłości*. Elk 24 – 25 IX 2004. Referat nt.: *Wyrazy zapożyczone a słownictwo rodzime*. Organizator: Wydział Nauk Humanistycznych WSFiZ w Białymstoku Filia w Elku.

mgr Mikołaj Ochmański

Międzynarodowa Szkoła Letnia w Kiten (Bułgaria), 12 – 22 VII 2004.

prof. dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Konferencja nt.: *Arteterapia*. Uniwersytet Śląski, 20 IX 2003. Referat nt.: *Poetyka podwójnego adresata w utworach dla dzieci*.

Konferencja nt.: *Anioły w kulturze i w literaturze*. Uniwersytet Wrocławski, Karpacz, 21/22 XI 2003. Referat nt.: *Pieczątka z aniołem czyli przemiany motywu literackiego na przestrzeni XX stulecia*.

Wykład nt.: *Antologie poetyckie dla dzieci*. Biblioteka Regionalna, Karwina, 12 – 13 XI 2003.

prof. dr hab. Edward Potkowski

Konferencja nt.: *Przemysłidzi i Piastowie – twórcy i gospodarze średnio-wiecznych monarchii*. Uniwersytet Poznański, V 2004. Referat nt.: *Kultura w kręgu dynastii Piastów*.

Konferencja nt.: *History of Written Culture in the Carpatho-Danubian Region*. Tepla (Czechy) VI 2004. Referat nt.: *Gotische Buchschrift in Polen*.

Konferencja nt.: *Piśmiennictwo Czech i Polski*. PAN i Uniwersytet Śląski, X 2004. Referat nt.: *Revelationes św. Brygidy w kręgu czesko-polskim a ruch reformy późnego średniowiecza*.

Konferencja nt.: *Religion und Magie in Ostmittel-europa*. Uniwersytet Pas-sau (Niemcy), XI 2004. Referat nt.: *Vorstellungen zu den heiligen und dämoni-schen Wirkungen der Schrift*.

dr Jacek Puchalski

Konferencja nt.: *Informacja o Unii Europejskiej na poziomie regionalnym i lokalnym*, Jarocin, 2 – 5 II 2004. Referat nt. programu: *Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych*. (udział i współorganizacja)

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

VI Konferencja nt.: *Biblioteki publiczne w nowej Europie*. Warszawa, Biblio-teka Narodowa, 20 – 21 XI 2003.

Konferencja nt.: *Profesjonalna informacja w Internecie: projektowanie i realizacja serwisów, dostęp, jakość, etyka, własność intelektualna*. Kraków, Uniwersytet Jagielloński 31 V – 1 VI 2004. Referat nt.: *Internet i nowoczesna technologia komputerowa a etyka pracownika informacji*.

dr Marek Tobera

Konferencja nt.: *Samotność i związki nieformalne. Społeczno-kulturowe aspekty seksualności. Wiek XIX i XX*. Uniwersytet Warszawski, Instytut Histo-ryczny. Referat nt.: *'Sen męża o dwóch żonach'*. *Kobiecość w prasie satyrycz-no-humorystycznej Królestwa Polskiego w latach 1905–1914*.

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak

X Międzynarodowa Środowiskowa Konferencja Naukowa nt.: *Profesjonal-na informacja w Internecie: projektowanie i realizacja serwisów, dostęp, jakość, etyka, własność intelektualna*. Kraków, 31 V – 1 VI 2004.

dr Michał Zając

Międzynarodowa Szkoła Letnia w Kiten (Bułgaria), 12 – 22 VII 2004.
Realizacja programu Socrates /Erasmus w IINISB UW.

Przynależność do naukowych organizacji zagranicznych oraz udział w międzynarodowych programach badawczych i przedsięwzięciach

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Członek Library Association (Londyn).

Członek School Library Association (Michigan, USA).

prof. dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Członek International Research Society for Children's Literature.
Wiceprezes Polskiej Sekcji International Board on Books Young People –
od 1999.

prof. dr hab. Edward Potkowski

Członek reprezentant Polski w Comité International de Paléographie Latine.
Współpracownik Latin Paleography Network-Central and Central-East
Europe.
Współpracownik Institut für Geschichtliche Landeskunde, Universität
Tübingen (Niemcy).

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Członek International Society for Knowledge Organization.

dr hab., prof. UW Józef Wojakowski

Członek Association des Amis des Nouvelles du Livre Ancien w Paryżu.

dr Michał Zając

Członek Polskiej Sekcji International Board on Books Young People.

dr hab., prof. UW Barbara Elżbieta Zybort

IFLA (sekcje: *Libraries Serving Disadvantaged Persons*).

Działalność naukowa Instytutu na rzecz środowisk krajowych

Kadra Instytutu uczestniczy w licznych pracach badawczych, konferencjach i innych inicjatywach podejmowanych przez krajowe środowiska naukowe. W minionym roku akademickim pracownicy IINSB wzięli udział w wielu konferencjach, na których wystąpili z referatami, prowadzili kilkadziesiąt indywidualnych programów badawczych i uczestniczyli w badaniach zespołowych, brali udział w pracach kilkudziesięciu różnych organizacji naukowych, instytutów i uczelni oraz komitetów redakcyjnych i rad wydawniczych.

Udział w konferencjach krajowych

dr Marianna Banacka

Udział w seminarium dla pracowników bibliotek, zorganizowanym przez „INFO XXI”, Fundację Wspierania Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW, 3 VI 2004.

Konferencja z okazji jubileuszu 80-lecia Sekcji bibliotekarskiej Zarządu Głównego Związku Nauczycielstwa Polskiego, 21 V 2004. Referat nt.: *Estetyka książki w dobie przekazu multimedialnego*.

prof. dr hab. Jan Dziegielewski

Konferencja nt.: *Dziedzictwo kulturowe Mazowsza*. Warszawa-Pułtusk, 4 – 5 X 2003. Referat nt.: *Czy szlachta mazowiecka zasługuje na czarną legendę?*

Konferencja nt.: *O. Augustyn Kordecki i jego epoka*. Jasna Góra, 6 XI 2003. Referat nt.: *Kult maryjny w instytucjonalnych próbach wzmocnienia Rzeczypospolitej za Władysława IV i Jana Kazimierza*.

Konferencja nt.: *Rodowód polityczny Polaków*. Kraków, 3 XII 2003. Referat nt.: *Pojagiellońskie sejmy elekcyjne – czy słusznie potępiona instytucja?*

Konferencja nt.: *Biblioteka Świętej Jadwigi Królowej*. Warszawa 29 I 2004.
Referat nt.: *Problematyka historyczna w planach wydawniczych BJK*.

Konferencja nt.: *Rzeczypospolita Obojga Narodów (1569-1795). Postęp i regres*. 17 Powszechny Zjazd Historyków Polskich. Kraków, 15 – 18 IX 2004.
Referat nt.: *Liberum veto – skutek przedkładania litery prawa nad dobro RP*.

Odczyt nt.: *Rola szlachty mazowieckiej w życiu publicznym RP II poł. XVI – I poł. XVII w.* Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego w Ciechanowie, 24 II 2004.

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Konferencja w Bibliotece Narodowej – V 2004. Referat nt.: *Kultura biblioteczna i informacyjna ludzi młodych w epoce multimediów*.

dr hab., prof. UW Marta Grabowska

Konferencja nt.: *Strategia i zarządzanie bezpieczeństwem systemów informatycznych u progu akcesji Polski do Unii Europejskiej*. Warszawa, 6 XI 2003. [Konferencja zorganizowana przez firmę Symantec – Oddział w Polsce. Warszawa, Hotel Westin]. Referat nt.: *Sposoby pozyskiwania informacji prawnej Unii Europejskiej nt. bezpieczeństwa systemów informacyjnych*.

Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej. Seminarium – Centralna Biblioteka Wojskowa, Warszawa, 28 XI 2003. Referat nt.: *Polityka informacyjna Rządu RP w zakresie integracji europejskiej*.

Konferencja nt.: *Profesjonalna informacja w Internecie. Projektowanie i realizacja serwisów, dostęp, jakość, etyka, własność intelektualna*. [Konferencja zorganizowana przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków, 31 V – 1 VI 2004. Referat nt.: *ENISA – European Network and Information Security Agency*.

Debata „*Silna Polska w silnej Europie*” pt.: „*Polityka zagraniczna i bezpieczeństwo Unii Europejskiej*”. Warszawa, Pałac Prezydencki, 17 III 2004.

Debata „*Silna Polska w silnej Europie*” pt.: „*Traktat Konstytucyjny – zbliżając się do kompromisu*”. Warszawa, Pałac Prezydencki, 21 IV 2004.

dr Dariusz Grygowski

VI ogólnopolskie warsztaty nt.: *Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna w bazach bibliograficznych i katalogowych*. Biblioteka Narodowa, 19 V 2004. Referat nt.: *Indeksowanie symboli złożonych: sukcesy i porażki*.

dr Jerzy Kaliszuk

Konferencja nt.: *Sacrum. Obraz i funkcja w społeczeństwie średniowiecznym*. Warszawa, 13 – 15 V 2004. Referat nt.: *Książka sakralna w Polsce w późnym średniowieczu*.

Odczyt wygłoszony w Towarzystwie Naukowym Warszawskim nt.: *Legenda i kult Trzech Królów w średniowiecznej Polsce*, I 2004.

dr Małgorzata Kisilowska

Konferencja nt.: *Użytkownik czy klient*. Biblioteka Główna Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, 4 – 6 XII 2003. Referat nt.: *Potrzeby i kompetencja językowa klientów bibliotek* (współautorka M. Przystek-Samokowa).

Konferencja Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich nt.: *Standardy biblioteczne – wzorce i doświadczenia Unii Europejskiej*. Warszawa, Biblioteka Narodowa, 11 XII 2003. Referat nt.: *Standardy ilościowe IFLA dla bibliotek publicznych i szkolnych* (współautorka E. B. Zybert).

Konferencja nt.: *Informacja o Unii Europejskiej na poziomie regionalnym i lokalnym. Stan aktualny, możliwości, perspektywy*. Jarocin, II 2004. Referat nt.: *Indywidualizacja oferty informacji europejskiej w środowiskach lokalnych*. (współautorka H. Drozd).

Symposium nt.: *Zjednoczona Europa – wspólne kulturalne dziedzictwo regionów*. Suwałki, 29 V 2004. Wykład nt.: *Procesy informacyjne w kulturze zjednoczonej Europy*.

dr Katarzyna Materska

Konferencja nt.: *Biblioteki publiczne w Unii Europejskiej*. Przelazy, 21 – 22 X 2003. (org.: Zarząd Okręgu SBP, WiMBP im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze) Referat nt.: *Działalność bibliotek w zakresie informacji europejskiej*.

Konferencja nt.: *Informacja o Unii Europejskiej na poziomie regionalnym i lokalnym. Stan aktualny, możliwości, perspektywy*. Jarocin 2 – 5 II 2004. Referat nt.: *Informacja europejska jako fragment przestrzeni informacyjnej w bibliotece*.

Pierwszy Kongres Polskiego Stowarzyszenia Zarządzania Wiedzą. Ciechocinek 10 – 11 II 2004. Referat nt.: *Kodyfikacja wiedzy w organizacji*.

Konferencja nt.: *Biblioteki wojskowe w usługowej działalności Wojsk Łądowych*. Toruń 26 – 27 V 2004. Referat nt.: *Rola bibliotek w rozwiązywaniu informacyjnych problemów współczesności*.

Wykład nt.: *Problemy informacji europejskiej w bibliotece*. Centralna Biblioteka Wojskowa. Warszawa 25 II 2004.

Wykład nt.: *Biblioteka w szkole jako centrum informacji*. Pierwszy Kongres Edukacyjny: Polska Szkoła w Unii Europejskiej. Warszawa 10 III 2004.

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

Konferencja Katedry Języków Specjalistycznych Uniwersytetu Warszawskiego pt.: *Leksykografia terminologiczna – teoria i praktyka*. Warszawa 14 XI 2003. Referat nt.: *Z problematyki nazewnictwa świąt katolickich w języku rosyjskim*.

„Konwersatorium Środowisk Akademickich Diecezji Ełckiej”, Ełk 24 IV 2004. Referat nt.: *Uwarunkowania historyczno-społeczne komunikacji językowej*. Organizator: Ełckie Wyższe Seminarium Duchowne oraz Wszechnica Mazurska w Olecku.

Konferencja nt.: *Jakość kształcenia i konsolidacja w strategii rozwoju uczelni niepaństwowych*. Białystok 23 – 24 VI 2004. Organizator: Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku.

II Podlaski Festiwal Nauki i Sztuki, Białystok 25 – 26 IX 2004. Referat nt.: *Językoznawstwo jako wdzięczny obiekt studiów*. Organizator: Urząd Wojewódzki w Białymstoku.

prof. dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Konferencja ogólnopolska nt.: *Dziecko i książka*. Biblioteka Narodowa 27 – 28 X 2003. (prowadzenie obrad)

Konferencja nt.: *Wiktor Woroszyński*. 4 XI 2003. Stowarzyszenie Pisarzy Polskich przy współpracy Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy i woj. mazowieckiego. Referat nt.: *Poetyckie zabawy z Wiktorem Woroszyńskim*. (organizacja sesji)

Wykład nt.: *Czasopisma o literaturze dziecięcej, historia i geneza*. Miejska Biblioteka Publiczna w Pile, 12 – 13 X 2003.

Wykład nt.: *Humor w literaturze dziecięcej*. Miejska Biblioteka Publiczna w Białymstoku, 10 XII 2003.

Wykład nt.: *Trzy dekady na szczęśliwej wyspie czyli moje doświadczenia z literaturą dziecięcą*. Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, 12 I 2004.

Wykład nt.: *Poezja dla dzieci jako zabawa i terapia*. Miejska Biblioteka Publiczna w Nowym Sączu, 29 III 2004.

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Symposium ekspertów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa UKA nt.: *Wpływ i perspektywy akredytacji na sytuację jednostek kształcących z informacji naukowej i bibliotekoznawstwa*. Kraków, 24 XI 2003.

Sesja z okazji 10-lecia Centralnej Kartoteki Hasel Wzorcowych i pierwszej rocznicy powstania Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego NUKAT, Warszawa, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, 15 XII 2003.

VI Ogólnopolskie Warsztaty Komisji Opracowania Rzeczowego SBP nt.: *Język haseł przedmiotowych BN. Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta*. Warszawa, Biblioteka Narodowa, 17 – 19 V 2004. Referat nt.: *Wykorzystanie UKD w zautomatyzowanych katalogach bibliotecznych: potrzeby, korzyści, wymagania*.

Wykład nt.: *Działalność naukowa bibliotek akademickich*. Senacka Komisja Biblioteczna UW, posiedzenie 28 I 2004.

dr Jacek Soszyński

Konferencja nt.: *Konstytucje*. Zamek Królewski, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, 22 I 2004.

Spotkania mediewistyczne VII, Instytut Badań Literackich PAN, 29 III 2004. Referat nt.: *Kronika uniwersalna w kodeksie wilanowskim*.

Spotkania mediewistyczne VIII, Instytut Badań Literackich PAN, 31 IV 2004.

Konferencja nt.: *Hominem quaerere. Człowiek w źródle historycznym*. Jugowice, Instytut Historii Uniwersytetu Wrocławskiego, 26 – 29 maj 2004 r. Referat nt.: *Człowiek i nauka w kronikach martyniańskich*.

Spotkania mediewistyczne IX, Instytut Badań Literackich PAN, 28.10.2004.

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak

Ogólnopolska konferencja nt.: *Użytkownik – języki informacyjno-wyszukiwawcze*. Warszawa, 14 – 16 X 2003. Referat nt.: *Katalog przedmiotowy – istota, wartość, aktualność*. (współorganizacja)

Warsztaty nt.: *Opracowanie przedmiotowe – osiągnięcia naukowe i praktyka*. Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Informatyczna, Warszawa, 31 III – 1 IV 2004. Referat nt.: *Tendencje w teorii i praktyce języków informacyjno-wyszukiwawczych. [Materiały z warsztatów] Opracowanie przedmiotowe – osiągnięcia naukowe i praktyka*. Warsztaty: 31 III – 1 IV 2004. Warszawa: Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Informatyczna, 2004, s.5-24.

VI ogólnopolskie warsztaty nt.: *Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej – nowe słownictwo, najnowsze ustalenia metodyczne, stosowanie w katalogach bibliotek. Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta w bazach bibliograficznych i katalogowych*. Warszawa 17 – 19 V 2004. (współorganizacja)

Odczyt nt.: *Unia bez wiz, biblioteki bez barier*. Wygłoszony na kursie doskonalenia zawodowego dla nauczycieli i nauczycieli-bibliotekarzy w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Płocku.

dr hab., prof. UW E. Barbara Zybert

V Forum SBP. Referat nt.: *Szczęśliwy klient -> szczęśliwy pracownik ... czyli o satysfakcji bibliotekarzy*. Nałęczów, 18 – 20 IX 2003.

Konferencja nt.: *Biblioteki publiczne w Unii Europejskiej*. Przelazy k/Zielonej Góry, 21 – 22 X 2003. Referat nt.: *Kultura organizacyjna w bibliotekach Unii Europejskiej*.

Konferencja Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich nt.: *Standardy biblioteczne – wzorce i doświadczenia Unii Europejskiej*. Warszawa, Biblioteka Narodowa, 11 XII 2003. Referat nt.: *Standardy ilościowe IFLA dla bibliotek publicznych i szkolnych* (współaut. M. Kisilowska).

Referat nt.: *Satysfakcja pracownika jako efekt kultury organizacyjnej*. Centralna Biblioteka Wojskowa w Warszawie, 25 II 2004.

Konferencja nt.: *Biblioteki a kultura jakości*. Warmińsko-Mazurska Biblioteka Pedagogiczna, Elbląg, 29 IV 2004.

Uczestnictwo w pracach krajowych organizacji i instytucji

dr Marianna Banacka

Kierownik Podyplomowego Studium Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa w Wyższej Szkole Humanistycznej w Pułtusku.

Współpraca z Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Skierniewicach w ramach zajęć dla nauczycieli bibliotekarzy.

mgr Robert Brzoška

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy

prof. dr hab. Paulina Buchwald-Pelcowa

Członek Rady Naukowej Biblioteki Narodowej

Członek Rady Naukowej Biblioteki Kórnickiej PAN

Członek Rady Naukowej Biblioteki PAN w Warszawie

Członek Rady Naukowej Muzeum w Nieborowie

Członek zwyczajny Towarzystwa Naukowego Warszawskiego

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego

Członek Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Członek ZAIKS-u

Członek Komisji badania renesansu i reformacji PAN

Członek korespondent Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie

Współredaktor półrocznika „Barok”, Warszawa: Wyd. Neriton (wydają Wydziały: Polonistyki i Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego)

prof. dr hab. Jan Dziegielewski

Prodziekan Wydziału Historycznego Wyższej Szkoły Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztorą w Pułtusku

Członek redakcji „Biuletynu Historii Pogranicza”

Członek redakcji „Biblioteki Świętej Jadwigi Królowej”

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Bibliotekarz”

Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Zagadnienia Informatyki Naukowej”

Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”

Dyrektor Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie

dr Wiesław Gliński

Członek Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej

mgr Jan Gosiewski

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy

Wykłady z prawa oświatowego i bibliotecznego w:

– Podyplomowym Studium Bibliotek Oświatowych Akademii Podlaskiej w Siedlcach

– Bibliotece Pedagogicznej w Łomży na kursie kwalifikacyjnym dla nauczycieli bibliotekarzy

– Podyplomowym Studium Bibliotekoznawstwa przy Wyższej Szkole Humanistycznej w Pułtusku

dr Dorota Grabowska

Sekretarz „Poradnika Bibliotekarza”

Członek Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza”

dr hab., prof. UW Marta Grabowska

Członek Rady Wydziału Historycznego UW

Członek Rady Naukowej Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW

Członek Rady Naukowej Centrum Europejskiego Uniwersytetu Warszawskiego

Decyzją Senatu UW z dnia 16 XII 2004 r. członek grupy profesorów UW – założycieli międzywydziałowych dwustopniowych studiów o kierunku europeistyka w Centrum Europejskim UW

Koordynator Ośrodka Informacji i Dokumentacji Wspólnot Europejskich Centrum Europejskiego UW (do 30 IV 2004)

Członek Zespołu Redakcyjnego „Przeglądu Bibliotecznego”

Członek Zespołu Redakcyjnego „Journal of Information Science” (Wielka Brytania)

Członek Zespołu Redakcyjnego „Studia Europejskie” (Centrum Europejskie UW)

dr Dariusz Grygowski

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Płocku – kursy kwalifikacyjne dla bibliotekarzy

dr Anna Kamler

Kierownik Studiów Zaocznych w IINSB UW

dr Małgorzata Kisilowska

Miejska Biblioteka Publiczna im. M. Konopnickiej w Suwałkach – konsultant

Urząd Miejski w Suwałkach – konsultant ds. rozwoju kultury

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy

dr Dariusz Kuźmina

Współpraca z Fundacją „INFO XXI”

dr Katarzyna Materska

Polskie Stowarzyszenie Zarządzania Wiedzą – członek- założyciel
Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie i Płocku – dydaktyka

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

Członek Komitetu Redakcyjnego *Kalbų mokymo / mokymosi teorijos ir praktikos aktualijos*, VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, Šiaulai 2004 s.1-178.

mgr Mikołaj Ochmański

Członek Zarządu Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego

prof. dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Sekretarz Zarządu Głównego Stowarzyszenia Pisarzy Polskich – od 2002

Członek Rady Naukowej Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy

Członek Rady Naukowej serii „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” wydawnictwa

SBP

prof. dr hab. Edward Potkowski

Członek zarządu Kasy im. M. Mianowskiego – Fundacji Wspierania Nauki Polskiej

Członek Rady Programowej Czasopism Biblioteki Narodowej

Przewodniczący Rady Naukowo-Programowej Archiwum Głównego Akt

Dawnych w Warszawie

Przewodniczący Rady Naukowej IINSB UW

Członek Warszawskiego Towarzystwa Naukowego

Członek Polskiego Towarzystwa Historycznego

Członek Krajowego Komitetu programu „Pamięć świata” przy UNESCO

dr Maria Przystek-Samokowa

Członek Towarzystwa Naukowego Warszawskiego

Współpraca z Instytutem Sławistyki Polskiej Akademii Nauk

dr Jacek Puchalski

Realizacja programu pt.: *Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych* przy współpracy z Urzędem Komitetu Integracji Europejskiej oraz Centrum Edukacji Bibliotekarskiej Informacyjnej i Dokumentacyjnej.

Recenzja programu badawczego dla Ministerstwa Nauki i Informatyzacji.

Recenzja publikacji dla Ministerstwa Kultury.

dr Andrzej Skrzypczak

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego

Członek Towarzystwa Bibliofilów Polskich w Warszawie

Członek Towarzystwa Przyjaciół Książki

Członek Stowarzyszenia Księgarzy Polskich

Członek Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Redaktor „Wiadomości Księgarskich” nr 1-2 (34-35) I-III 2003, biuletynu

Zarządu Głównego Stowarzyszenia Księgarzy Polskich

Członek Rady Naukowej Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy

Konsultant naukowy Biblioteki Polskiej i Muzeum Polskiego w Rapperswilu (Szwajcaria)

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Członek Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej
Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego
Członek Rady Naukowej Fundacji INFO XXI
Przewodnicząca Rady Centrum Edukacji Bibliotecznej, Informacyjnej i Edukacyjnej
Przewodnicząca Rady Redakcyjnej „Przeglądu Bibliotecznego”
Członek Rady Programowej kwartalnika „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej”
Członek Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Nauka – Praktyka – Dydaktyka” Wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
Członek Rady Programowej Wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
Przewodnicząca Grupy Roboczej ds. Kodeksu etyki zawodowej w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich
Członek Rady Programowej Czasopism Biblioteki Narodowej
Ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu
Ekspert ds. projektów bibliotecznych w Polsce w Fundacji Bertelsmann Stiftung
Ekspert Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej oraz członek zespołów oceniających
Współpraca z Komisją Opracowania Rzeczowego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i Klubem UKD
Konsultant w Polskim Centrum Informacji i Dokumentacji Terminologicznej przy Ośrodku Przetwarzania Informacji

dr Jacek Soszyński

Członek Rady Naukowo-Programowej Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie
Członek Polskiego Towarzystwa Historycznego
Współpracownik Zakładu Rękopisów Biblioteki Narodowej – rękopisy średniowieczne w zasobach BN

dr Marek Tobera

Sekretarz naukowy Podyplomowych Studiów Polityki Wydawniczej i Księgarstwa – (obrony przewidziane w okresie październik 2004 – czerwiec 2005)
Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku – dydaktyka na studiach podyplomowych
Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy
Prace redakcyjne i noty recenzyjne w czasopiśmie fachowym „Notes Wydawniczy”

dr hab., prof. UW Józef Wojakowski

Kierownik Podyplomowych Studiów Polityki Wydawniczej i Księgarstwa
Członek Wydziałowej Komisji Oceniającej (młodą kadre)
Wiceprzewodniczący Rady Naukowej Biblioteki PAN w Warszawie
Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku – dydaktyka
Członek Polskiego Towarzystwa Historycznego
Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego
Członek Towarzystwa Rapperswilskiego

Elektor Uniwersytetu Warszawskiego w kadencji 2003-2005
Członek Rady Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego
Członek Rady Naukowej Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego
Przewodniczący Instytucyjnej Komisji Rekrutacyjnej na zaoczne studia licencjackie i magisterskie

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak

Wiceprzewodnicząca Komisji Opracowania Rzeczowego Zbiorów (siódmy rok)

Członek rad redakcyjnych czasopisma Zagadnienia Informacji Naukowej i wydawanej przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich serii FOKA (FORMaty. KARToteki)

Członek Rady Naukowej Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy – Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego

dr Michał Zając

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego
Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy

dr hab., prof. UW Barbara Elżbieta Zybert

Członek Zespołu Redakcyjnego „Przeglądu Bibliotecznego”
Członek Zespołu Redakcyjnego „Zagadnienia Informacji Naukowej”
Członek Zespołu Redakcyjnego serii „Propozycje i Materiały”
Przewodnicząca Komitetu Redakcyjnego „Poradnika Bibliotekarza”
Ekspert Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej oraz członek zespołów oceniających

Ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu (udział w kilkudziesięciu postępowaniach kwalifikacyjnych)

Przewodnicząca Zespołu ds. Przewodów Doktorskich z zakresu Bibliologii.
Kierownik Zakładu Bibliotekoznawstwa IINSB UW
Kierownik Podyplomowych Studiów Bibliotekoznawstwa
Przewodnicząca jury w konkursie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, udział w konkursie na najlepszą pracę magisterską

Członek Rady Naukowej Centralnej Biblioteki Wojskowej w Warszawie
Udział w kształceniu bibliotekarzy bibliotek pedagogicznych i szkolnych (PBW, CEBID; ODN; CODN)

Indywidualne tematy badawcze. Uczestnictwo w badaniach zespołowych

dr Marianna Banacka

Pamiętniki czasów saskich jako wyraz świadomości epoki. (indywidualnie)

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Kierownik tematu: *Działalność biblioteczno-informacyjna polskiego systemu oświaty.*

dr Jerzy Kaliszuk

Grupowo: *Polska pisaćca w średniowieczu. Kopiści i kolofony rękopisów średniowiecznych w zbiorach polskich.*

Indywidualnie: *Komunikacja społeczna w średniowieczu.*

dr Małgorzata Kisilowska

Indywidualnie: *informacja medyczna.*

dr Katarzyna Materska

Zarządzanie środowiskiem wiedzy.

prof. dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Z problemów inicjacji literackiej dziecka. Współczesna literatura dziecięca.
(indywidualnie)

Program badawczy nt.: *Gospodarka polska na przestrzeni XX stulecia.*
Szkoła Główna Handlowa, Kolegium Analiz Ekonomicznych.

Program badawczy nt.: *Sztuka w edukacji i terapii.* Uniwersytet Śląski,
Wydział Pedagogiki.

Program badawczy nt.: *Anioły w kulturze i literaturze.* Uniwersytet Wrocławski.

prof. dr hab. Edward Potkowski

Indywidualnie: *Klasztory średniowieczne jako ośrodki kultury literackiej. Rola pisma i książki w kulturze średniowiecznej.*

Zespołowo: *Polska terminologia paleograficzna* – przygotowanie Słownika międzynarodowej terminologii paleograficznej w ramach grupy badawczej Latin Paleography Network (Austria, Czechy, Niemcy, Polska, Słowacja, Węgry).

dr Maria Przastek-Samokowa

Grupowy z Instytutem Sławistyki PAN oraz Towarzystwem Naukowym Warszawskim: *Bibliografia Językoznawstwa Sławistycznego.*

Indywidualnie: *Praca z użytkownikiem jako proces komunikacji.*

dr Jacek Soszyński

Encyklopedia historyczna w kodeksie wilanowskim. Repertorium najstarszych rękopisów w zbiorach polskich.

dr Jacek Puchalski

Indywidualnie: *Źródłoznawstwo bibliologiczne.*

Zespołowo: *Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych.*

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Indywidualnie: *Systemy semiotyczne i modele organizacji wiedzy w systemach wyszukiwania informacji; Struktury klasyfikacyjne i kategoryzacyjne organizacji wiedzy, piśmiennictwa i zasobów informacyjnych oraz Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta.*

dr hab., prof. UW Józef Wojakowski

Badania nad kolekcjami historycznymi – temat seminarium – z udziałem doktorantów, zainteresowanych pracowników IINSB UW i środowiska naukowego bibliotekarzy.

Model konserwacji zbiorów i jej wpływ na zakres informacji naukowej. Grant promotorski (nr rej. 1 HO1G 053 19), doktorant mgr Włodzimierz Daszewski.

Zespół Nauk Humanistycznych Ministerstwa Nauki i Informatyki przyznał ocenę znakomitą za merytoryczne efekty pracy.

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak

Teoria i praktyka języków informacyjno-wyszukiwawczych, w tym m. in. dobór JIW do oczekiwań użytkowników i wymagań systemu informacyjno-wyszukiwawczego, projektowanie JIW, kategoryzacja w JIW i innych systemach rzeczowego dostępu do informacji.

Teoria i praktyka katalogów przedmiotowych, w tym zautomatyzowanych.

Teoria i praktyka opracowania rzeczowego. Potrzeby użytkowników informacji.

Prezentacja informacji w publicznie dostępnych bazach danych online.

dr hab., prof. UW Barbara Elżbieta Zybert

Biblioteki dla mniejszości etnicznych i narodowych; Problemy kultury organizacyjnej w bibliotekach.

Wykaz publikacji

1. Banacka M. [red.]: *Nauka o książce, bibliotece i informacji we współczesnym świecie*. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, s.169.
2. Banacka M.: *Biskup Marcin Zaluski – Kobyłczanin z przeznaczenia i wyboru*. Kobyłka, Warszawa: Towarzystwo Przyjaciół Miasta Kobyłka, Wydaw. Sióstr Loretanek 2004 95 s.
3. Banacka M. [red., oprac. tekstu, wstęp]: Jan Stanisław Bystróż: *Człowiek i książka*. Wyd. 3. Warszawa: Wydaw. SBP, 2003 103 s.
4. Banacka M.: *Spis treści „Poradnika Bibliotekarza” za rok 2002*. „Poradnik Bibliotekarza” 2003 nr 1.
5. Bieńkowska B.: *Historia drukarstwa bez konturów*. „Poradnik Bibliotekarza” 2003 nr 9 s.19-20.
6. Banacka M.: *Przedmowa*. W: A. Łysakowski, *Katalog Przedmiotowy. Cz. I Teoria*. Wyd. 2. Warszawa: Wydaw. SBP 2002, s.15. Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 58.
7. Bieńkowska B.: *Przedmowa*. W: *Kustosze zbiorów specjalnych*. Warszawa: Wydaw. SBP 2004, s.5-6. Seria „Bibliotekarze polscy we wspomnieniach współczesnych (8)”.
8. Brzóska R.[oprac.]: *Sprawozdanie z działalności Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego w roku akademickim 2002/2003*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2003 nr 2(82) s.152-179.
9. Brzóska R.[oprac.]: *Sprawozdanie z działalności Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego w roku akademickim 2003/2004*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2004 nr 2(84). (w druku)
10. Brzóska R.: *Elektroniczny system informacji o Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego*. W: *Społeczeństwo informacyjne i jego technologie. Miscellanea informatologica Varsoviensia*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2004 s. 203-214. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 70.

11. Buchwald-Pelc P.: *O starych drukach u progu nowego tysiąclecia kilka refleksji*. W: *Nauka o książce, bibliotece i informacji we współczesnym świecie*. Pod red. M. Banackiej. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, s. 64-73.
12. Buchwald-Pelc P.: *Drukowi winniśmy oświecenie naszego wieku... Rola książki w drodze ku Oświeceni*. Warszawa: Wydaw. IINSB UW, 2003.
13. Buchwald-Pelc P. [współaut. J. Pelc]: *Rola jezuitów w kształtowaniu się związków emblematyki polskiej z emblematyką niderlandzką*. „Barok” XX/20/ 2003 s. 9-32.
14. Buchwald-Pelc P. [współaut. J. Pelc]: *Kontynuacje i nowatorstwo w kulturze pierwszej Rzeczypospolitej. Myśli na początek nowego tysiąclecia*. Część druga. „Barok” XX/20/ 2003 s.156-176.
15. Buchwald-Pelc P. [współaut. J. Pelc]: *Jedna czy dwie wersje „Emblematów, Zbigniewa Morsztyna?* W: *Od liryki do retoryki. W kręgu słowa, literatury i kultury...* Gdańsk: 2004, s. 87-99.
16. Buchwald-Pelc P.: *Historia literatury i historia książki. Studia nad książką i literaturą od średniowiecza po XVIII wiek*. Kraków: „Universitas”, 687 s. [w druku]
17. Dobrowolski Z.: *On the future of the internet*. W: *Spółeczeństwo informacyjne i jego technologie. Miscellanea informatologica Varsoviensia*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2004 s. 67-78. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 70.
18. Dobrzelewski S.: *Niemiecki system szkolny*. W oprac. M. Drzewieckiego, M. Majewskiej, J. Puchalskiego, M. Zająca. Warszawa: CEBID, IINSB UW 2004. T. 2. *Informacja o Unii Europejskiej na poziomie regionalnym i lokalnym. Stan aktualny, możliwości i perspektywy*. Pod red. M. Majewskiej, J. Puchalskiego. Warszawa: CEBID, IINSB UW 2004, s. 82-95.
19. Dobrzelewski S.: *Brytyjski system szkolny i informacja edukacyjna*. W: *Spółeczeństwo informacyjne i jego technologie*. Pr. zbiorowa pod red. B. Sosińska-Kalata, K. Materska i W. Gliński. Warszawa: Wydaw. SBP 2004 s. 189-201. Seria: Nauka-Dydaktyka-Praktyka nr 70: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*.
20. Dobrzelewski S.: *Zastosowanie komputera w punkcie informacji europejskiej*. W: *Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych*. Warszawa: Wydaw. Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej, 2003 s. 105-114.
21. Dobrzelewski S.: *Narzędzia informatyczne do prowadzenia informacji europejskiej*. Warszawa: 2003.
22. Drzewiecki M.: *Kreowanie kultury bibliotecznej i informacyjnej ludzi młodych w epoce multimediów*. W: *W kręgu książki, biblioteki i informacji naukowej*. Pod red. Krystyny Heska-Kwaśniewicz oraz Diany Pietruch-Reizes. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego 2004 s. 45-50.
23. Drzewiecki M.: *Przedmowa*. W: *Nauka o książce, bibliotece i informacji we współczesnym świecie*. Pod red. M. Banackiej. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, s. 9.
24. Drzewiecki M.: *Edukacja biblioteczno-informacyjna w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW*. W: *Nauka o książce, bibliotece i informacji we współczesnym świecie*. Pod red. M. Banackiej. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, s. 40-47.
25. Drzewiecki M., Puchalski J., Majewska M. [red.]: *Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych*. Warszawa: Wydaw. CEBID, 2003.

26. Drzewiecki M., Majewska M., Puchalski J., Zając M. [oprac.]: *Program Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych*. T.1-3. Warszawa: CEIBID, IINSB UW 2004.
27. Drzewiecki M. [współaut. Puchalski J.]: *Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych*. W: *Nauka o książce, bibliotece i informacji we współczesnym świecie*. Pod red. M. Banackiej. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, s.155-169.
28. Dzięgielewski J.: *Kryzys staropolskiego parlamentaryzmu a regulacje proceduralne*. W: *Studia Historyczno-Prawne. Prace dedykowane Profesorowi Janowi Serecyce*. Opole 2004 s.73-78.
29. Dzięgielewski J.: *Magnaci a senat w RP końca XVI – pierwszej połowy XVII w.* W: *Władza i prestiż. Magnateria Rzeczypospolitej w XVI – XVIII wieku*. Pod red. J. Urwatowicza. Białystok 2003 s.157-165.
30. Dzięgielewski J.: *Mazowieccy elektorzy królów polskich w latach 1573-1674*. W: *Między Zachodem a Wschodem. Studia ku czci Profesora Jacka Staszewskiego*. Toruń 2003 s.165-171.
31. Dzięgielewski J.: *Najznamiętsi na Mazowszu za Jagiellonów i Wazów*. W: *Studia z historii społecznej ofiarowane Profesorowi Andrzejowi Wyczańskiemu*. Białystok 2004 s. 157-165.
32. Dzięgielewski J.: *Pojagiellońskie sejmy elekcyjne – czy słusznie potępiona instytucja*. W: *Rodowód polityczny Polaków*. Pod red. T. Gąsowskiego, A. Waśko. Kraków 2004 s. 37-45.
33. Fiałkowski K. R.: *Współkształtowanie świadomości przez książkę w cywilizacji obrazu*. W: *Nauka o książce, bibliotece i informacji we współczesnym świecie*. Pod red. M. Banackiej. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, s. 31-39.
34. Fiałkowski K. R.: *Conceptor – a step towards modelling of consciousness?* W: *Spoleczeństwo informacyjne i jego technologie. Miscellanea informatologica Varsoviensia*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2004 s. 39-66. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 70.
35. Garlicki A.: *Karuzela : rzecz o Okrągłym Stole*. Warszawa: Czytelnik, 2003, s. 374.
36. Garlicki A.: *Rycerze Okrągłego Stołu*. Warszawa: Czytelnik, 2004, s. 249.
37. Garlicki A.: *Historia 1815-1939: Polska i świat: podręcznik dla liceów ogólnokształcących i liceów profilowanych*. Wyd. 3 zm. (dodr. 2003). Warszawa: „Scholar”, 2003.
38. Gliński W., Rybiński H.: *Tworzenie i udostępnianie baz danych w sieci WWW*. Warszawa: Wydaw. SBP 2004 234 s. Seria: Nauka-Dydaktyka-Praktyka nr 68.
39. Gliński W.: *Establishment of the MOSTnet Knowledge Management System*. W: *Mobile Technology for Democracy & Sustainable Growth*. Ed. M. Muraszkiewicz. Warszawa: Wydaw. Most Press, 2003, s. 17-24.
40. Gliński W.: *3G Microthesaurus for Mobile Operator*. W: *Mobile Technology for Democracy & Sustainable Growth*. Ed. M. Muraszkiewicz. Warszawa: Wydaw. Most Press, 2003, s. 35-47.
41. Gliński W.: *Building and Using Mictthesaurus for Mobile Operators for Accessing the Information on the Internet*. W: *Technology for Mobile Society*. Warszawa: Wydaw. Most Press, 2003, s. 386-393.
42. Gliński W.: *Ontologies for Mobile Operators*. W: *Technology for Mobile Society*. Warszawa: Wydaw. Most Press, 2003, s. 394-404.

43. Gliński W.: *Searching the Internet for Mobile Operators Benchmark Categories*. W: *Technology for Mobile Society*. Warszawa: Wydaw. Most Press, 2003, s. 405-421.
44. Gliński W.: *Zagadnienie zdalnego kształcenia w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego*. W: *EDUKACJA NA ODLEGŁOŚĆ. Nowe technologie w informacji naukowej i bibliotekoznawstwie*. Kraków: Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2003 s. 133-142.
45. Gliński W.: *WWW-ISIS rozwiązania dla bibliotekarzy*. W: *Spółeczeństwo informacyjne i jego technologie. Miscellanea informatologica Varsoviensia*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2004 s.141-162. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 70.
46. Grabowska D.: *Katalogowanie alfabetyczne zbiorów bibliotecznych. Zarys problematyki*. Warszawa: Wydaw. CEBID, 2003.
47. Grabowska D.[red.]: *Edukacja czytelnicza – wybór* Warszawa: Wydaw. SBP, 2003.
48. Grabowska D.: *IFLA-2003-Berlin*. „Poradnik Bibliotekarza” 2003 nr 11 s. 19-20.
49. Grygrowski D.: *Bibliotekarze wobec nowych technik przekazywania informacji*. W: *Nowe media w bibliotece. Materiały z polsko-niemieckiej konferencji bibliotekarzy*. Zielona Góra, 14-16 kwietnia 2004. Zielona Góra: Pro Libris 2004 s.15-26.
50. Grabowska M.: *DIALOG. Nowe oblicze amerykańskiego serwisu informacyjnego online*. W: *W kręgu książki, biblioteki i informacji naukowej. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Żmigrodzkiemu*. Pod red. K. Heskiej-Kwaśniewicz. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego 2004 s. 69-78.
51. Grabowska M.: *Bibliografia u progu XXI wieku*. W: *Piąta Ogólnokrajowa Narada Bibliografów*. Warszawa 11-13 czerwca 2003. Referaty i dyskusje. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2004 s. 50-70 (Biblioteka Narodowa. Prace Instytutu Bibliograficznego nr 42)
52. Grabowska M.: *ENISA – European Network and Information Security Agency*. [Materiały pokonferencyjne]. [Dokument elektroniczny na CD-ROM]. [Konferencja:] *Profesjonalna informacja w Internecie. Projektowanie i realizacja serwisów, dostęp, jakość, etyka, własność intelektualna*. Kraków 31 maja – 1 czerwca 2004 r. [Konferencja zorganizowana przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Nowy Campus UJ]
53. Grabowska M.: *Sposoby pozyskiwania informacji prawnej Unii Europejskiej nt. bezpieczeństwa systemów informatycznych*. [Materiały pokonferencyjne]. [Dokument elektroniczny na CD-ROM]. [Konferencja:] *Strategia i zarządzanie bezpieczeństwem systemów informatycznych u progu akcesji Polski do Unii Europejskiej*. Warszawa, 6 listopada 2003 r. [Konferencja zorganizowana przez firmę Symantec – Oddział w Polsce, Warszawa, Hotel Westin].
54. Grabowska M.: *Bibliografia u progu XXI wieku [online]*. „Biuletyn EBIB” 2003 nr 10(50) (listopad). [<http://ebib.oss.wroc.pl/2003/50>]
55. Grabowska M.: *Wprowadzenie do problematyki informacji o integracji europejskiej*. W: *Informacja europejska na Górnym Śląsku*. Wybrane pro-

- blemy. Pod red. Wiesława Babika i Danuty Sieradzkiej. Katowice 2004 12 s. (w druku)
56. Grabowska M.: Sieci informacyjne z zakresu integracji europejskiej w Polsce. „Studia Europejskie” 2004 15 s. (w druku)
 57. Grabowska M.: Sieci informacyjne z zakresu integracji europejskiej w Polsce [online]. „Biuletyn EBIB” (w druku, numer październikowy 2004)
 58. Grabowska M.: *Information networks in the field in european integration in Poland*. „Yearbook of Polish European Studies” 15 s. (w druku w roczniku za 2004)
 59. Iwanowski M.: *Próba automatycznej selekcji znaków Tôyô-kanji metodą sit ze zmienną graniczną odległością decyzyjną*. W: *Spółeczeństwo informacyjne i jego technologie. Miscellanea informatologica Varsoviensia*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2004 s.163-188. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 70.
 60. Kaliszuk J.: *Wschód w dziele Jana z Hildesheim „Historia Trium Regum”*. „Przegląd Humanistyczny” 48(2004) z.1 s. 9-26.
 61. Kaliszuk J.: *Scribes and colophons – the electronic database*. W: *The History of Written Culture in the Carpatho-Danubian Region*. 1. Ed. H. Pátková, P. Spunar, J. Šedivý, Bratislava-Praha 2003 s. 55-56.
 62. Kaliszuk J.: *Early modern Polish dictionaries as a source of palaeographical and codicological terminology*. W: *The History of Written Culture in the Carpatho-Danubian Region*. 1. Ed. H. Pátková, P. Spunar, J. Šedivý, Bratislava-Praha 2003 s.199-204.
 63. Kamler A.: *Uwagi o wykształceniu małopolskiej elity władzy w XVI wieku*. W: *Studia z historii społecznej*. Pod red. C. Kukli, Białystok 2004.
 64. Kamler A.: *Czy nauczycielowi w XVI-wiecznej Polsce żyło się dobrze?* W: „Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi” (w druku).
 65. Kisiłowska M.: *Razem chociaż osobno. Sprawozdanie z konferencji międzynarodowej „Biblioteki pogranicza w przededniu rozszerzenia UE. Nowe zadania – nowe możliwości”*. Wigry, 24 – 26 września 2003, EBIB 2003 nr 11(50) [dokument elektroniczny: <http://ebib.oss.wroc.pl>]
 66. Kisiłowska M.: *Budując wspólnotę kultur i doświadczeń*. W: *Biblioteki pogranicza w przededniu rozszerzenia Unii Europejskiej. Nowe zadania – nowe możliwości*. Praca zb. pod red. M. Kisiłowskiej. Warszawa 2003 s.161-168.
 67. Kisiłowska M.: *Health information – prolegomena for an information system*. In: *Business informatics – current trends*. Australia, Australian Catholic University, 2004 [w druku].
 68. Kisiłowska M.: *Knowledge management prerequisites for building an information society in healthcare*. „International Journal of Medical Informatics” 2004 [w druku]
 69. Kisiłowska M.: *Potrzeby i możliwości udostępniania informacji zdrowotnej w bibliotekach publicznych*. „Bibliotekarz” 2004 nr 6 s. 3-7.
 70. Kisiłowska M.: *National e-health portal – information prerequisites*. „Informedica Journal” May 2004 [<http://www.informedica.org> dokument elektroniczny]
 71. Kisiłowska M.: *Terminologia z zakresu pielęgniarstwa w wybranych polskich językach informacyjno-wyszukiwawczych (KABA, JHP BN, PTM GBL, MeSH.PL)*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2004 nr 1 [w druku].

72. Kisiłowska M., Przastek-Samokowa M.: *Potrzeby i kompetencja językowa klientów bibliotek*. „Czytelnik czy klient?” Toruń, 4-6 grudnia 2003. Warszawa: Materiały konferencyjne EBIB nr 7, 2003.
<http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/torun/kisilowska.php>
73. Kisiłowska M. [red.]: *Biblioteki pogranicza w przededniu rozszerzenia Unii Europejskiej. Nowe zadania – nowe możliwości*. Warszawa 2003.
74. Kisiłowska M.: *Metody komunikacji z użytkownikiem. Elementy public relations w informacji europejskiej*. Warszawa: Wyd. IINSB UW, 2003, 68 s.
75. Kisiłowska M., Zybert E. B.: *Organizacja i zarządzanie bibliotekami. Zastosowanie standardów Unii Europejskiej*. W: *Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych*. Warszawa 2003 s. 29-48.
76. Kisiłowska M., Zybert E. B.: *Organizacja i zarządzanie bibliotekami. Zastosowanie standardów Unii Europejskiej*. Warszawa: Wyd. IINSB UW, 2003, 88 s.
77. Kisiłowska M., Zybert E. B.: *Standardy ilościowe IFLA dla bibliotek publicznych i szkolnych*. W: *Standardy biblioteczne. Wzorce i doświadczenia Unii Europejskiej*. Materiały z ogólnopolskiej konferencji SBP i Biblioteki Narodowej, Warszawa, 11 XII 2003. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, s. 9-37. Seria „Propozycje i Materiały” nr 59.
78. Kisiłowska M.: *Szukając smaku życia... Sprawozdanie z konferencji jubileuszowej Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2003 nr 2(82) s.130-135.
79. Kisiłowska M.: *Źródła informacji europejskiej*. T.3. Warszawa: CEBID, IINSB UW 2004. Drzewiecki M., Majewska M., Puchalski J., Zając M. [oprac.]: *Program Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych*. T.1-3. Warszawa: CEBID, IINSB UW 2004.
80. Kisiłowska M., Drozd H.: *Założenia procesu indywidualizacji oferty informacji europejskiej dla środowisk lokalnych*. W oprac. M. Drzewieckiego, M. Majewskiej, J. Puchalskiego, M. Zająca. Warszawa: CEBID, IINSB UW 2004. T.2. *Informacja o Unii Europejskiej na poziomie regionalnym i lokalnym. Stan aktualny, możliwości i perspektywy*. Pod red. M. Majewskiej, J. Puchalskiego. Warszawa: CEBID, IINSB UW 2004, s. 55-65.
81. Kołodziejska J.: *Mazowieckie spotkanie z książką*. „Notes Wydawniczy” 2003 nr 2 s. 32-34.
82. Kołodziejska J.: *Zamienić się w dziecko*. „Notes Wydawniczy” 2003 nr 10 s. 36-38.
83. Kołodziejska J.: *Przenicować siebie i sprzedaż (E. Grzeszczy: Sukces)*. „Nowe Książki” 2003 nr 10 s. 34-35.
84. Kołodziejska J.: *Kanon literacki we współczesnym obiegu czytelniczym*. W: *Spółczesność informacyjna i jego technologie. Miscellanea informatologica Varsoviensia*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2004 s. 27-38. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 70.
85. Kuźmina D.: *Stan badań nad Jakubem Wujkiem*. „Przegląd Humanistyczny” 2003 nr 3 s. 27-35.
86. Kuźmina D.: *Katechizmy w Rzeczypospolitej XVI i początku XVII wieku*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2002 (wydane w 2003). Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 61.
87. Kuźmina D.: *Jakub Wujek (1541-1597). Pisarz, tłumacz i misjonarz*. Warszawa: Wydaw. SBP 2004. Seria „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 71.

88. Materska K.: *Informacja europejska jako fragment przestrzeni informacyjnej w bibliotece*. W: *Program Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych*. W oprac. M. Drzewieckiego, M. Majewskiej, J. Puchalskiego, M. Zająca. Warszawa: CEBID, IINSB UW 2004. T.2. *Informacja o Unii Europejskiej na poziomie regionalnym i lokalnym. Stan aktualny, możliwości i perspektywy*. Pod red. M. Majewskiej, J. Puchalskiego. Warszawa: CEBID, IINSB UW 2004, s. 42-54.
89. Materska K.: *Działalność informacyjna bibliotek publicznych w zakresie informacji europejskiej*. W: *Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych*. Red. J. Puchalski, M. Zając, M. Majewska. Warszawa: IINSB UW, CEBID, 2003, s. 83-104.
90. Materska K.: *Informacja europejska w bibliotekach publicznych a lokalne środowisko informacyjne*. „Poradnik Bibliotekarza” 2004 nr 1 s. 3-7.
91. Materska K.: *Libraries in Knowledge Economy*. In: *Libraries, Civil Society and Social Development*. Papers from the International Conference held in Sofia, Bulgaria, 14-16 November 2002. Ed. By H.K.Achleitner, A.Dimchev. Sofia: St.Kliment Ohridski University of Sofia: 2004, p. 22-28.
92. Materska K.: *Can we manage knowledge of our personnel?* In: *Socialno-ekonomični dostiženija v prehodnem obdobju. Mehanizmi realizacije regionalne politike (zbornik naukovih prac)*. Wypusk 2. Nacionalna Akademiya Nauk Ukraini. Lwiw: 2003, p.113-118.
93. Materska K.: *Knowledge creation*. In: *Participation of the Central and East European Countries in the European Programmes: the Possibilities of the Realization of Joint Projects*. 11th International Scientific and Technical Information in Central and Eastern Europe. Proceedings. Warsaw: 2003, p.19-25.
94. Materska K.: *Informacja europejska jako fragment przestrzeni informacyjnej w bibliotece. Informacja o Unii Europejskiej na poziomie regionalnym i lokalnym. Stan aktualny, możliwości, perspektywy*. Materiały konferencyjne. Jarocin 3 – 4 II 2004. Warszawa 2004, s. 35-46.
95. Materska K.: *Librarians in the Knowledge Age*. „New Library World” 2004 Vol.105 No. 3, p. 142-148.
96. Materska K.: *Pozyskiwanie informacji gospodarczych*. W: *Spoleczeństwo informacyjne i jego technologie: Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. Pr. zbior. pod red. B.Sosińskiej-Kalaty, K. Materskiej, W. Glińskiego. Warszawa: Wydaw. SBP 2004, s. 109-130.
97. Materska K.: *Rozwiązania intranetowe a potrzeby informacyjne różnych grup użytkowników*. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza, vol.1, Wrocław 2004, ss. 353-360.
98. Materska K.: *Kodyfikacja wiedzy w organizacji*. W: *Acta Universitatis Lodzensis Folia Oeconomica* [w druku]
99. Materska K.: *Taksonomie biznesowe jako systemy kategoryzacji i lokalizacji wiedzy korporacyjnej*. KSW’2004 [w druku]
100. Materska K. [współred.: B. Sosińska-Kalata, W.Gliński]: *Spoleczeństwo informacyjne i jego technologie: Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. Pr. zbior. Warszawa: Wydaw. SBP 2004.
101. Materska K.: *Taksonomie biznesowe jako systemy kategoryzacji i lokalizacji wiedzy korporacyjnej*. W: *Metody, narzędzia i systemy informatyczne w zarządzaniu organizacjami gospodarczymi*. Monografia. Pod red.

- A. Januszewskiego i L. Drelichowskiego. Bydgoszcz: Katedra Informatyki w Zarządzaniu ATR, 2004 s. 213-223.
102. Muraszewicz M.: *Spoleczeństwo informacyjne i praca*. W: *Spoleczeństwo informacyjne i jego technologie. Miscellanea informatologica Varsoviensia*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2004 s. 13-26. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 70.
 103. Nosowicz J.F.: *Kulturowy komponent internacjonalizacji języka*. W: „Więstnik Mogiliouskaga dzierżaunaga uniwersitieta” Nr 1(14) 2003 s. 98-105.
 104. Nosowicz J.F. [współaut. M. Kruk]: *Nazwy miejscowe – skarbnica wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu*. W: *Krajewiedzenie w uczebno-wospitatielnom procesie szkol i wuzow*. Gł. red. S.G.Raczewskij, Izdatelstwo BrGU, Briesť 2003, s. 32-35.
 105. Nosowicz J.F.: *Nazwy świąt katolickich w języku rosyjskim*. W: *Chrześci-jañskie dziedzictwo duchowe narodów słowiańskich*. Pod red. Z. Abramowicz. Białystok: Wydaw. Uniwersytetu w Białymstoku 2003 s. 463-469.
 106. Nosowicz J.F.: *O polskich nazwach w tekście rosyjskim*. W: *Dziedzictwo przeszłości związków językowych, literackich i kulturowych polsko-balto-wschodniosłowiańskich. Literatura i język na styku kultur*. Tom IX. Białystok: Wydaw. Uniwersytetu w Białymstoku 2003 s. 173-180.
 107. Nosowicz J.F.: *Polityka nazewnicza państwa, a poprawność językowa nazw własnych*. W: *Krajewiedzenie w uczebno-wospitatielnom procesie szkol i wuzow*. Gł. red. S.G.Raczewskij, Izdatelstwo BrGU, Briesť 2003, s. 30-32.
 108. Nosowicz J.F.: *Wzaimodziejstwie rodnogo i priepodawajemogo inostrannogo języka na kognitiwnom urownie*. W: *Edukacja humanistyczna, aksjologiczna i estetyczna w świetle programów i potrzeb oświatowych*. Pod red. Jana Kidy, Rzeszów: Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego 2003, s.307-312.
 109. Nosowicz J.F.: *Aktiwnyje processy russskoj ekonomiczessoj tierminologii*. W: *Kalbų mokymo / mokymosi teorijos ir praktikos aktualijos*, VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, Šiauliai 2004, s.149-152.
 110. Nosowicz J.F. [red. nauk.]: *Dziedzictwo przeszłości związków językowych, literackich i kulturowych polsko-balto-wschodniosłowiańskich. Literatura i język na styku kultur*. Tom IX. Białystok: Wydaw. Uniwersytetu w Białymstoku 2003, s.1-210.
 111. Nosowicz J.F. [red. nauk.]: *Gmina Borki 1973-2003*. W opracowaniu K. Maksymiuk, Borki 2003, s. 1-89.
 112. Nosowicz J.F. [rec. wydaw.]: *Język a rzeczywistość. Rusycystyczne studia konfrontatywne*. Pod red. P. Czerwińskiego i H. Fontańskiego. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego 2003.
 113. Nosowicz J.F. [rec. wydaw.]: J. Korsakas, *Russskij jazyk. Leksiko-grammatyczieskie zadanija*, Šauliai 2003 s. 1-125.
 114. Nosowicz J.F. [rec. wydaw.]: Michał Akartel, *Leksykalno-semantyczne i słowotwórcze grupy rzeczowników z sufiksami pochodzenia obcego w języku rosyjskim i polskim*, Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego 2004 s. 1-171.
 115. Nosowicz J.F. [rec. wydaw.]: *Russskij jazyk v polskoj auditorii* Red. Anna Zych, Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego 2004 s. 1-281.

116. Nosowicz J.F. [rec. wydaw.]: *Podręczny polsko-rosyjski słownik biznesmena*. Red. Jurij Lukszyn i Wanda Zmarzer, Warszawa: Wyd. „Delfin” 2004 s.1-319.
117. Ochmański M.: *Relacje. Nauka o książce, bibliotece i informacji naukowej we współczesnym świecie*. „Poradnik Bibliotekarza” 2003 nr 10.
118. Papuzińska-Beksiak J.[rec.]: *Pamięć zaryglowana [M. Tomaszewska: Jasność i dal]* „Nowe Książki” 2003 nr 6 s. 60-61.
119. Papuzińska-Beksiak J.: *Sprawy gospodarcze w literaturze pięknej i propagandowej*. W: *Polska gospodarka w XX wieku. Eseje historyczno-ekonomiczne*. Pod red. Janusza Beksiaka. Łódź: Wydaw. Literatura, 2003 s. 161-192.
120. Papuzińska-Beksiak J.: *Co im w duszy śpiewa*. W: *Sztuka i ekspresja dziecka – w poszukiwaniu sensu tworzenia*. Pod red. Katarzyny Krasoń. Katowice: Zespół Katolickich Szkół Ogólnokształcących nr 2, 2003 s. 73-80.
121. Papuzińska-Beksiak J.: *Spotkania w Duszpasterstwie*. W: *25 lat Duszpasterstwa Środowisk Twórczych*. Pod red. Katarzyny Iwanickiej. Warszawa: Wydaw. Rosikon Press, 2003, s. 235-238.
122. Papuzińska-Beksiak J.: *Bambolandia Małgorzaty Musierowicz jako baśń*. W: *Barwy świata baśni*. Pod red. Urszuli Chęcińskiej. Szczecin: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2003 s. 215-223.
123. Papuzińska-Beksiak J.: *Mieszkańcy Bambolandii*. W: *Małgorzaty Musierowicz makro- i mikrokosmos*. Pod red. Krystyny Heskiej-Kwaśniewicz przy współpracy Anny Gomóły. Prace naukowe Uniwersytetu Śląskiego nr 2160. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, 2003 s. 158-169.
124. Papuzińska-Beksiak J.: *Humor i autorytety*. „Polonistyka” nr 2/2004, s. 4-10 /68-74/.
125. Papuzińska-Beksiak J.: *Poetyka podwójnego adresata w utworach dla dzieci*. „Guliwer” nr 4/2003, też w: *Sztuka w edukacji i terapii*. Uniwersytet Śląski, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Zakład Arteterapii. Pod red. Mirosława Knapik, Wiesława Sacher. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2004 s. 26-33.
126. Papuzińska-Beksiak J.[rec.]: *Dobre spotkania*. „Guliwer” 1-2/2004.
127. Papuzińska-Beksiak J.: *Witaj, czytajko*. „Guliwer” 3/2003.
128. Papuzińska-Beksiak J.: *W księżnicy krasnoludków*. „Guliwer” 3/2003 s. 12-27.
129. Potkowski E.: *Książka w komunikacji społecznej wieków średnich. Stan i znaczenie badań u progu XXI wieku*. W: *Nauka o książce, bibliotece i informacji we współczesnym świecie*. Pod red. M. Banackiej. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, s. 57-63.
130. Potkowski E.: *Rycerze w habitach*. Warszawa: Wydaw. Bellona, 2003. Seria „Miniatury Historyczne”.
131. Potkowski E.: *Warna 1444*. Wyd. 2. Warszawa: Wydaw. Bellona, 2004, 208 s. Seria „Historyczne Bitwy”.
132. Potkowski E.: *Problems of Medieval Writing Culture in Poland*. W: *The History of Writing Culture in the Carpatho-Danubian Region*. Ed. H. Patkova, P. Spunar, J. Šedivy. Bratislava-Praha 2003 (r. wyd. 2004)
133. Potkowski E.: *Mowa znaków: „Godzinki” księcia de Berry*. W: *Biuletyn Oddziału PAN w Katowicach*. (w druku)

134. Potkowski E.: *Produkcja ksiąg – nowe rzemiosło w miastach późnego średniowiecza*. W: *Księga jubileuszowa Prof. Feliksa Kiryka*. Kraków (w druku)
135. Potkowski E.: *Bałkany w XV wieku: osmańscy władcy i humaniści włoscy*. W: *Księga jubileuszowa Prof. Adama Koseskiego*. Warszawa-Pułtusk. (w druku)
136. Przystek-Samokowa M. [tłum]: *Katia Michajłowa Pewne cechy polskiego stereotypu Bułgara*. „Etnolingwistyka” 15 (2003) s.111-126.
137. Przystek-Samokowa M. [oprac.]: *Bibliografia językoznawstwa slawistycznego za rok 1997*. Pod red. Zofii Rudnik-Karwatowej. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2003 [457 rekordów opracowanych formalnie i merytorycznie].
138. Przystek-Samokowa M.: *Rozmowa na temat, czyli wywiad jako narzędzie komunikacji z użytkownikiem*. W: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*. Praca zbiorowa pod red. Barbary Sosińskiej-Kalaty oraz Katarzyny Materskiej i Wiesława Glińskiego. Warszawa: Wydaw. SBP 2004, s.131-139. Seria Nauka-Dydaktyka-Praktyka nr 70.
139. Puchalski J. [współaut. Drzewiecki M.]: *Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych*. W: *Nauka o książce, bibliotece i informacji we współczesnym świecie*. Pod red. M. Banackiej. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, s.155-169.
140. Puchalski J., Zając M. [oprac.]: *Raport z realizacji programu „Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych”*. T.1. Warszawa: CEBID, IINSB UW 2004. Drzewiecki M., Majewska M., Puchalski J., Zając M. [oprac.]: *Program Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych*. T.1-3. Warszawa: CEBID, IINSB UW 2004.
141. Puchalski J., Majewska M. [red.]: *Informacja o Unii Europejskiej na poziomie regionalnym i lokalnym. Stan aktualny, możliwości i perspektywy*. T.2. Warszawa: CEBID, IINSB UW 2004. Drzewiecki M., Majewska M., Puchalski J., Zając M. [oprac.]: *Program Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych*. T.1-3. Warszawa: CEBID, IINSB UW 2004.
142. Sosińska-Kalata B.: *Etyka w nauce o informacji*. W: *Nauka o książce, bibliotece i informacji we współczesnym świecie*. Pod red. M. Banackiej. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, s.126-150.
143. Sosińska-Kalata B.: *Koncepcje uniwersyteckiego kształcenia bibliotekarzy*. W: *Zawód bibliotekarza: dziś i jutro*. Materiały z ogólnopolskiej konferencji, Nałęczów 18 – 20 września 2003 r. Warszawa: Wydaw. SBP 2003 s.115-132.
144. Sosińska-Kalata B.: *Czym jest dziś nauka o informacji (tytułem wstępu)*. W: *Spółczesność informacyjna i jego technologie*. Praca zbiorowa pod red. B. Sosińskiej-Kalaty oraz K. Materskiej i W. Glińskiego. Warszawa: Wydaw. SBP 2004 s.9-12.
145. Sosińska-Kalata B.: *Języki informacyjno-wyszukiwawcze. Współczesne tendencje w badaniach i zastosowaniu*. W: *Spółczesność informacyjna i jego technologie*. Praca zbiorowa pod red. B. Sosińskiej-Kalaty oraz K. Materskiej i W. Glińskiego. Warszawa: Wydaw. SBP 2004 s. 79-91.
146. Sosińska-Kalata B.: *Internet i nowoczesna technologia komputerowa a etyka pracownika informacji naukowej*. W: *X Jubileuszowa Międzynarodowa Konferencja Instytutu INiB UJ, 31 maja – 1 czerwca 2004*. Kraków: IINiB UJ [CD-ROM].

147. Sosińska-Kalata B.: *Internet i nowoczesna technologia komputerowa a etyka pracownika informacji naukowej*. W: *Profesjonalna informacja w Internecie: projektowanie i realizacja serwisów, dostęp, jakość, etyka, własność intelektualna*. Praca zbiorowa pod red. M. Kocójowej. Kraków: Wydaw. UJ 2004 [7 s. w druku].
148. Sosińska-Kalata B.: *Wprowadzenie*. W: *Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna w środowisku komputerowym*. Praca zbiorowa pod red. B. Sosińskiej-Kalaty. Warszawa: Wydaw. SBP 2004 [7 s., w druku].
149. Sosińska-Kalata B.: *Wykorzystanie UKD w skomputeryzowanych katalogach bibliotecznych: korzyści, potrzeby, wymagania*. W: *Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna w środowisku komputerowym*. Praca zbiorowa pod red. B. Sosińskiej-Kalaty. Warszawa: Wydaw. SBP 2004 [27 s., w druku].
150. Sosińska-Kalata B.: *Ontologia i wyszukiwanie informacji*. W: *Przestrzeń informacji naukowej i komunikacji*. Praca zbiorowa pod red. M. Kocójowej. Kraków: Wydaw. UJ [10 s., oddane do redakcji].
151. Sosińska-Kalata B.: *Pracownik informacji: status i przygotowanie*. W: *Informacja naukowa: współczesność i przyszłość*. Praca zbiorowa pod red. W. Pindlowej. [38 s., oddane do redakcji]
152. Sosińska-Kalata B. [red.]: *Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna w środowisku komputerowym*. Warszawa: Wydaw. SBP 2004 [170 s., w druku].
153. Sosińska-Kalata B.: *Dlaczego i jak powstał projekt Kodeksu etyki zawodowej bibliotekarza i pracownika informacji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich*. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Serwis informacyjny [dok. elektron.];
154. Sosińska-Kalata B. [współred. z K. Materską i W. Glińskim]: *Społeczeństwo informacyjne i jego technologie*. Warszawa: Wydaw. SBP 2004. Seria Nauka-Dydaktyka-Praktyka nr 70: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia*.
155. Sosińska-Kalata B. i in.: *Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji (projekt)*. „Bibliotekarz” 2004 nr 9, s. 3-6; także: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Serwis informacyjny; [dok. elektron.]
http://ebib.oss.wroc.pl/sbp/kodeks_etyki.html.
156. http://ebib.oss.wroc.pl/sbp/kodeks_etyki_komentarze.html
157. Sosińska-Kalata B.: *Tezaurus*. W: *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN [2 s., w druku].
158. Soszyński J.: *Census of Older MSS in Polish Collections (until c. 1300): A Preliminary Report on the Project*. W: *The History of Written Culture in the „Carpatho-Danubian” Region I*. Ed. by Hana Pátková, Pavel Spunar and Juraj Šedivý, Bratislava – Praha: 2003 s.57-63.
159. Soszyński J.: *Zbiory rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce* [Manuscript Collections in Libraries and Museums in Poland], 2nd revised and expanded edition, by Danuta Kamolowa, with the collaboration of Teresa Sieniatecka, *Zbiory rękopisów w Polsce* [Manuscript Collections in Poland]: Vol 1, Warsaw, The National Library, 2003, Part 1: XLIV + 564, Part 2: 264pp. [recenzja w:] „Scriptorium” 2004 Nr 58 Fasc.2 s. 281-285.
160. Soszyński J.: *Informacja nt. realizacji ścieżki magisterskiej Dokumentacja elektroniczna i jej przechowywanie w IINSB UW*. „Archeion” nr 105 2004 s. 72-78.

161. Soszyński J.: *Przekaz „Donacji Konstantyna” w XIV-wiecznej francuskiej kronice uniwersalnej*. W: *Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi*. Warszawa 2004 s. 25-30.
162. Soszyński J.: *Człowiek i nauka w kronikach martyniańskich*. W: „*Hominem quaerere. Człowiek w źródle historycznym*”. Jugowice, Instytut Historii Uniwersytetu Wrocławskiego, 26 – 29 V 2004. [w druku]
163. Soszyński J.: *Dwie lokacje miasta Czerska w XIV w.*, współautor: Leszek P. Słupecki, [złożone do druku w *Kwartalniku Historycznym*]
164. Soszyński J.: *Przywilej ks. Janusza Starszego dla mieszczan czerskich z 1386 r.* Wyd. Jacek Soszyński [złożone do druku w *Kwartalniku Historycznym*]
165. Soszyński J.: *Wincenty zwany Kadlubkiem*, hasło [w:] *Wielka Encyklopedia Powszechna* [złożone do druku w PWN]
166. Soszyński J. [rec.]: *Zbiory rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce*. Wyd. drugie popr. i rozszerzone. Opr. Danuta Kamolowa przy współudziale Teresy Sieniateckiej, *Zbiory rękopisów w Polsce*. T.1, Warszawa 2003 [złożona do druku w „*Studiach Mediewistycznych*”].
167. Soszyński J. [rec.]: Charles F. Briggs, *Giles of Rome’s De Regimine Principum: Reading and Writing Politics at Court and University, c.1275 – c.1525*. Cambridge University Press, 1999, [złożona do druku w „*Studiach Mediewistycznych*”].
168. Tobera M.: *Mamy wynik dodatni: z Norbertem Tomczykiem, prezesem Wydawnictwa NORTOM rozmawia...* „*Notes Wydawniczy*” 2003 nr 3/4 s. 22-25.
169. Tobera M.: *Niemiecki ból*. „*Notes Wydawniczy*” 2003 nr 11 s. 62-63.
170. Wojakowski J.: *Biblioteki i zbiory prywatne na warszawskim Starym Mieście przełomu XVIII i XIX wieku*. Warszawa: Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy, „*Sesje Varsavianistyczne*” Z.12 s. 7-16.
171. Wojakowski J.: *Starania Michała Grölla o wójtostwo*. „*Przegląd Humanistyczny*” nr 3 s. 115-117.
172. Wojakowski J. [w oprac. red.]: *Bibliographie Internationale de l’Humanisme et de la Renaissance. Ouvrage publié sur la recommandation du Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines avec le concours du Fonds National Suisse de la Recherche Scientifique et de l’UNESCO*, Tome XXXV, Genève, Librairie Droz – materiały polskie za rok 1998. (w druku)
173. Woźniak J.: *Użytkownicy informacji europejskiej*. Warszawa: Wyd. IINSB UW, 2003, 42 s.
174. Woźniak J.: *Mój OPAC świadczy o mnie, czyli krótko o ważniejszych aspektach oceny jakości komputerowych katalogów bibliotecznych*. „*Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*” 2002 R.52 nr 1/2 s. 17-23.
175. Woźniak J.: *Tendencje w teorii i praktyce języków informacyjno-wyszukiwawczych. [Materiały z warsztatów] Opracowanie przedmiotowe – osiągnięcia naukowe i praktyka*. *Warsztaty: 31.03 – 1.04.2004*. Warszawa: Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Informatyczna, 2004 s. 5-24.
176. Woźniak J.: *Internet – spojrzenie z perspektywy organizacji i informacji*. „*Zagadnienia Informacji Naukowej*” 2004 nr 1(83) s. 29-45.
177. Woźniak J.: *Katalog przedmiotowy – istota i wartość*. W: *Spółczesność informacyjna i jego technologie: miscellanea informatologica Varsoviensia*.

- Praca zb. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty oraz K. Materskiej i W. Glińskiego. Warszawa: Wydaw. SBP, 2004 s. 93-107.
178. Zając M. [współprac. Puchalski J.]: *Raport z realizacji programu „Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych”*. T.1. Warszawa: CEBID, IINSB UW 2004. Drzewiecki M., Majewska M., Puchalski J., Zając M. [oprac.]: *Program Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych*. T.1-3. Warszawa: CEBID, IINSB UW 2004.
179. Zając M.: *Kształtowanie priorytetowego profilu studiów licencjackich w dziedzinie informacji w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW*. W: *Nauka o książce, bibliotece i informacji we współczesnym świecie*. Pod red. M. Banackiej. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, s.151-154.
180. Zybert E. B.: *Problemy kultury organizacyjnej w bibliotekach*. W: *Nauka o książce, bibliotece i informacji we współczesnym świecie*. Pod red. M. Banackiej. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, s.109-125.
181. Zybert E. B.: *Studenci kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo a przyszłość zawodu*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2003 nr 2(82) s. 88-99.
182. Zybert E. B. [red.]: *Biblioteki szkolne: wytyczne (IFLA) UNESCO oprac. przez Tove Perner Saetre i Glenys Willars pod auspicjami sekcji Bibliotek Szkolnych i Centrów Zasobów Informacji*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2003.
183. Zybert E. B.: *Kultura organizacyjna w bibliotekach*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2004. Seria Nauka-Dydaktyka-Praktyka nr 69.
184. Zybert E. B. [współaut. M. Kisilowska]: *Organizacja i zarządzanie bibliotekami. Zastosowanie standardów Unii Europejskiej*. Warszawa: Wyd. IINSB UW, 2003, 88 s.
185. Zybert E. B. [współaut. M. Kisilowska]: *Standardy ilościowe IFLA dla bibliotek publicznych i szkolnych*. W: *Standardy biblioteczne. Wzorce i doświadczenia Unii Europejskiej*. Materiały z ogólnopolskiej konferencji SBP i Biblioteki Narodowej, Warszawa, 11 XII 2003. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, s. 9-37. Seria „Propozycje i Materiały” nr 59.
186. Zybert E. B.: *Kultura organizacyjna jako wyznacznik współczesnych tendencji w bibliotekarstwie europejskim*. „Bibliotekarz Lubuski” 2003 nr 2(61) s. 5-14.
187. Zybert E. B. [współaut. M. Kisilowska]: *Organizacja i zarządzanie bibliotekami. Zastosowanie standardów Unii Europejskiej*. W: *Informacja Europejska w polskich bibliotekach publicznych*. Warszawa 2003 s. 29-48.
188. Zybert E. B.: *Światowy kongres bibliotek i informacji. Berlin 1-9 sierpnia 2003 r.* „Przegląd Biblioteczny” 2003 nr 3 s. 407-415.
189. Zybert E. B.: *Terapia poprzez książkę i inne materiały biblioteczne*. W: *Vademecum Bibliotekarza*. Warszawa 2004 (aktualizacja styczeń 2004). Cz.7. rozdz.7.1. 28 s.
190. Zybert E. B.: *Szczęśliwy klient -> szczęśliwy pracownik czyli o satysfakcji bibliotekarzy*. W: *Zawód bibliotekarza dziś i jutro. Materiały z ogólnopolskiej konferencji Nałęczów 18 – 20 września 2003 r.* Warszawa 2003 s. 49-62. Seria Nauka-Dydaktyka-Praktyka nr 64.

Wydawnictwa Instytutu

Serie wydawnicze

„**Nauka – Dydaktyka – Praktyka**”. Edycję serii rozpoczęto w 1993 r. Jest to wspólne przedsięwzięcie IINSB i SBP. Przewodniczącym Komitetu Redakcyjnego jest prof. dr hab. Marcin Drzewiecki. W ramach serii ukazały się ostatnio książki: dr hab., prof. UW Elżbiety Barbary Zybert „*Kultura organizacyjna w bibliotekach*”; dr. Wiesława Gliškiego i Henryka Rybińskiego „*Tworzenie i udostępnianie baz danych w sieci WWW*” oraz praca zbiorowa pod red. dr hab., prof. UW Barbary Sosińskiej-Kalaty, dr Katarzyny Materskiej i dr. Wiesława Gliškiego „*Spółczesność informacyjne i jego technologie*”. Do tej pory ukazało się 70 pozycji.

„**Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi**”. Red. nauk. serii jest prof. dr hab. Józef Wojakowski. Głównym założeniem serii jest publikacja wyników badań księgoznawczych. W przygotowaniu jest tom 22 serii.

„**Manuscripta Medii Aevii Poloniae**”. Red. nauk. serii jest prof. dr hab. Edward Potkowski. Zawartość poszczególnych zeszytów odzwierciedla problemy kultury piśmiennictwa i księgozbiorów średniowiecznych.

Czasopisma

„**Przegląd Biblioteczny**” – czasopismo poświęcone zagadnieniom współczesnego bibliotekoznawstwa. Przewodniczący rady redakcyjnej jest dr hab. prof. UW Barbara Sosińska-Kalata. Red. naczelnym jest Maria Lenartowicz.

„**Zagadnienia Informacji Naukowej**” – czasopismo poświęcone zagadnieniom rozwoju systemów informacyjnych, nowym technologiom informacyjnym oraz użytkownikom zbiorów. Przewodniczącym kolegium redakcyjnego jest prof. dr hab. Marcin Drzewiecki. Red. naczelnym jest prof. dr hab. Bożena Bojar.

Działalność dydaktyczna Instytutu

W roku akademickim 2003/2004 Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW prowadził trzy podstawowe rodzaje studiów: studia licencjackie dzienne i zaoczne (trzyletnie), uzupełniające studia magisterskie dzienne i zaoczne (dwuletnie) oraz studia podyplomowe (jednoroczne). Na studiach licencjackich zaocznych prowadzona była również nauka w trybie rocznych intensywnych studiów indywidualnych (*ISI*) adresowanych do najlepszych absolwentów pomaturalnych studiów realizowanych w systemie szkół Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej oraz w Pomaturalnym Studium Informacji Naukowej, Archiwistyki i Księgarstwa. W roku akademickim 2002/2003 rekrutacja na ten typ studiów prowadzona była dwa razy: na *Rok A* we wrześniu i na *Rok B* w styczniu.

Na wszystkich rodzajach studiów w IINSB UW w roku akademickim 2003/2004 kształciło się łącznie 1108 studentów i słuchaczy, z czego 845 pomyślnie zaliczyło miniony rok akademicki. Natomiast 31 osób z *Roku B ISI* kontynuuje naukę w drugim semestrze. Dyplomy licencjackie uzyskało 75 studentów III roku studiów licencjackich dziennych i zaocznych. Studia licencjackie w trybie *ISI* z *Roku A* pomyślnie ukończyło 88 osób. W minionym roku akademickim dyplomy licencjackie uzyskały zatem łącznie 163 osoby. Dyplomy

magisterskie uzyskało 118 absolwentów uzupełniających studiów magisterskich (12 po studiach dziennych i 106 po studiach zaocznych). Świadectwa ukończenia studiów podyplomowych uzyskały łącznie 52 osoby, a 134 osób kontynuuje naukę. Załączona tabela prezentuje ilościową charakterystykę studiów realizowanych w IINSB UW w minionym roku akademickim.

Rok i typ studiów	Liczba studentów, którzy rozpoczęli naukę	Liczba studentów, którzy zaliczyli rok
Rok I studia lic. dzienne	84	60
Rok II studia lic. dzienne	60	54
Rok III studia lic. dzienne	64	54 (w tym 52 egz. lic.)
Rok I studia mgr. dzienne	38	35
Rok II studia mgr. dzienne	56	45 (w tym 12 egz. mgr.)
Rok I studia lic. zaoczne	61	57
Rok II studia lic. zaoczne	45	39
Rok III studia lic. zaoczne	34	27 (w tym 23 egz. lic.)
Studia lic. zintensyfikowane (ISI)		
Rok A	95	90 (w tym 88 egz. lic.)
Rok B	31	w toku
Rok I studia mgr. zaoczne	159	154
Rok II studia mgr. zaoczne	195	178 (w tym 106 egz. mgr.)
Podyplomowe Studia Bibliotekoznawstwa	121	12 (109 kontynuuje)
Podyplomowe Studia Informacji Naukowej	40	40
Podyplomowe Studia Księgarstwa i Polityki Wydawniczej	25	25 kontynuuje

Sprawozdanie, w części osiągnięć indywidualnych pracowników, zawiera tylko te dane, które zostały przez pracowników dostarczone.

*Opracował na podstawie materiałów dostarczonych przez pracowników IINSB UW
mgr Robert Brzóska – Sekretarz Naukowy IINSB UW*

LIST DO REDAKCJI

13 września 2004 r. w Urzędzie Marszałkowskim województwa śląskiego w Katowicach zostało podpisane porozumienie między doc. dr hab. Darią Nałęcz dyrektorem Archiwów Państwowych a prof. zw. dr. hab. Janem Malickim, dyrektorem Biblioteki Śląskiej w Katowicach, w sprawie prac konserwatorskich, mikrofilmowania oraz naukowego opracowania zbiorów archiwaliów powstań śląskich udostępnionych Polsce przez Instytut im. J. Piłsudskiego w Nowym Jorku.

Archiwa zawierają 850 teczek, m.in. nazwiska ponad 50 tys. uczestników powstań, daty i miejsca bitew, listy strat poszczególnych oddziałów, rozkazy i korespondencję polskiego Ministerstwa Spraw Wojskowych z dowództwem powstań.

Od 1943 r. archiwum jest przechowywane w Instytucie Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku, gdzie zostało wywiezione przez przedstawicieli polskiego rządu, po wybuchu II wojny światowej.

W wyniku prac konserwatorskich dokonanych w Bibliotece Śląskiej wykonane zostaną cztery kopie dokumentów. Dwie z nich pozostaną na Śląsku, jedna w Warszawie, czwarta pojedzie do Nowego Jorku.

*Małgorzata Szuicer
Kierownik Działu Promocji
Biblioteki Śląskiej*

Spis treści

I. ROZPRAWY, BADANIA, MATERIAŁY

Marek Nahotko ONTOLOGIE W SYSTEMACH INFORMACYJNYCH	3
Marcin Roszkowski ARCHITEKTURA INFORMACJI W SERWISACH HIPERTEKSTOWYCH	13
Jadwiga Sadowska WYBRANE ASPEKTY POLSKIEGO RYNKU WYDAWNICZEGO PO 1989 ROKU W ŚWIETLE STATYSTYKI	30
Bożena Jaskowska KULTURA ORGANIZACYJNA W PLACÓWKACH INFORMACYJNYCH	41
Anna Rutkowska KULTURA W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM - ZASOBY WWW	48
Małgorata Kisilowska, Maria Przystek-Samokowa UŻYTKOWNIK CZY KLIENT - REFLEKSJE TERMINOLOGICZNE	63
Zofia Parfiniewicz, Krystyna Rybińska WYBRANE WARUNKI REALIZACJI DZIAŁALNOŚCI BADAWCZO-ROZWOJOWEJ JEDNOSTEK NAUKOWYCH (KOMUNIKAT Z BADAŃ)	72

II. RECENZJE I OMÓWIENIA

POLE SEMANTYCZNE KULTURY W JĘZYKACH I SYSTEMACH INFORMACYJNO- -WYSZUKIWAWCZYCH (PROBLEMY METODOLOGICZNE)	80
Zina Jarmoszuk	80
AGNIESZKA BAJOR, MONOGRAFIA BIBLIOGRAFICZNA: ANALIZA MODELOWA CZĘSTOCHOWA: „E MEDIA”, 2003	86
Adam Jachimczyk	86
„METADANE” - A CO DALEJ?	90
Jadwiga Woźniak-Kasperek	90

III. KRONIKA

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO W ROKU AKADEMICKIM 2003/2004	96
LIST DO REDAKCJI	126
ARCHIWALIA POWSTAŃ ŚLĄSKICH – KOMUNIKAT BIBLIOTEKI ŚLĄSKIEJ	126

Contents

I. THESIS, RESEARCH, MATERIALS

Marek Nahotko ONTOLOGIES IN INFORMATION SYSTEMS	3
Marcin Roszkowski ARCHITECTURE OF INFORMATION IN HYPERTEXT SERVICES	13
Jadwiga Sadowska SELECTED ASPECTS OF THE POLISH PUBLISHING MARKET AFTER 1989 – SOME STATISTICS	30
Bożena Jaskowska ORGANIZATIONAL CULTURE IN INFORMATION SERVICES	41
Anna Rutkowska CULTURE IN PODLASKIE VOIVODESHIP – INTERNET RESOURCES	48
Małgorzata Kisiłowska, Maria Przystek-Samokowa A USER OR A CLIENT – TERMINOLOGICAL ANALYSIS	63
Zofia Parfiniewicz, Krystyna Rybińska SELECTED CONDITIONS OF RESEARCH UNITS' ACTIVITY (STUDY COMMUNIQUÉ) ..	72

II. REVIEWS

SEMANTIC FIELD OF CULTURE IN INFORMATION RETRIEVAL LANGUAGES AND SYSTEMS (METHODOLOGICAL PROBLEMS) Zina Jarmoszuk	80
AGNIESZKA BAJOR, BIBLIOGRAPHICAL MONOGRAPHY: MODEL ANALYSIS CZĘSTOCHOWA: E-MEDIA Adam Jachimczyk	86
„METADATA” - AND THEN WHAT? Jadwiga Woźniak-Kasperek	90

III. CHRONICLE

REPORT OF THE INSTITUTE OF INFORMATION AND BIBLIOLOGICAL STUDIES. UNIVERSITY OF WARSAW FOR THE YEAR 2003-2004	96
LETTER TO THE EDITOR SILESIA UPRISINGS' ARCHIVE RECORDS – THE SILESIA LIBRARY'S COMMUNIQUÉ	126

